ספרות עזר · אנציקלופדיות · שדי חמד

שדי חמד אסיפת דינים
מערכת חדש

רבי חיים חזקיהו מדיני

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שדי חמד אסיפת דינים מערכת חדש

רבי חיים חזקיהו מדיני

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שדי-חמד-אסיפת-דינים-מערכת-חדש/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה 38-202611161024v של הספרייה.

תוכן העניינים

מערכת חדש בזמן הזה 4
אות א 4
אות ב 5
אות ג 7
אות ד 8
אות ה 9
אות ו 10
אות ז 10
אות ח 11
אות ט 12
אות י 13
אות יא 13
אות יב 13
אות יג 14
אות יד 16
אות טו 17
מפתחות מערכת חדש בזמן הזה 61

מערכת חדש בזמן הזה

אות א

חדש בחוצה לארץ בזמן הזה נראה מדברי הרי"ף בסוף פסחים שהוא מדאורייתא שכתב ואסור לן למיכל חדש עד אורתא דשיבסר נגהי תמניסרי וכתיב וכו' ותנן החדש אסור מן התורה בכל מקום וכו' וכן הם דברי הרא"ש שם ומשמעות הדברים הוא שאסור מן התורה בכל מקום בזמן הזה וזהו שכתבו ואסור לן וכו' כלומר גם בזמן הזה הוא מן התורה (אך בקצור פסקי הרא"ש שם כתב אסור לאכול חדש גם בזמן הזה עד אורתא דשיבסר נגהי תמניסר ולא כתב מפורש שאסור מן התורה בזמן הזה גם בחוצה לארץ ומדכתב עד אורתא דשיבסר וכו' מובן דעל חוצה לארץ קאמר) גם בסוף פרק קמא דקידושין כתבו הרי"ף והרא"ש בסי' ס"ב דקימא לן כר' אליעזר דאמר אף החדש דסתם לן תנא כותיה דתנן החדש אסור מן התורה בכל מקום וכן הביא רבין חסידא בארעא דרבנן סי' רל"ח שכתב כן מפורש בהרמב"ם בהלכות מאכלות אסורות ריש פרק עשירי שאסור מן התורה בכל מקום ובכל זמן וכו' ושכן כתב הרא"ש בתשובה כלל ב' שכן פסקו כל החיבורים ואחר שהביא עדות נאמנה מהאשל הגדול הוא הרא"ש שכן פסקו כל החיבורים לא הוצרך להביא שכן דעת הרי"ף כמובן ומכל מקום אינו פשוט לומר כן כמו שמתבאר להמעיין בדברי המפרשים ביו"ד סי' רצ"ג ועיין בתשובות מים רבים בחלק א"ח סי' מ"ג שכתב הרב השואל מוהר"ר בנימן דיאס דנקטינן שהוא מן התורה:

ואף שמדברי הרב באר הגולה בסי' רצ"ג נראה שנטתה דעתו לומר דחדש בזמן הזה דרבנן לא סמכינן עליה וכו' ומזה יצא לידון לפי שאין לו מצה אלא מן החדש דאסור לו לאכלה אף שיתבטל על ידי זה ממצות עשה דאכילת מצה שהיא בזמן הזה מן התורה וביאר שם דאין שייך בזה לומר אתי עשה ודחי לא תעשה עי"ש אמנם דעת הרב המחבר שם בסי' מ"ד דאף שכן פסקו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש דאסור מן התורה בזמן הזה מכל מקום כיון שיש אמוראים שסוברים שבזמן הזה הוא מדרבנן ועשו מעשה בעצמם להקל בספקו כדין ספק דרבנן יש לסמוך על זה בשעת הדחק כדאשכחן במסכת נדה דף א' ע"ב דכל דלא איפסיקא הלכתא בגמרא בהדיא דלא כפלוני ובפרט היכא דעביד עובדא אף כי רבים פליגי עליה יש לסמוך עליו בשעת הדחק ובנדון דידן רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע עבדי עובדא ולא איפסיקא בהדיא הלכתא דלא כותייהו לכן יש לסמוך עליהם בשעת הדחק לומר דחדש בחוצה לארץ דרבנן ואתי מצות אכילת מצה ודחי ליה ולא גזרינן כזית ראשון אטו כזית שני דהוי גזרה לגזירה אלו תורף דב"ק והאריך עוד בטעם פסק דין זה (מצה מחדש) עי"ש ויש לערער בדב"ק בזה דלא אמרינן כדאי ר' פלוני לסמוך

עליו בשעת הדחק אלא במידי דרבנן עיין בשדי חמד חלק הכללים במערכת הכ"ף כלל ק"ט (בד"ה ומכל האמור) ועיין להגאון צמח צדק החדש בחלק יו"ד סי' ר"ך מה שכתב בשם רבינו הגדול לענין מצה שמורה מתבואה חדשה והובא לקמן (בד"ה ומה שהקשה) ובקונטריס אסיפת דינים במערכת חמץ ומצה סי' י"ד אות ט"ז מה שהבאתי בשם שו"ת שאילת שלום תניינא סי' קפ"ג:

אות ב

ובקונטריס שם חדש שבספר מגן האלף סי' תפ"ט (להגאון מחבר ספר גט מקושר ועוד ספרים רבים) האריך מאד בדין זה ותורף דב"ק הם דלכאורה נראה דאחרי דשיטת הקדמונים אשר בית ישראל נשען עליהם היא להחמיר בחדש שנוהג בחוצה לארץ בזמן הזה מי ירים ראש להכריע בדבר הזה וכאשר לבש חרדה הגאון בעל פני יהושע אך בהיות הדבר להציל הכלל אשר כמעט אין נקי כי אף מי שנהג סילסול בעצמו להתנהג בחומרת חדש הלא בטרם ידע מאוס ברע ובחור בטוב הלא כבר נתגדל מלא קומתו בטרם ידע להזהר כבר נתפטם בחדש וחלילה לומר שלכל העולם תהיה המכשלה הזאת תחת ידם להכשל ולהתפטם מאיסור תורה לזאת כל הבא להציל שומעין לו כי חלילה שלא ימצא במשך זמן הדורות מי שאין ראוי להזדמן תקלה על ידו במידי דאכילה ולזאת בא ללמד זכות על מנהגן של ישראל כי הוא יתברך חפץ בהצדקן והנה בתחלה כתב דמוכח בש"ס דבמידי דאיכא פלוגתא אפילו באיסורי שבת אם נתפשט המנהג כהמיקל לא מבטלינן מנהגא כדאמרינן בריש פרק ר' אליעזר דמילה במקומו של ר' אליעזר היו כורתין עצים לפחמים בשבת הרי דאפילו באיסור שבת שענשו סקילה אם נתפשט המנהג כהמיקל לא מחינן בהו גם בחולין בפרק ראשית הגז דף קל"ו ע"ב אמר רב נחמן בר יצחק האידנא נהוג עלמא כתלת סבי כר' אלעאי בראשית הגז וכר' יאשיהו בכלאים וכו' וכתבו התוספות דכל האמוראים או רובם לא סברי הכי וכו' הרי דאפילו באיסור כלאים דאורייתא וכו' וכן פסק הרמב"ם ונשא ונתן קצת בפסק הרמב"ם בדין כלאים וסיים על כל פנים נראים הדברים שהמנהג יש לו כח להכריע אפילו בשל תורה אפילו כיחיד (אמר המחבר על דבריו הללו יש לפקפק קצת כמו שכתבתי בחלק הכללים במערכת המ"ם כלל ל"ח (בד"ה ועל פי דברי הרשב"ש) עי"ש:

עוד מצינו גודל כח המנהג בסוף יבמות הוחזקו להיות משיאין בעד אחד ואשה ועבד אף דהיא בחזקת אשת איש החמורה ואין דבר שבערוה פחות משנים לא מיחו בהם מאחר שהיה קצת טעם לדבר (עיין בראש השנה דף ט"ו ע"ב כי נהגו במקום איסורא מי שבקינן להו וצ"ע) על כל פנים הרוחנו מאחר שנתפשט להקל בחדש בחוצה לארץ ואמוראי

בתראי פליגי בהא דלמאן דאמר חדש בחוצה לארץ דרבנן יש לומר דבמדינות הרחוקות לא גזרו וכדכתב הרב מגן אברהם סי' תפ"ט ויש לומר שגם העמודי ההוראה אילו היה מתפשט המנהג בימיהם להקל בחדש בחוצה לארץ לא היו מעמידים דבריהם לבטל המנהג וכל שכן הוא ממתנות וראשית הגז שדבר קל הוא ואפילו הכי יש כח ביד המנהג להכריע כל שכן בענין זה שקשה ליזהר ורוב שעורין נזרעים לאחר העומר וגם חיטי קיץ שניכרים במראיתן ומשמושן אין פוצה פה ומצפצף לאיסור ודאי גדול כח המנהג שיש לו על מה לסמוך ואחר שהאריך לפלפל ולהוכיח דאית לן למינקט כרב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע דסברי (במנחות דף ס"ח) חדש בחוצה לארץ דרבנן דאינהו מרוות' דתלמודא טפי מרבנן דבי רב אשי וכו' כתב (בד"ה כללא דמלתא) ללמד זכות על מנהגם של ישראל מכמה אנפי א) שיש כח ביד המנהג להכריע דחדש בחוצה לארץ דרבנן וגם עמודי ההוראה יכולין להודות דאי אחזיק אחזוק (עיין לקמן אות י"ג) ב) מראה פנים מסבירות להלכה כמאן דאמר חדש בחוצה לארץ דרבנן ג) דיש מקום לומר דלכולי עלמא חדש בחוצה לארץ דרבנן ד) יורה בצדק דלכולהו אמוראי בתראי חדש בחוצה לארץ שגדל בחוצה לארץ הוא מדרבנן ה) וחמישתו יוסף עליו בכחא דהיתרא בחדש של נכרים בחוצה לארץ דיש לומר דלכולי עלמא שרי שוב עמד לבאר היתר במשקין הנעשין מתבואה חדשה שנאמרו בזה שלשה טעמים א) משום שלא כדרך הנאתן ב) משום דזיעא בעלמא נינהו ג) דמשקין היוצאין מהפירות אינן כמותן והאריך לפלפל בכל הטעמים ובדברי הפוסקים ראשונים ואחרונים המדברים בזה וכתב בחתימת דבריו כללא דנקיטינן מהני מילי מעלייתא דכתבינן דיש לכל הצדדים על מה לסמוך הן מצד חדש בחוצה לארץ וגם מצד שחדש אינו נוהג בשל נכרי מן התורה וגם מצד דמשקין אינן מן תורה ואם כן בדברים שהוא בעין בעל נפש יחמיר על עצמו רק במשקין יוכל לסמוך בריוח על כל הני צדדים שבארנו בארוכה שמורה וערוכה כדת וכהלכה שעלה בידנו ללמוד זכות על עם ה' גם בספר בית לחם יהודה כתב בסי' רצ"ג במקומות שאי אפשר לעובדי אדמה לזרוע שעורים ושבלת שועל קודם העומר אם המקומות ההם רוב שתייתם שכר אין להורות לאיסור אבל אם רוב שתייתם יין ואין צריכים לשעורים רק לפעמים למאכל מצוה למחות בהמון העם ולהודיע להם האיסור ומי שנזהר מחדש יכול לאכול תבשיל שנתבשל בכלים שנתבשל בהם חדש ולשתות יי"ש מותרים חדא דרובה עושים יי"ש מדגן לבד ועוד דאף שנתערבו מתבואה חדשה על כל פנים הרוב מוכרח להיות מדגן ישנים ולא מחדשים דאין בהם כח כל כך להוציא יי"ש ועוד דהוי רק זיעא

בעלמא כמו שכתבו כל האחרונים ועוד דכמה דעות מקילים בחוצה לארץ וגם בלחם הפנים כתב בסי' פ"ד להתיר מטעמים שלי עכ"ל:

אות ג

והגאון שאגת אריה בתשובות החדשות בקונטריס לדיני חדש האריך מאד בדינים אלו וארשום בס"ד תורף דב"ק והוא זה בסי' א' (בדף כ"ה) הביא מה שכתב הרא"ש בכלל כ' בשם רבינו ברוך דאפילו אם גדלה תבואה ברשות ישראל עתה בחוצה לארץ שאין אני סמוכים לארץ ישראל נראה להתיר דלא גזרו אפילו מדרבנן דומיא דמעשר דלא גזרו אלא בחוצה לארץ הסמוכה לארץ ישראל והרא"ש כתב שדבריו תמוהים דאף לדבריו שאינו נוהג בשל נכרים אם גדלה ברשות ישראל מה שייך כאן גזרה דרבנן בחוצה לארץ אסור מן התורה וראיותיו אין בהם ממש עכ"ל וכתב על זה (בשאגת אריה) דראיות רבינו ברוך לא נודעו מה הן וחתר לדעת ראיותיו מתוך שיטת הש"ס וברוחב מבינתו דק ואשכח על מה אדני דברי רבינו ברוך הוטבעו וביאר גם כן מה שקשה לשיטתו ומסיק דאף למאן דאמר דחדש בחוצה לארץ מדרבנן הוא מכל מקום נוהג איסורו בכל מקום אפילו במקומות הרחוקים מארץ ישראל ובסי' ב' עמד לבאר אם הלכה כתנא קמא דר' אליעזר בסוף פרק קמא דקידושין דחדש בחוצה לארץ אינו אסור מן התורה או הלכה כר' אליעזר דאסור מן התורה והרבה להביא ראיות להוכיח דנקיטינן דאסור מן התורה ובסי' ג' עמד לבאר אם איסור חדש נוהג בשל נכרי וכתב שהתוספות והרבה מהראשונים כבר הסכימו דנוהג בשל נכרי ולא פקפק אדם מעולם עד שבא הרב בית חדש והורה דחדש אינו נוהג בשל נכרי ומלבד שסתר ראיות הראשונים עוד הרבה להביא חבילות של ראיות דמותר החדש בשל נכרי אבל במחילת כבוד תורתו הרמה כל דבריו תמוהים וכו' והאריך מאד לקיים דברי הראשונים וגם לדחות ראיות הרב בית חדש וגם על דברי הרב שפתי כהן בדין זה שקיל וטרי ומסקנתו שדעת הראשונים הוא עיקר דחדש אסור בשל נכרי ובדף ל"א ע"ב כתב מה שיש לפלפל בדברי הראשונים עם כי לענין דינא הלכה כמותם (גם הרב מטה אהרן בח"א סי' ד"ן ד' קל"ז ע"ב הרבה להשיב על דברי הרב בית חדש בזה) ובסי' ד' עמד לבאר בחדש בחוצה לארץ אם מותר לקצור קודם שהותר לאכילה או אסור עד שיותר באכילה ואף דמן התורה ודאי מותר דאינו אסור לקצור אלא ממקום שראוי להביא ממנו העומר ואין חוצה לארץ בכלל זה מכל מקום יש להסתפק אולי אסרו מדרבנן משום דילמא אתי למיכל מניה ואחר שהאריך בזה מסיק בדף ל"ד ע"ב דמותר לקצור תבואה של חדש ולהתעסק בכל המלאכות קודם שהותר החדש באכילה דר' מאיר הוא דחייש דילמא אתי למיכל מניה ואין הלכה כמותו אף

דהלכה כר' מאיר בגזרותיו הכא שאני דסתם לן תנא דלא כוותיה ומצא שהרא"ם בספר היראים בסוף סי' קמ"ט כתב בזה דהלכה כר' מאיר וכתב ומכל מקום במקומי אני עומד דמשמע מדברי הפוסקים דבהא הלכה כר' יהודה ובסי' ה' ביאר מתי הותרה הקצירה בארץ ישראל והעלה דהדבר תלוי בקצירת העומר ולא בהקרבתו וכן ההשרשה תלוי בהיתר הקצירה שאם השרישה קודם קצירת העומר העומר מתירו ואם השרישה אחר קצירת העומר אף שהוא קודם הקרבתו אין העומר מתירו ובסי' ו' עמד לבאר מתי הותר החדש אם בהקרבת העומר או בהאיר מזרח ובסי' ו' לענין שיעור השרשה ובסי' ח' אם בזמן הזה אסור בארץ ישראל לקצור קודם לעומר כמו בזמן שבית המקדש קיים והעלה דמותר ובסי' ט' במקום שאסור לקצור קודם לעומר אם עבר וקצר אם נאסר משום לא תאכל כל תועבה והעלה דלא נאסר ובסי' יו"ד ביאר דקיטוף דהיינו לעקור התבואה שלא על ידי קצירה מותר דקיטוף אינו כקצירה ובסי' י"א שקיל וטרי אם מותר לשתות שכר הנעשה משעורים ושיבולת שועל של חדש קודם יום הנף או שמא אסור לשתותו עד אחר יום הנף שהותר החדש ולא נמצאת סיום התשובה:

אות ד

ובשו"ת צמח צדק החדש להגאון מליבאוויץ בחלק יו"ד סי' רי"ח אסף איש טהור דעות התנאים ואמוראים דחדש אסור מן התורה בחוצה לארץ והסוברים דבחוצה לארץ הוא מדרבנן ובסוף הסימן כתב ליישב קצת מנהג העולם המקילים בחדש בזמן הזה בחוצה לארץ אם הוא של נכרי דבדאיכא הני תרתי לטיבותא הוא שיש לצדד היתר בצירוף שיש עוד ספק שמא הוא ישן ואף שקרוב לודאי שהוא חדש מכל מקום צד ספק יש בו ומסתמא בכל מבואות הנכרים יש צד ספק זה וכל זה ללמד קצת זכות להמון העם שאין נזהרים אבל ירא שמים יש לו להחמיר על עצמו כדעת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והנמשכים אחריהם דאסור מן התורה ואין חילוק בין חדש של ישראל לשל נכרי והכל אסור לדעתם ואף בספק משום ספיקא דאורייתא ולענין שכר הנעשה מחדש ציין שכתב קצת בפירושו על המשנה ריש פרק ג' דפסחים גבי שכר המדי ובתשובה בדין יי"ש שלא נמכר קודם הפסח במכירה הגונה כדבעי (מי שנמצא בידו ספריו הקדושים הללו יעיין בהם) ובסי' רי"ט עמד לבאר דברי הרא"ש בתשובה כלל ב' בדין חדש בשל נכרי במה שתמה למה לא לנהוג חדש בשל נכרי ועיין בזה בשאגת אריה החדשות הנ"ל בדף כ"ח ע"א (מד"ה עוד כתב הב"ח אהא דכתב הרא"ש בתשובה):

אות ה

ובסימן ר"ך הובאה שאלה ותשובה מהרב השואל במה שזורעים נכרים שדות של ישראל למחצה וכן זורעים ישראלים שדות של נכרים למחצה איך להתנהג שלא יהיה בתבואה דין חדש של ישראל ונתפשט המנהג שחולקים העומרים אחר הקצירה ואחר זה מחליפין עם הנכרי וכתב הרב השואל ואנכי לא ידעתי ההיתר הזה ומתחילה נדון בחלק של נכרי שהגיע לו בעת החלוקה הנה לדעת הרב ברטנורה בדמאי פרק ו' שאפילו בדרבנן בתלוש אין ברירה אם כן אף אם חדש דרבנן בחוצה לארץ לא מהני החליפין ואם יחלוקו בקמה שלדעת הר"ב שם יש ברירה לא פסק כן אלא בדמאי אבל בדבר שהוא מדאוריתא אפילו בקמה אין ברירה והביא שדעת הרמב"ם בהלכות תרומות פרק א' דבדרבנן אפילו בתלוש יש ברירה ושוב הביא שדעת הראשונים והאחרונים דחדש בחוצה לארץ דאוריתא ובדאוריתא אף חלקו בקמה אין ברירה וליישב המנהג היה נראה שהוא ספקא דדינא אם חדש דאוריתא או דרבנן ואם כן חלקו של נכרי יש להתיר מחמת ספק ספיקא שמא יש ברירה אף בדאוריתא כתנאי טובא דסברי הכי וכו' ואף אם תמצא לומר דבדאוריתא אין ברירה שמא חדש בחוצה לארץ דרבנן כמו שכתב המגן אברהם בסי' תפ"ט בשם כמה גאונים ואף דספק ספיקא לא מהני בדבר שיש לו מתירין כבר כתב הרא"ש דדוקא היכא דאתחזק איסורא אבל ספק ספיקא דילמא אין כאן איסור כלל מהני ושוב סתר זה דהא איכא למימר ספק ספיקא לחומרא וכו' ועוד דהוי ספק ספיקא בידים וכו' ונדון חלקו של ישראל שהגיע לו בעת החלוקה פשוט דחמיר טפי דממה נפשך אם אין ברירה הרי בכל קלח מעורב וכו' ואם יש ברירה הרי הוא חדש של ישראל לגמרי ואם כן איך מחליף עם הנכרי הרי אסור למכור איסור לנכרי וכו' וכתב שהמחוור לעשות הוא שאחר שיזרע קודם שתביא שליש ימכרנו לנכרי בכסף ובשטר ואחר שתגמור ותגדל התבואה יקנה ממנו ובזה בודאי אין שום מיחוש דקודם שתביא שליש אין איסור חדש כדאיתא בראש השנה דף י"ג ע"א וכיון שמכר לנכרי קודם שהביאה שליש הרי כל גידולה היה ברשות נכרי ומותר להאוכלים חדש של נכרי ובדיעבד שלא מכר אין אנו אחראין לסתור המנהג שנהגו להחליף הואיל שיצא הדבר מגדולי המורים שתפסו עיקר כהסוברים דחדש בזמן הזה דרבנן בחוצה לארץ דאם לא כן לא מצאנו ידינו ורגלינו שאנו רואים שכמעט כל חכמי ישראל אינם נזהרים מחדש **של** נכרי ובהכרח לומר שסומכים על הפוסקים דחדש דרבנן בחוצה **לארץ** וכמו שכתב הטורי זהב:

אות ו

ומה שהקשה בנקודות הכסף על הטורי זהב שמעתי מהה"מ דינאוויץ ששמע מאחיו אדמו"ר שישב דברי הטורי זהב והביא כמה ראיות לו רק שבמדינת וואלין אין שעת הדחק כי אם על שכר שעורים אבל במדינות אלו שעת הדחק גם על חטין ולפי זה התיר רבינו הגדול הנ"ל אפילו חדש של ישראל במקום מצוה מצות שמורה אבל שלא במקום מצוה לא רצה להתיר אפילו בשכר שעורים אף שדעת המ"מ להתיר שכר ואף בייש לא התיר לערב שעורים כל זה שמעתי מהרב הנ"ל ומאחר שתפסו דחדש בחוצה לארץ דרבנן אמרינן יש ברירה אך אם אפשר יותר טוב להחליף בקמה לצאת ידי סברת הרב ברטנורה אבל בדיעבד כדאי הרמב"ם לסמוך עליו רק שיקנה הישראל חלקו במשיכה או בהגבהה או שיקנה רשות חצרו ואחר כך יחליף עמו ומה שפקפקנו לעיל האיך נותן לנכרי דבר איסור יש לומר כיון שחדש דרבנן ויש כאן כמה ספקות שמא יאכלנו הנכרי בעצמו או ימכרנו לנכרי או יתן לאוצר עד אחר הפסח על זריעה או ימכור שאז תבואה יותר ביוקר וכן נראה על פי מה ששמעתי מהרב הנ"ל אלו תורף דברי הרב השואל והרב המחבר השיב בקיצור נמרץ למעשה אין לסתור המנהג בדיעבד כשאי אפשר בענין אחר ולכתחלה טוב למכור כמו שכתב מעל' ושורש הטעם היותר קרוב אל האמת בטעם המנהג להקל בחדש של נכרי הוא משום דסמכו על האומרים דחדש בחוצה לארץ דרבנן דלדידהו יש לומר שבשל נכרי יש היתר לגמרי וכמו שכתב הפני יהושע בקונטריס אחרון דקידושין וכיון שסמכו על האומרים דחדש מדרבנן יש לסמוך על ברירה ולכתחלה (כלומר בדיעבד שלא מכרו רק דהוי לכתחלה קודם הקצירה) יש להחליף בקמה ובדיעבד שקצרו יש לסמוך אהרמב"ם דגם בתלוש יש ברירה בדרבנן וגם בחשש דהוי כמכירה לנכרי יש לצדד בדיעבד ואין אנו אחראין לסתור המנהג רק על כל פנים צריך שיזכה הנכרי בשלו כדין תורה וכן הישראל ואחר כך יחליפו:

אות ז

והנה העצה אשר בחר בה הרב השואל וגם הרב המחבר הסכים לו שזו היא דרך ישרה למכור לנכרי קודם שתביא שליש שאז אין בה איסור חדש אנכי הרואה דמאי דפשיטא להו לשני המאורות הללו מספקא ליה להגאון קרן אורה בחידושיו למנחות על דף ע"א ע"ב (בדף מ"ד ע"ד מדפי הספר) ששם בויכוחו על דברי רש"י ותוספות בסוגיא ההיא כתב וז"ל אבל עיקר האי מלתא דתבואה שלא הביאה שליש אין בה איסור חדש לדידי מספקא לי ואמאי לא יהא נאסר מתחילתו ככלאים וערלה ודוקא לענין טבל ומעשר בעינן גמר מלאכה אבל חדש מנא לן ומדברי הרמב"ם נראה שסובר דיש בו איסור חדש

שכתב סתם תבואה שלא הביאה שליש מותר לקצור להאכיל לבהמה משמע דלאדם אסור והוא לא כתב דאם התחיל עד שלא הביא שליש דיקצור גם אחר הבאת שליש ונראה מדבריו דלא הותר אלא קודם הבאת שליש כתנא קמא ואפילו הכי לא שרי אלא להאכיל לבהמה ועיין בקידושין דף ל"ח דיליף ר' שמעון ערלה וכלאים בקל וחומר מחדש ואי חדש לא נאסר עד אחר הבאת שליש ליחשב נמי האי קולא בחדש מה שאין כן בכלאים וערלה דנאסרין מתחילת גידולין דאף דכלאים אין עיקרן נאסר אבל מה שגדל נאסר מיד ואין לומר דלהכי לא שייך חדש בלא הביאה שליש משום דלא חזי לאדם והוי שלא כדרך אכילתו דהא משמע לקמן דדרך לעשות קליות מתבואה שלא הביאה שליש וכיון דדרכן לקליות אמאי לא יהיה בכלל וקלי לא תאכל וצריך עיון יותר בזה עכ"ל הנך רואה דלא ברירא ליה דאין איסור חדש נוהג בתבואה שלא הביאה שליש ואדרבא דעתו נוטה דאיכא איסור חדש גם בתבואה שלא הביאה שליש ומשמע דכונתו דמן התורה חשיב חדש כמו בתבואה אחר שהביאה שליש כמו שנראה ממרוצת כל דב"ק הנ"ל כמובן:

אות ח

ואנכי חזון הרבתי להגאון שאגת אריה בתשובות החדשות בקונטריס לדיני חדש בסי' ד' דלרב פשיטא ליה דאיסור חדש נוהג אף קודם שהביאה שליש והוא ששם (בדף ל"ד ע"ג) הביא מאי דאמרינן בפרק כל שעה דף כ"ג והרי חדש דרחמנא אמר ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו ותנן קוצר לשחת ומאכיל לבהמה וכתבו התוספות דאף דהא דקוצרין לשחת היינו דוקא לבהמה וכו' מכל מקום מאכיל לבהמה לא משמע ליה דקאי אקוצר לשחת דאם כן לא פריך מידי דחדש שאסר הכתוב היינו תבואה גמורה וכו' דמתבאר מדבריהם דחדש קודם הבאת שליש אינו אסור באכילה וכו' וכתב שדבריהם תמוהים מאד דודאי אף קודם הבאת שליש נמי אסור באכילה משום חדש ורק בקוצר לחוד לבהמה הוא דשרי קודם הבאת שליש דלאו קצירך מיקרי וכו' והביא דברי התוספות במנחות דף ע"א בשם הר"י מאורלינס שמתבאר מדבריו גם כן שסובר דאין איסור חדש בתבואה שלא הביאה עדיין שליש ותמה עליהן וכתב להוכיח מדברי הירושלמי בפרק קמא דחלה דגם תבואה שלא הביאה שליש אסורה משום חדש ושם בסוף התשובה (בד"ה בהעתקה שניה) סיים עוד וז"ל ועוד נראה לי ראיה מגמרא שלנו דתבואה שלא הביאה שליש תבואה היא וחל עליה כל איסורין שהרי תנן אלו עוברין בפסח וכו' ועמילן של טבחים והוא פת מתבואה שלא הביאה שליש אלמא תבואה שלא הביאה שליש חל עליה משום חמץ והוא הדין שחל עליה משום חדש והא דאמרינן בפרק קמא

דראש השנה דף י"ג דתבואה מיקרי בתר שליש היינו דוקא לענין שביעית ומעשרות דאם הביאה שליש בששית אינו נוהג בה דין שביעית ואם הביאה שליש בשביעית נוהג מנהג שביעית בשמינית וכן למעשרות אזלינן בתר שנה שהביאה שליש וכן לענין חדש וישן ומעשר שני ומעשר עני אבל לענין איסורין אפילו קודם הבאת שליש חל עליה כל איסורין שבתורה אלו תורף דב"ק הרי מבואר דפשיטא ליה דאיסור חדש נוהג בתבואה קודם שהביאה שליש שלא כדברי הרבנים טובים השנים עליונים למעלה ודברי הרבנים קרן אורה ושאגת אריה נראים נכונים לדעתי הקצרה הן ממה שהוכיחו מהש"ס והן ממשמעות דברי הרמב"ם:

אות ט

גם מה שכתב הרב השואל ליישב פקפוקו (על מה שנותן לעכו"ם) דיש לומר כיון דאיסור חדש דרבנן ואיכא ספקי טובא שמא יאכלנו בעצמו או ימכרנו לעכו"ם וכו' לפום ריהטא יש לפקפק בזה דהרי שלחן הלכה פסוקה ביו"ד סי' פ"ו סעיף יו"ד דאסור למכור ביצת נבלה וטרפה לעכו"ם משום שמא ימכרנה לישראל והרי ביצת נבלה איסורה מדרבנן ואפילו הכי אסרינן מחשש שמא ימכרנה לישראל ולא סמכינן להתיר דשמא יאכלנה העכו"ם בעצמו או ימכרנה לעכו"ם אחר וגם בביצת טרפה איכא מאן דאמר דאינו אלא מדרבנן כמו שרשמתי בשדי חמד חלק הכללים במערכת הבי"ת אות צ"ט ולמאי דקימא לן נמי דהוי מדאורייתא הא מיהא בנטרפה אחר שכבר נגמרה הביצה הוא רק מדרבנן וסתם טרפה כל טרפה במשמע ובכל זאת אסור למוכרה לעכו"ם וגם הגאון נודע ביהודה במהדורא תניינא בחלק יו"ד בסוף סי' קפ"ו וסוף סי' קצ"ג הבין כן מדברי הפוסקים הנ"ל דגם איסור דרבנן אסור למוכרו מדאסרי ביצת נבלה אלא שתמה על זה דהא בברייתא שנינו ביצת טריפה שהוא איסור תורה ומנא לן לאסור למכור דבר איסור דרבנן וכבר תמהו עליו דכיון דסתמא קתני ביצת טרפה משמע ודאי אפילו נטרפה אחר שכבר נגמרה הביצה דאינו אלא מדרבנן ועל כל פנים כך נפסקה ההלכה ולא נוכל לסתור הדין מחמת קושיא ואם כן מתבאר דגם היכא דאיכא למיתלי שמא יאכלנה או שמא ימכרנה לנכרי כל שיש חשש שמא ימכור לישראל אסור וכבר כתבו רבני האחרונים דלחשש שמא ימכרנו לישראל לא סמכינן אספק ספיקא משום דאין עושין ספק ספיקא בידים ומסתברא דגם בדאיכא ספקי טובא דינא הכי דאסור למכור לעכו"ם כל שיש חשש שמא ימכרנו לישראל:

אות י

ומה שכתב שיש לתלות שיתננו לאוצר למכרו לאחר הפסח הבא קשה לתלות בזה דמסתמא יש לנו לתלות בשל השתא ממה שנתלה בדבר שעתיד להיות אחר זמן רב כשנה אחת ורב אחד מידידי יצ"ו אמר שיש להוכיח כן מהא דתנן בפרק חמישי דשביעית משנה ו' אלו כלים שאין האומן רשאי למכור בשביעית וכו' ואילו בערב שביעית מותר למכור ולא תלינן שקונה לעשות מלאכתן בשביעית ובשביעית לא תלינן שקונה לצורך מוצאי שביעית אלמא דאין לנו לתלות לא להקל ולא להחמיר בזמן העתיד לבא אלא במה שהוא לפנינו והכי נמי בנדון זה אין לנו לתלות שלוקח הנכרי הזה לתתם לאוצר למכרם אחר הפסח לשנה הבאה אלא תולין שימכרם השתא וצריך להתיישב בזה איה"ש ואין כאן מקומו ואני לא אמרתי אלא להעיר אזן שומעת:

אות יא

והגאון מסלאנים בספרו עדות ביהוסף בסי' ז"ך האריך בשלשה פרטי דינים דחדש בזמן הזה א) אם נוהג בשל נכרי ב) אם נוהג בחוצה לארץ ג) בזמן הזה בארץ ישראל ובסי' כ"ח בא ללמד בענין שתיית יי"ש או שכר העשוי מחדש אם מותר לשתותן ואחר שנשא ונתן במה שיש לצדד היתר במשקין היוצאין מדברים האסורים בהנאה שלא יהיו כמותם א) משום דחשיבי שלא כדרך הנאתן ב) משום דהוי זיעא בעלמא מסיק לדינא דלשיטת הרא"ש הובאה בא"ח סי' ר"ב לענין ברכה דמשקה היוצא על ידי בישול הוי כגוף הדבר יש בשכר העשוי מן החדש איסור תורה ולהרשב"א דלא שאני ליה בין משקין היוצאין מעצמן להיוצאין על ידי בישול יש לצדד דאפשר בשכר לדידיה אינו אלא מדרבנן ויש לומר גם כן דלדידיה נמי הוא איסור תורה וכו' אבל בי"ש שעיקרו הוא מדברים שאין בהם איסור חדש (שהוא מתפוחי אדמה או מדגן אשר רובו ככולו הוא מדאשתקד) רק שהמעמיד שהוא המאלץ הוא מחדש ומעמיד הוא איסור דרבנן וכו' ואם כן ודאי גם להרא"ש אינו אסור אלא מדרבנן זולת לדעת הסוברים דטעם כעיקר הוא מדאוריתא אף דליכא כזית בכדי אכילת פרס אכן בי"ש שלא נודע לנו בבירור שהוא מחדש ודאי יש להקל בשגם יש לומר דלהרשב"א גם בשכר ליכא אלא איסור דרבנן אם כן ודאי בי"ש יש להקל אלו תורף דב"ק:

אות יב

ובשו"ת יד אלעזר להגאון אלעזר הלוי הורוויץ בסי' ע' נשאל מרב אחד בענין השעורים שנזרעו או הושרשו אחר העומר שדעת הרב השואל נוטה להחמיר והשיב לו אם אמנם לבבי לא כן ידמה ואין דעתי מסכמת להיות מן המחמירין בדבר שפשט היתרו בישראל

ויש לו על מה לסמוך אשלי רברבי ראשונים ואחרונים בכל זאת אשיב וכו' והביא שדעת התוספות בקידושין דף ל"ו ד"ה כל מצוה דחדש נוהג בשל נכרי ושהרב בית חדש ביו"ד סי' רצ"ג השיג על ראיית התוספות ושהרב ברכת הזבח דחה דברי הבית חדש והאריך לפלפל שדברי הבית חדש ברורים וכראי מוצקים וכתב (בד"ה ומעתה) דעל כל פנים בתבואת נכרי ובחוצה לארץ יש לקיים שיטת הבית חדש דאינו נוהג איסור חדש ולכל הפחות לא הוי אלא איסור דרבנן וכל דאיכא לספוקי בתבואת נכרי או של ישראל או ספק נזרע קודם או אחר העומר יש להקל כמו בכל ספק דדבריהם ואין להחמיר מצד דחדש הוא דבר שיש לו מתירין כדאיתא בנדרים דף ח"ן ע"א דחטין שזרען או שעומדים לזריעה חשיב חוזר לאיסורן ולא הוי דבר שיש לו מתירין והא דתניא דחדש הוא יש לו מתירין מיירי בקמח דלאו בר זריעה הוא וכו' וכיון דלכל הפחות רבו הסוברים דאינו נוהג בשל נכרי בחוצה לארץ ויש סוברים דנקיטינן כסוגיא דפסחים דף כ"ד ע"ב דזיעא בעלמא אין בה ממש דלא כסוגיא דפרק העור והרוטב ואף לאותה סוגיא דמשקין היוצאים מהם כמותם אינו אלא מדרבנן גם בכל השעורים שלנו יש ספק ספיקא ספק חדש ספק ישן אם תמצא לומר חדש שמא השריש קודם לעומר ובחדש ולא אתחזק איסורא מהני האי ספק ספיקא כמו שכתב הרא"ש בתשובה סי' ב' ועוד יש לצרף שיטת הרב מוהר"ם מיטראני דדוקא ביבש שממשו של איסור עומד אמרינן דביש לו מתירין לא בטיל אבל אם האיסור נימוח ואין שם ממשו אלא טעמו הרי זה בטל ועומד עיין כנסת הגדולה יו"ד סי' ק"ב בהגהת הטור אות י"ז ובהגהת בית יוסף אות ז' ולכן האידנא דרוב התבואות נזרעים ונשרשים קודם הפסח ואין דלתות המדינה נעולות אין להחמיר כלל זולת כשיודעים בודאי שהשכר נעשה משעורים הנזרעים אחר [העומר] אלו תורף דב"ק ובשו"ת הרי"מ (להגאון הקדוש יצחק מאיר) החדש ראיתי בדין חדש קונטרס גדול בחלק יו"ד סי' י"ט פלפלא אריכא בסוגיאות הש"ס ודברי הראשונים וגדולים מן האחרונים עי"ש דב"ק:

אות יג

ובמה שכתבתי למעלה באות ב' בשם הגאון מגן האלף להקל מכח המנהג הנה השגתי מקרוב ספר תשואות חן שציין הרב פתחי תשובה בריש סי' רצ"ג וראיתי שהוא תנא דמסייע ליה והוא שבסי' כ"ה האריך הגאון בדין חדש בזמן הזה אם הוא מדאוריתא ואם נוהג בשל נכרי וכו' בפלפול עצום ואלה דברי מסקנתו לדינא כללא דמילתא כיון שזה מנהג הקדמונים מה שאוכלים ושותין שכר כמו שהעידו בפסקי תוספות במנחות פרק ר' ישמעאל סי' ר' (יש דפוסים שהוא סי' ר"א) וכן הבית חדש העיד שכל הקדמונים לא מיחו

בזה אין כח בזמן הזה לאסור אף שהחמירו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש היינו משום דסתמא דמתניתין אוסר מן התורה חדש בחוצה לארץ והנה מצינו בראשית הגז ובמתנות כהונה דסתם לן תנא דמתניתין דנוהג בין בארץ ובין בחוצה לארץ ובמתנות כהונה סבירא להו לכולהו אמוראים שנוהג בחוצה לארץ כמבואר בחולין דף קל"ב ומצינו לרב נחמן בר ר"י דאמר בחולין דף קל"ו האידנא נהוג עלמא כתלת סבי כר' אלעאי בראשית הגז וכר' יאשיה בכלאים זה לשון התוספות שם כר' אלעאי בראשית הגז הוא הדין במתנות אף דכולהו אמוראי סברי שנוהג בחוצה לארץ אפילו הכי אמר הלכה כר' אלעאי וכתבו שם התוספות ואם תאמר הא ר"ן בר ר"י קנסיה גלימא ושמא קודם דנהוג הרי מבואר דכשיש מנהג ויש להם על מה שיסמוכו עוקר הלכה אף דנקיטינן הלכה כסתם משנה אם כן הוא הדין בחדש מפני כמעט כל העולם נוהג היתר בזה ויש להם על מה שיסמוכו על ר"י דסובר דאינו נוהג בחוצה לארץ וגם אפשר דהוי סתם ואחר כך מחלוקת וסברי רבנן דאינו נוהג בחוצה לארץ ומה גם שבפה"ג ור"ב והר"א מביהם שהביאו פסקי תוספות ותרומת הדשן בשם אור זרוע וליקוטי מהרי"ל ומוהר"ם בתשובה מעיל צדק ומהרש"ל ומוהר"ר שכנא והבית חדש ומגן אברהם כולם כאחד צדדו להקל באיסור חדש ובתשובת שב יעקב גם הטורי זהב צדד להקל ואין כח בשום אדם להרהר אחר המנהג אף שהוא נגד סתם מתניתין נגד רבנן דבי רב אשי כיון דכבר נהוג עלמא להתיר ואף שהרי"ף והרמב"ם והרא"ש אוסרין אפשר שלא נהגו עדיין בזמניהם כדכתבו התוספות על ר"ן בר ר"י מיהו היינו דוקא בחדש של עכו"ם דאפשר דעיקר המנהג נתייסד על זה ואפשר כל תבואת חוצה לארץ בזמן הזה הוי חדש של עכו"ם דהכל למלכיות ושכירות לא קנה והירא דבר ה' יחוש לעצמו להחמיר כהרי"ף והרמב"ם והרא"ש ובעלי התוספות:

הנה הבאתי דבר מסקנתו לענין דינא אמנם לא אכחד דלפום ריהטא שאיני מופנה לעיין בזה תמיה לי במה שכתב שהפסקי תוספות העידו שהמנהג לאכול ולשתות וכו' ועין רואה שאין בדבריהם רמז מזה כי זה לשונם חדש הוי דאורייתא ואף בשל עכו"ם קצת שיפון וכל שעורין זורעים אחר הפסח ואוכלין ועושין מהם שכר ולא המושרש קודם העומר והר"א מבה"ם אומר דבשל עכו"ם הוי דרבנן וספיקא הוי אך הירושלמי לא משמע הכי ע"כ דברי הפסקי תוספות וגירסת הרב בית חדש הוא ואין אוכלין ועושין מהם שכר אלא המושרש קודם העומר וכו' והגהת הרב בית חדש היא מוכרחת שאם לא כן דבריהם סותרים בתוך כדי דבור שבתחלה כתבו שזורעים אחר הפסח ואוכלים ושותים מהם דהיינו מאותם שזרעו אחר הפסח שהשרשתם היא אחר העומר ואיך יכתבו אחר כך ולא המושרש קודם העומר אלא ודאי שצריך להגיה כדברי הרב בית חדש ונמצא דהתוספות

פוסקים לאסור מה שנשרש אחר העומר ולכל הדברות לא מיירו התוספות במנהגא כלל (כמו שמפרש בכונתם דאוכלים ושותים דקאמרי כונתם היא שהעולם אוכלים **ושותים**) ורק דינא הוא דקאמרי כן נראה לדעתי הקצרה ודברי הרב תשואות חן נפלאו ממני:

ושם בסי' **כ**"ו הביא תורף דברי הגאון בעל פני יהושע בענין היתר שתית שכר של חדש והאריך לפלפל וכתב שאף שאין כדאי **לחלוק** על הגאון מכל מקום נראה לו שאין לסמוך על היתר זה והאריך לבאר דבריו בסתירת טעמי ההיתר שבפני יהושע עי"ש דב"ק באורך:

אות יד

ולענין שמרים של חדש שכתב הרב טורי זהב בריש סי' רצ"ג דעיסה שנילושה בהם אסורה כל העיסה ולא מהני ביטול בששים מתרי טעמי א) דמצינו בפרק אין מעמידין בשם ר"ת במחלוקותו עם ר"ח בשמרי יין נסך וז"ל ואם נתן בעיסה כל העיסה אסורה דכל מידי דלטעמא עביד אף באלף לא בטיל וכן פסק בש"ע בסי' קכ"ג סעיף ט"ו. ב) דחדש הוי דבר שיש לו מתירין ולא בטיל כדכתב הרא"ש בתשובה ריש כלל ב' לענין שכר שנעשה משעורים של חדש ומביא ראיה מן הירושלמי כתבתי זאת לפי שראיתי מקצת נזהרין מחדש ובזה אין נזהרין וטעות הוא בידם הנה על זה נשאל הגאון תשואות חן בסי' ז"ך והביא דברי הרב טורי זהב הנ"ל וכתב שבספר תורת יקותיאל ראה היתר לזה ותורף דבריו הוא שהביא מחלוקת הפוסקים אם חמץ מיקרי דבר שיש לו מתירין או לא משום דחוזר ונאסר לשנה אחרת וכתב דנראה לו דחדש לכולי עלמא הוי דבר שיש לו מתירין כיון שהדבר עצמו אינו חוזר לאיסורו אלא דבחדש שהוא דבר של חמץ שאי אפשר להשהותו עד אחר העומר משום איסור בל יראה נראה דלא הוי יש לו מתירין דלהטעם דעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר הכא לא אפשר אלא על ידי איסור בל יראה ולא הוי דבר שיש לו מתירין ואף לדעת הר"ן דטעמא הוי כיון דיש לו מתירין הוי מין במינו יש לומר אף שמצד איסור חדש יש לו היתר אפילו הכי כיון דאי אפשר להשהותו עד אחר העומר לא הוי יש לו מתירין וראיה מדאמרינן דאם המאכל מתקלקל לא הוי יש לו מתירין אלמא כיון שאי אפשר לאוכלו אף שהוא מחמת דבר אחר הוא הדין הכא ומה שכתב הרא"ש בתשובה דשכר חדש הוי יש לו מתירין היינו משום דמכל מקום הוי יש לו מתירין דאם אין ששים בלאו הכי אסור כמו שכתב הרא"ש בתשובה ואם יש ששים מותר להשהותו לכולי עלמא להכי הוי שפיר יש לו מתירין אבל היכא שכל התערובת הוא של חמץ לא הוי יש לו מתירין אלו תורף דברי הרב תורת יקותיאל: והרב המחבר הביא שבספר מנחת יערב בת"ח כלל ע"ד מתבאר גם כן דחמץ לא מיקרי יש לו מתירין אלא משום שנתערב בהיתר ואין צריך לשורפו אלא משום חומרא וכיון

דמדאורייתא דבר שיש לו מתירין הוא כשאסרו משום קנס לא באו להקל עליו אבל בהך דינא דהטורי זהב שהעיסה היא חמץ גמור לכאורה נראה דלא הוי דבר שיש לו מתירין שוב הביא שנחלקו הפוסקים בטעמא דחמץ מיקרי דבר שיש לו מתירין דיש סוברים דהוא מטעם התערובת כיון שתערובת מותר הוי יש לו מתירין ויש אומרים דהטעם דמיקרי חמץ דבר שיש לו מתירין משום דא שצריך לשורפו מכל מקום כיון שאם עבר ושהה מותר מקרי יש לו מתירין ולפי שיטה זו צדקו דברי הטורי זהב דחדש של חמץ מיקרי יש לו מתירין אף שאי אפשר להשהותו עד אחר העומר מכל מקום אם עבר ושהה מותר מדינא רק משום קנסא ולהחמיר ולא להקל הוי דבר שיש לו מתירין ושוב כתב דאחר העיון דברי הטורי זהב שרירים וקיימים וכדבריו מבואר בתשובת הרא"ש והעתיק דברי הרא"ש בכלל שני והאריך קצת בביאור הדברים וסיים העולה מזה דחדש שנתבטל בידים והוא חמץ נראה פשוט דהוי יש לו מתירין כהטורי זהב אבל אם נתערבה בשוגג היינו שנפלו מקצת שמרים של חרש לתוך שמרים של ישן בזה יש פנים לומר כהגאון תורת יקותיאל דלא הוי יש לו מתירין ודוקא לעת הצורך אבל בלאו הכי כבר הוכחתי שדעת הרבה פוסקים דאף בכי האי גוונא הוי יש לו מתירין כיון דאם עבר ושהה מותר מדינא וגס בהך דנתקלקל המאכל הגאון מוהרש"ל כדא ביה נרגא וסובר דאף בנתקלקל המאכל הוי יש לו מתירין ונכון לבעל נפש להחמיר לעצמו:

אות טו

ובשו"ת הרב מוהר"ן יפה בסי' ט"ז נשאל גם כן לדעת האומרים דחדש נוהג בחוצה לארץ אם יש היתר לשמרים הנעשים משעורים של חדש והביא דברי הרב טורי זהב ריש סי' רצ"ג הנז"ל שכתב שני טעמים לאסור והוסיף טעם שלישי לאסור על פי מה שכתב הרשב"א בתשובה והביאה מרן הבית יוסף ביורה דעה סי' קל"ד ובמגן אברהם סי' תמ"ב דכל שעיקרו כך לא בטל כמו ארבעה מיני מדינה כותח הבבלי וכו' דדוקא מה שנתערב דרך מקרה לא החמירו בו עד שיהיה נותן טעם אבל כל שדעתו לעשות כן אסור ואינו בטל במיעוטו ככבשים שדרכן לתת לתוכן יין ואם כן גם השמרים שנותן בהעיסה מדעתו אינם בטלים אלא שיש לחקור אם השמרים עצמן אסורים או לא דבמשכנות יעקב סי' ס"ח כתב דהשמרים עצמן מותרים לפי שנפסלו מאכילה וכל איסור שנפסל מאכילת אדם אין בו איסור מן התורה כלל וכל שכן השמרים שאין ראויים אף לאכילת בהמה ולא דמי לשמרי יין נסך שהחמיר ר"ת דגבי יין נסך אפילו פירשא בעלמא אסור וראיה מבבא בתרא דף צ"ד שמרים של תרומה ראשון ושני אסור שלישי מותר ופירש רשב"ם דמותר אף שיש בו טעם יין וכל הני חומרות בעלמא מדרבנן נינהו וכן כתב הרמב"ן בחידושיו

שם דהשמרים היא כפירשא בעלמא ואין בהם אלא איסור דרבנן ומשמע דאיסורם הוא משום דאית בהו טעם יין אבל כשהעמיד בשמרים של תרומה וחדש אין המעמיד מן השעורים רק השמרים גופייהו ובזה אין כאן איסור כלל אפילו מדרבנן ודחה ראייתו דלא דמי שמרים משעורים לשמרי ענבים דשמרי יין הם מתחלה ענבים ולא הוה יין מעולם כדמוכח בפרק המפקיד גבי לוג ומחצה שמרים (בדף מ') ואם כן לא חל על השמרים שם תרומה מעולם אבל שמרי שעורים שנעשים מגוף השעורים שהיה מתחלה אסור פשיטא דהשמרים אסורים:

ועל מה שכתב הרב משכנות ליעקב דכשנפסל מאכילת אדם אין בו איסור תורה כלל השיב דודאי כשגם עכשיו אינו ראוי לאכילת אדם פשיטא דשרי כדאמרינן בעבודת כוכבים דף ס"ה נבלה שאינה ראויה לגר אינה נבלה אך כשנשבח אחר כך יש לדון בזה דהא קיימא לן דפגום ולבסוף השביח אסור והביא שבחות דעת סי' ק"ג כתב דפגום לגמרי אף שהשביח אחר כך מותר משום דנעשה כעפרא בעלמא והאריך לפלפל בדבריו שוב כתב מיהו כל זה באוכל שאינו עומד לתקן אבל שמרים שעומדים לתקן מהם עיסה פשיטא דאין שייך לומר שנעשה עפר וכן כתב בחות דעת שם בפשיטות וסיים ומהאי טעמא שמרים שחימצו עיסה אסורה אף דשמרים אין ראויים לאכילה כיון דעומדים לכך כמו פת שעיפשה דאסורה כיון דראוי לחמץ בו עיסות אחרות וכתב לדחות ראייתו והביא ראיה ממקום אחר דעל כל פנים איכא איסור מדרבנן וכל שכן בשמרים שתחלת עשייתן ליתנם בתוך העיסה לא מיקרי כלל סרוח ולא שייך לומר עפרא בעלמא הוא ואסורים דבר תורה להסוברים דחדש בזמן הזה דאורייתא:

אך יש לומר דאף דהשמרים בעצמם אסורים דבר תורה מכל מקום בטלים בהעיסה לא מבעיא לדעת הים של שלמה בפרק כל הבשר סי' ק"ו דמעמיד בטל דמאי דאמרינן בעבודה זרה דף ל"ה כיון דאוקומי קמוקים כמאן דאיתיה לאיסורא בעיניה אלמא דמעמיד חשיב כאילו הוא בעין אינו אלא לענין איסור עבודת כוכבים דאסור במשהו וכו' אבל בשאר איסורים דתלו בנתינת טעם אין חילוק בין מעמיד או לא (ושקיל וטרי בזה וסיים) דלשיטת הים של שלמה השמרים בטלים בעיסה ואף לדעת הסוברים דמעמיד לא בטל וכן דעת המגן אברהם בסי' תמ"ב ושאר אחרונים מכל מקום בנדון דידן דעיקר המעמיד הוא הכישות שבשמרים ואפילו נאמר דכיון דהכשות בעצמן אין יכולים להעמיד רק בצירוף השמרים מכל מקום הוי זה וזה גורם דקיימא לן דמותר עיין בהרמ"א יורה דעה סי' פ"ז ובסי' קמ"ב סי"א ולזה אף אם נאמר דשמרים עדיף משאר מעמיד ומיקרי לטעמא עביד כדכתב הטורי זהב בסי' רצ"ג מכל מקום בטלים שהרי שאור ודאי

לטעמא עביד ואפילו הכי זה וזה גורם מותר ואם כן אין לאסור העיסה שנתחמצה בשמרי חדש מטעם מעמיד (אמר המחבר מסתייעא מילתיה דרב ממה שכתב הרב שערי תשובה בסי' תמ"ח אות י"א דלהרב תורת חיים במסכת עבודה זרה דף ל"ד לא הוי מעמיד משום דהוי זה וזה גורם (והבאתי דבריו במערכת חמץ ומצה סי' ח' אות כ"ה בד"ה ודע) וגם גוף דברי הרב תורת חיים הבאתי שם (בד"ה ומה שכתב הרב שערי תשובה):

ועל הטעם שכתב הרב טורי זהב משום דחדש הוי יש לו מתירין כתב דנראה דחמץ של חדש כיון שאסור לקיימו בפסח לא מיקרי יש לו מתירין וכן כתב בספר חכ"א ואף לדעת הר"ן דטעם דבר שיש לו מתירין הוא משום דבהיתר לא שייך ביטול מכל מקום גם הר"ן מודה דבכי האי גוונא בטל והיכא שמתקלקל המאכל לא הוי יש לו מתירין ובנדון דידן כיון דהחמץ נאסר כשיבוא הפסח אין לך נתקלקל המאכל גדול מזה ועוד דהשמרים הם משעורים ונותנים לעיסה של חטים והוי מין בשאינו מינו ובטל אף בדבר שיש לו מתירין ושקיל וטרי קצת בזה ועוד כתב בגוף הדבר שלמדו הפוסקים מהש"ס דחדש מיקרי יש לו מתירין צ"ע דנראה דלא היה נקרא יש לו מתירין אלא בזמנם שהיו זורעים בימות הגשמים כדמוכח בש"ס בדוכתי טובא ואם כן רובא דרובא של תבואה היה משל ישן אבל בזמן הזה במדינותינו שזורעים בימות החמה אם כן רוב התבואה משל חדש הוא וסתם תבואה הניקחית בשוק היא בחזקת איסור חדש עד שיתברר שהיא משל ישן אם כן צריך לחפש אחר התבואה שנדע שהיא משל ישן ואם כן נראה דלא מקרי בכי האי גוונא יש לו מתירין וגבי מעשר שני אמרינן בפרק הזהב דף נ"ב דרחוק מירושלים לא הוי יש לו מתירין משום דיש טורח להכניסו וביורה דעה סי' ק"ב איתא דכשצריך הוצאות לא מקרי יש לו מתירין וכל שכן בזה שצריך טורח גדול וגם הוצאות לא מיקרי יש לו מתירין:

גם על הטעם שכתב על פי דברי הרשב"א דכל שעיקרו כך אינו בטל כתב דבנדון דידן שפיר בטל דהא משמע דטעם של הרשב"א הוא משום דכל שעיקרו כך דמי למילתא דעביד לטעמא דלא בטל וכן כתב במחצית השקל סי' תמ"ב ובנדון דידן דהוי זה וזה גורם דבמידי דעביד לטעמא גופא בטל כדכתיבנא לעיל בודאי לא עדיף דבר שעיקרו כך מדבר דעביד לטעמא ושפיר בטל ועוד דדוקא באיסורי עכו"ם כתב הרשב"א דבדבר שעיקרו כך איני בטל משום דסובר דבאיסורי עכו"ם לא הלכו בו אחר נתינת טעם ודוקא בדבר שעיקרו כך אבל אם נתערב דרך מקרה אף באיסורי עכו"ם בטל וכמו שמתבאר להדיא מדברי הרשב"א אבל בשאר איסורים דהלכו בהן אחר נתינת טעם אף בדבר שעיקרו כך בטל וכן מוכח בתשובת הרדב"ז חלק שלישי סי' תר"ח בנדון הצוק"ר אף שנותנים בתוכו

קצת חלב דבטל החלב במיעוט אף שלתקון הצוק"ר עושים כן הרי דאף דבר שעיקרו כך בטל וכן משמע מסתימת דברי שאר פוסקים שלא הביאו דין זה ואם כן השמרים בטלים בעיסה (אמר המחבר עיין במה שכתבתי בפאת השדה לחלק הכללים והוא שדי חמד חלק י"א במערכת הבי"ת כלל נ"א):

ובעיקר הדין (חדש בחוצה לארץ) השגתי עתה שו"ת שואל ומשיב מהדורא שתיתאה וראיתי בסי' ל"ח פלפלא חריפא ואריכא כדרכו בקדש ולא עצרתי כח לעיין במילי דמר לך נא ראה וכן בספר שו"ת רבינו משולם איגרא בחלק א"ח סי' מ' וסי' מ"א:

והנה בשדי חמד חלק הכללים ח"ב במערכת החי"ת כלל קכ"ה ציינתי לעיין בקונטריס אסיפת דינים הלזה במערכה זו שבו כתבתי בסיעתא דשמיא בכמה פרטי דינים בענין חדש וכנז"ל ונדפס הח"ב מכללים בשנת ששון ובמכתב ששלח לי ידידי הגאון אבד"ק פיקעלין מחבר ספר היקר דלתי תשובה יצ"ו כתב לי על זה וז"ל בדין חדש עוד לא זכינו לאור כ"ת להאיר לנו הדרך על פי סופרים וספרים חדשים גם ישנים וכו' לכן הנני להעירו בענין שנשאלתי כעת בשכר וי"ש אי הוי חדש דאורייתא וכבר דברו במקצוע זה הראשונים והאחרונים אשר בטח לא נעלם מעיני הבדולח ואני הוספתי הרבה ב"ה וכאן אכתוב בקצרה הנה ברמב"ם פרק ו' מהלכות מאכלות אסורות הלכה כ"ב כתב וז"ל הטבל והחדש וההקדש כו' המשקין היוצאין מהם אסורין ואין לוקין עליהם בזמן הבית חוץ מיין ושמן כו' והוא מש"ס חולין דף ק"כ ופסק כר"י וכסתם משנה ביכורים פרק א' וכן לערלה עיין רמב"ם פרק י"א מהלכות תרומה הלכה י"ד וטעמא דר"י משום דהוי זיעא בעלמא כמבואר בברכות דף ל"ח גבי האי דובשא דתמרי כו' עי"ש והטעם דזיעה הוא הטעם דההיקש דילפינן תרומה מביכורים כדעת הרשב"א בברכות שם והשיג שם על הראב"ד עי"ש (ובזה ניחא דלא קשה מסוגיא דחולין דף ק"כ אסוגיא דברכות דף ל"ח ועיין בפסחים כ"ד ע"ב בתוספות ד"ה אלא הכא עיי"ש) ואם כן משמע מזה להדיא דבשכר וי"ש איסורא דחדש לאו דאורייתא אבל זה אינו דהא הרא"ש סובר דבמשקה היוצא על ידי בישול מיקרי טעם גמור ולא זיעא בעלמא עיין ש"ע א"ח סימן ר"ב ואם כן השכר העשוי מחדש לדידיה דאורייתא דהא התם על ידי בישול הוא והוי טעם גמור ובאמת פסק הרא"ש בתשובה דשכר העשוי מחדש אסור עיי"ש וגם לשיטת הרשב"א בברכות דף ל"ט שכתב דלהכי נחשב מיא דסלקי כסלקי משום דדרכן בכך אם כן כיון דדרך מדינתנו לעשות שכר משעורין כמו שכתב רש"י בפסחים דף מ"ב ע"ב ד"ה שכר המדי ממילא דמי לפרי עצמה כמו זתים וענבים ומיא דסילקי וכן משמע דעת רש"י כהרשב"א שכתב בסוגיא דחולין שם וז"ל חוץ מזיתים וענבים שדרכן בכך עכ"ל וגם

ביי"ש דמעמידין אותו ממאלץ של שעורים ודבר המעמיד נחשב כאילו הוא בעין ואם כן אפילו ביי"ש שעיקרו מתבואה ישינה או מתפוחי אדמה בכל זה כיון דהמעמיד הוא במאלץ של שעורים אף דלית ביה כזית בכדי אכילת פרס כיון דמעמיד הוא הוי כאילו בעין (כדאיתא בארח חיים סי' תמ"ז) ולא על ידי תערובת ועיין ביאורי הגר"א שם אך יש דיעות דדבר המעמיד דרבנן עיין נדה דף מ"ז ובתוספות שם ד"ה אתי עי"ש ועוד יש להאריך אבל לא ירשני העת עכ"ד יצ"ו:

(**אמר** המחבר למודעי אני צריך כי כאשר נודע לכבוד ידידי הגאון מהר"ר יצחק שלמה יואל אבד"ק ראוונע יצ"ו שכתוב אצלי בדין חדש בזמן הזה בקשני לשלוח לו קונטריסי ולעשות רצון צדיק חפצתי שלחתי לו הקונטריס וכתבתי לו שאם יש לו איזה הערות על הכתוב לחיים זה יכתוב ידו והביאותים בשדי חמדתי איה"ש ובהחזירו לידי שדר לן חורפא מהני מילי מעלייתא אשר כתוב למ"ר בענין זה ולמזכרת אהבה אעתיק פה דב"ק ככתבו וכלשונו והילך):

אות א

צריכים אנחנו להתחקות בענין איסור חדש בחו"ל במדינתינו אשר בארצות הללו נשתנו עלינו סדרי בראשית שזמן הקצירה הוא קודם חג הסוכות ונתארך עלינו איסור חדש קרוב לשלשה רבעי שנה ובש"ס סנהדרין דף י"א ע"ב אמרו ובזמן שהאביב אחד מהן היו שמחין אבל אם האביב כסדרו ועברו את השנה מפני התקופה היו עצבין מפני שנתארך עליהן איסור חדש חודש אחד ואמרו עוד שם י"ב ע"א אין מעברין את השנה בשני רעבון (פרש"י לפי שכלה התבואה וצריכים לאכול מן החדש) ואם היינו אוסרים חדש בארצינו בהחלט היה לרוב הציבור בלתי אפשר לקבל את האיסור שאין יכולת להעניים שהם הרוב להכין לעצמן מן הישן על שלשה רבעי שנה בכגון זה אומר בטח שכל מי שיש בידו ראי' ולימוד זכות על המנהג מצוה עליו להביא למען לא יהיה חלילה בכלל מונע בר יקבוהו לאום (משלי י"א) אם כפשטא דקרא שהרי ימנעו החרדים בני עוני מאכילת היתר מתבואת חוצה לארץ ויסבלו חרפת רעב על דרך שדרשוהו חז"ל בבראשית רבה פרשה צ"א ובתנחומא פרשת מקץ על הגונז את התבואה בשני בצורת או כדרשת חז"ל בסנהדרין דף צ"א דקאי על המונע הלכה וכו':

ואחר שעיינתי בעומקה של הלכה זו נראה לי ללמד זכות על מנהגן של ישראל לראשונה אבאר שרוב הפוסקים שפסקו דחדש בזמן הזה דאורייתא אפילו בחוצה לארץ וכר' אליעזר בקדושין דף ל"ז ע"א דאמר אף החדש דקסבר מושב דכתיב גבי חדש בכל מקום שאתם יושבים משמע כתב הרא"ש בפסקיו שם דקיימא לן כר' אליעזר משום דסתם לן

תנא כוותיה בשלישי דערלה משנה ט' דתנן החדש אסור מן התורה בכל מקום ובמגן אברהם סימן תפ"ט סקי"ז והקרבן נתנאל והתוספות יום טוב הקשו על זה דהא הוי סתם ואחר כך מחלוקת בקדושין ואף אם תימצי לומר דבתרי סדרי נמי אין סדר למשנה מכל מקום הדרינן לכללא דבכל מקום הלכה כתנא קמא ועוד דכיון דשנה בקדושין דברי תנא קמא בסתמא הוי גם כן סתמא כדאיתא ריש מסכת ביצה ואם כן סתמא בתרא עדיף כו' והאחרונים ז"ל תירצו דברי הפוסקים כר' אליעזר משום אין סדר והדרינן לכללא דיחיד ורבים הלכה כרבים ותנא קמא דר' אליעזר ר' ישמעאל הוא כדאמר אביי בקדושין שם ור' עקיבא ור' שמעון פליגי עליה בגמרא שם ולכן אדרבא ר' ישמעאל הוי יחיד לגבייהו אלו תורף דבריהם:

ואני תמה על עצמי כי לא זכיתי להבין דעת קדושים בזה הלא מצאנו ראינו חמשה סתמי משניות כולהו סברי דחדש בחוצה לארץ על כל פנים אינו אסור אלא מדרבנן והש"ס ירושלמי מוקים להו לכולהו כר' ישמעאל דסבירא ליה שהחדש אינו נוהג מן התורה אלא בארץ ואבאר דברי תנן במסכת שקלים פרק ד' משנה א' שומרי ספיחין בשביעית נוטלין שכרן מתרומת הלשכה ופירש רבינו עובדיה שהספיחין היו שומרים אותן לצורך עומר ושתי הלחם לפי שאינם באים אלא מן הארץ (פירוש לפירושו לפי שהשביעית היא חובת קרקע שאינה נוהגת אלא בארץ כדתנן בקדושין דף ל"ז ואם **כן** למה לא יביאו בשביעית את העומר ושתי הלחם מחוצה לארץ שאין שביעית נוהגת שם ולא יצטרכו לספיחי שביעית ולשלם שכר השומרים ממעות הקדש על כן נתן הרב טעם לדבר לפי שאינם באים אלא מן הארץ) ותנן נמי במנחות ריש פרק ט' ובפרה ריש פרק ב' כל קרבנות הצבור והיחיד באים מן הארץ ומחוצה לארץ מן החדש ומן הישן חוץ מעומר ושתי הלחם שאינם באים אלא מן החדש ומן הארץ והכי תנן גם כן במסכת כלים פרק א' משנה ו' עשר קדושות הן ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות ומה היא קדושתה שמביאין ממנה העומר ושתי הלחם כו' מה שאין מביאין כן מכל הארצות היוצא מזה שארבעה סתמי הנ"ל כולהו סברי שהעומר אינו בא אלא מן הארץ ועל כרחך לומר דאתיין להו כר' ישמעאל דפליג אדרבי אליעזר וסובר דחדש בחוצה לארץ דרבנן דמושב לאחר ירושה וישיבה הוא כבקדושין שם ולכך גידולי חוצה לארץ הוו גידולי פטור ואי אפשר להביא מהם את העומר הבא להתיר גידולי חיוב דאי סלקא דעתך דמשניות אלו סברי דחדש אסור מן התורה בחוצה לארץ אם כן למה אין העומר בא משם וכן הוא להדיא במסכת מנחות דף פ"ד ע"א על מתניתין הנ"ל דעומר אינו בא מחוצה לארץ דגרסינן התם מתניתין דלא כר' יוסי בר' יהודה דתניא ריב"י אומר עומר בא מחוצה

לארץ כו' וקסבר חדש בחוצה לארץ דאורייתא כו' וכיון דדאורייתא אקרובי נמי מקרבינן על כרחין משמע מהכא דהך דעומר בא מחוצה לארץ או לא תליא בהא אם חדש בחוצה לארץ דאורייתא או לא כדכתיבנא:

והכי גרסינן בירושלמי דשקלים פרק ד' הלכה ב' תמן תנינן כל קרבנות הצבור כו' חוץ מן העומר כו' מתניתין ר' ישמעאל הוא דאמר אין העומר בא מסוריא (פירוש מחוצה לארץ ונקט סוריא מפני שסמוכה לארץ ישראל ומצות העומר לכתחלה לבא מן הקרוב כדתנן התם בפרקין) תמן תנינן עשר קדושות הן כו' ומה היא קדושתה שמביאין ממנה עומר וכו' ר' ישמעאל היא דאמר אין העומר בא מסוריא מאן תנא שומרי ספיחין בשביעית נוטלין שכרן מתרומת הלשכה ר' ישמעאל היא דאמר אין העומר בא מסוריא כו' עיי"ש:

והנה הך דר' ישמעאל דאמר אין העומר בא מסוריא לא מצינו בשום מקום בפירוש ובודאי הכונה על ר' ישמעאל המובא במסכת קדושין שם דפליג אדרבי אליעזר ודריש מושב לאחר ירושה וישיבה ודייק אביי דסבירא ליה חדש אינו נוהג בחוצה לארץ מן התורה ולכן אין העומר בא מסוריא שהיא חוצה לארץ וזה ברור:

וכיון שנתבאר שמשניות הללו אתיין כר' ישמעאל גם כן יש תימה על הרמב"ם ז"ל שפסק דחדש בחוצה לארץ דאורייתא דלא כר' ישמעאל ופסק גם כן כמתניתין דריש פרק כל קרבנות הציבור ואינך שארי דעומר אינו בא אלא מן הארץ והרואה יראה דהני פסקי סתראי נינהו:

אות ב

וראיתי להלחם משנה פרק ז' מהלכות תמידין הלכה ה' שנתעורר בזה וכתב אף דרבינו פסק בהלכות מאכלות אסורות דחדש בחוצה לארץ דאורייתא אפילו הכי פסק דלא מקריבינן עומר אלא מן הארץ משום דדריש כי תבואו אל הארץ דכתיב גבי עומר דאינו בא אלא מן הארץ עכ"ל וכן תירץ הגר"א ז"ל ביו"ד סימן רצ"ג סק"ב עיין שם ולדבריהם ז"ל ההכרח לומר דהא דתלינן במנחות שם הבאת עומר מחוצה לארץ בדין חדש בחוצה לארץ דאורייתא לא תלי לה רק בחד צד כלומר דאם חדש בחוצה לארץ לאו דאורייתא ודאי אין העומר בא משם אבל אם חדש בחוצה לארץ דאורייתא אין הכרח דבא מחוצה לארץ ואפשר לומר דאפילו הכי נתמעט מכי תבואו וגו' אבל אם כי דבריהם ז"ל בישוב סתירת פסקי הרמב"ם מוכרחים מכל מקום ישוב זה הוא נגד סוגיית הש"ס ירושלמי הנ"ל דמוקים להו להנך סתמי דוקא כר' ישמעאל דסבר חדש בחוצה לארץ לאו דאורייתא ולפי דבריהם הא אתיין להו ככולי עלמא ומנא לן לבדות דרשא מפסוק מלבנו ולומר דהבבלי חלוק בזה עם הירושלמי הלא פשטות הסוגיא דמנחות הנ"ל מורה דתלי זה בזה

בכל צד כמו שכתב הגר"א גופי' שוב מצאתי שהאור זרוע הלכות חדש הבין דתליא זה בזה ויבואר להלן:

ועוד דהא בקדושין שם אמרינן מאי תלוי' ומאי שאינה תלויה אילימא תלויה דכתיב בה ביאה (פירש"י ז"ל שתלאה הכתוב בביאת הארץ כגון כי תבואו כי יביאך עכ"ל) והרי תפלין ופטר חמור דכתיב בהן ביאה ונוהגין בין בארץ ובין בחוצה לארץ ומסיק הש"ס דתלויה היינו חובת קרקע ושאינה תלויה היינו חובת הגוף ומלישנא דכי תבואו מסקינן דלא מוכח מידי כדמתרצינן להו שם דף ל"ז ע"ב עי"ש:

עוד מבואר שם בירושלמי בזה הלשון תמן תנינן (שביעית פ"א מ"ד) ר' ישמעאל אומר מה חריש רשות אף קציר רשות יצא קציר העומר שהוא מצוה ר' ישמעאל כדעתיה דאמר אין העומר בא מסוריא ודברים אלו מתמיהין עין רואה דמה ענין זה לזה והמפרש שם כתב דהכי פירושו דמפני דלר' ישמעאל קצירת העומר היא מצוה חשובה שדוחה שבת לכך סבר נמי ר' ישמעאל שהוא חשוב לענין שאינו בא מחוצה לארץ עד כאן ולאחר המחילה פתוי דברים הם דאם הוא דוחה שבת משום דגלי קרא למה לא יבא מחוצה לארץ והגר"א ז"ל מחק כל זה מהירושלמי אבל המעיין בירושלמי להלן אמר ר' ישמעאל כו' יראה שאין זה מספיק ונצטרך למחוק ענין שלם:

אבל נראה לי דהירושלמי יתבאר בטוב טעם בלא שום הג"ה ומחק על פי מה שהקשו התוספות במנחות דף פ"ד ע"א ד"ה שומרי ספיחין דהאיך היו קוצרין את העומר בשביעית הלא קצירה אסורה בשביעית ותירצו משום דכתיב קצירך דמשמע דידך ולא של הקדש ע"כ ואני תמה על תירוצם ז"ל דהא בתוספתא פ"ב דפאה (הביאה המשנה למלך בהלכות שמיטה פרק א' הלכה א') תניא הנוטע כרם להקדש פטור מן הערלה ומן הרבעי וחייב בשביעית ובירושלמי דפאה פרק יו"ד מייתי להתוספתא הזאת ומפרש ר' זעירא בשם ר' יוחנן מאי טעמא דכתיב ושבתה הארץ שבת לה' אפילו דבר שהוא לה' קדושת שביעית חלה עליו נמצא להירושלמי דמרבה הקדש לקדושת שביעית ודאי לא ממעטינן מקצירך קציר של הקדש והדרא קושיית התו' לדוכתא מאי טעמא שרינן קצירת העומר בשביעית לכן נראה דהירושלמי מפרש הכי מילתיה דר' ישמעאל מה חריש רשות אף קציר רשות יצא קציר העומר שהוא מצוה (דהא אפילו מצא קצור קוצר כדאיתא במסכת מכות ח' ע"ב) לכן קצירת העומר דוחה שביעית דאף ששאר הקצירה אסור בשביעית מכל מקום הכא גלי קרא דדחי ועל זה קשיא למה דוחה שביעית יקצרוהו ויביאוהו מחוצה לארץ שאין שביעית נוהגת שם (ונילוף מהכא דעשה דוחה לא תעשה אפילו באפשר לקיים את שניהם ותיקשי לר' שמעון בן לקיש עיין שבת קל"ג ואי איכא

אחר כו' ובנזיר נ"ח ע"א ומי כתיב קרא הכי וכו') לזה קאמר ר' ישמעאל כדעתיה דאמר אין העייור בא מסוריא מפני שהוא חוצה לארץ ור' ישמעאל סבירא ליה דחדש בחוצה לארץ לאו דאורייתא והוה ליה גידולי פטור שאין פוטרין גידולי חיוב לכן על כרחין צריך להביאו מארץ ישראל זהו פי' הירושלמי במשנה הנ"ל:

ופירוש זה מיושב היטב בלשון המשנה דלפי מה שמפרש שם הרב רבינו עובדיה דקאי אשבת קשה קצת שהרי לא הוזכר דחיית שבת שם במשנה כלל רק כולה בשביעית מיירי התם דזה לשון המשנה היו עשרה וכו' חורשין כל בית סאה בשבילן שנאמר בחריש ובקציר תשבות אין צריך לומר חריש וקציר של שביעית (שהרי כבר נאמר שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור) אלא חריש של ערב שביעית שנכנס לשביעית וקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית ר' ישמעאל אומר מה חריש רשות אף קציר רשות יצא קציר העומר שהוא מצוה ומדלא אסיק למילתיה שדוחה שבת משמע יותר דאשביעית דאיירי לעיל מינה קאי רק דפליג אתנא קמא דמוקים ליה אתוספת שביעית ואיהו מוקים ליה אשביעית גופה לומר דקצירת העומר דוחה שביעית:

וידיד נפשי הרב החריף מוה' חיים ליב שי' אבד"ק אטשקאוו העירני שכן כתוב בחידושי מהר"י בן מלכי צדק על מתניתין דשביעית הנ"ל וז"ל יצא קציר העומר שהוא חובה וקוצרו אתה בשביעית ר' ישמעאל כדעתיה דאמר אין העומר בא מסוריא עכ"ל ואפריון נמטייה בעד הערה הזאת ואם הבבלי חלוק בזה על הירושלמי או לא יבואר להלן אם יעזור ה' יתברך:

אות ג

היוצא מזה דהירושלמי מפרש ארבעה סתמי משניות הנ"ל וכן דרשא דר' ישמעאל דבחריש ובקציר תשבות וכו' דאתיין כמאן דאמר חדש בחוצה לארץ לאו דאורייתא ובצירוף מתניתין דקדושין דף ל"ז דסתם לן תנא לדר' ישמעאל בסתמא בלשון חכמים דהוא תנא קמא דר' אליעזר הויין להו חמשה סתמי כמאן דאמר חדש בחוצה לארץ לאו דאורייתא נראה דודאי הכי קיימא לן ובפרט דבהאי דרשא דבחריש וגו' קיימא לן כר' ישמעאל דאמרינן בריש מסכת מועד קטן (ג) רבן גמליאל ובית דינו נימנו על תוספת שביעית ובטלוהו סברי להו כרבי ישמעאל דאמר מה חריש רשות וכו' (וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפרק ג' מהלכות שמיטה הלכה א') ואם כן גם רבן גמליאל ובית דינו על כרחם סבירא להו דחדש בחוצה לארץ לאו דאורייתא ושאין העומר בא מסוריא וכמו שתלה הירושלמי את זה בזה ולקמן אם ירצה השם יתבאר דלמאן דאמר חדש בחוצה לארץ דרבנן בארצות הללו הרחוקים מאד מארץ הוא מותר לגמרי:

והנה המגן אברהם סימן תר"ץ סעיף קטן כ"ב בשם הרא"ש בביאורי הסמ"ג כתב דהא דמנהג עוקר הלכה היינו אפילו רוב דיעות סבירא להו אסור והתלמוד מסייע להו והמנהג בנוי על פי פסיקתא או ספרים חצונים אפילו הכי מנהג עוקר הלכה דודאי כן קבלו איש מפי איש עכ"ל וכאן על כל פנים המנהג בנוי על פי הירושלמי כדאמרן כל שכן דיש לומר דגם הש"ס דילן סובר כן כפי מה שכתבנו למעלה:

מעתה נשים לב לברר עוד על פי הש"ס דילן אם חדש בחוצה לארץ דאורייתא או דרבנן הנה בקדושין שם אמר אביי מאן תנא דפליג כו' במאי קמיפלגי ופירש רש"י ז"ל מה ראה רבי עקיבא לחלוק על ר' ישמעאל עיין שם ומפרש הש"ס בקרבו נסכים במדבר קמיפלגי כו' היוצא מסוגיא זו דתליא זה בזה מאן דסבירא ליה קרבו נסכים יכול לחלוק אדר' ישמעאל אבל מאן דלית ליה קירבו וכו' על כרחין כר' ישמעאל סבירא להו דהא ר' עקיבא נמי לא היה רואה לחלוק אדר' ישמעאל אי לאו דאית ליה קירבו ובזבחים קי"א אמרינן דרבי ורבי אליעזר בן שמעון ור' אליעזר בן שמוע כולהו סברי כרבי ישמעאל דאית ליה לא קירבו נסכים במדבר אם כן סברי נמי דמושב לאחר ירושה וישיבה וחדש בחוצה לארץ לאו דאורייתא וכן סבירא ליה לר' שמעון בן ננס בזבחים דף מ"ה הר' ישמעאל דלא קירבו עיין שם (ואחר כותבי זה מצאתי בספר צמח צדק החדש על יורה דעה סימן רי"ח שהביא בשם ספר המקנה במסכת קדושין שהעיר מהך דר' שמעון בן ננס דזבחים דסבירא להו כר' ישמעאל ונפלאתי אמאי לא הביאו מרבי ורבי אליעזר בן שמעון ורבי אליעזר בן שמוע) ואף על גב דאיכא רבנן דפליגי עלייהו שם וסבירא להו קרבו מכל מקום מהם אין ראיה דאף דדרשי מושב בכל מקום שאתם יושבים מכל מקום אפשר לומר דמוקמי ליה לפירות ארץ ישראל הבאים לחוצה לארץ וכמו שכתב המגן אברהם בסימן תפ"ט ס"ק י"ז דמה שכתב הרא"ש ז"ל דר' עקיבא פליג עליה דתנא קמא אינו קושיא דאף תנא קמא סבירא ליה מושבותיכם בכל מקום שאתם יושבים משמע ומוקי לה בתבואה הבאה מארץ ישראל לחוצה לארץ כדמפרש בירושלמי עכ"ל המגן אברהם אם כן אדרבא רבי אליעזר הוה ליה יחיד נגד רבי אליעזר בן שמעון ורבי אליעזר בן שמוע ורבי שמעון בן ננס ור' ישמעאל דסברי דחדש בחוצה לארץ לאו דאורייתא ובפרט דרבן גמליאל ובית דינו נמי כר' ישמעאל סבירא להו כמו שכתבתי לעיל ובמנחות פ"ג עד כאן לא פליגי וכו' מוכח דר' נתן ור' עקיבא (ויש גורסין ר' יעקב סבירא להו דחדש בחוצה לארץ דרבנן עיין שם:

אך דברי המגן אברהם בשם הירושלמי שכתב לאוקומי לקרא דמושבותיכם לפירות ארץ ישראל שיצאו לחוצה לארץ צריך ביאור דלמה לי קרא להכי ומהיכא תיתי דליפקע איסור חדש מנייהו ביציאתם לחוצה לארץ:

ומצאתי להגאון מהר"ל צינץ בספרו שם חדש שעמד בזה וכתב וז"ל ולכאורה הוא תמיה גדולה דאם כן נימא דכל מצות התלויות בארץ כגון תרומות ומעשרות ערלה וכלאי הכרם דלא כתיב בהו מושב לכל מקום שאתם יושבים נימא שאם הוציא פירותיהם לחוצה לארץ יהיו מותרים חלילה מיהו בערלה וכלאי הכרם דאיכא קרא למיסרינהו בהנאה ממילא משמע דאסורים בכל מקום מיהו קשה מחלה דלא כתיב בה מושב נימא דאם הוציא מארץ ישראל לחוצה לארץ יהיה פטור מחלה ועל כרחך דלא צריך קרא להכי עכ"ל:

ובמחילה מכבוד תורתו נעלם ממנו משנה מפורשת במס' חלה ריש פרק ב' משנה א' דתנן התם פירות חוצה לארץ שנכנסו לארץ חייבין בחלה יצאו משם לכאן (מארץ ישראל לחוצה לארץ) רבי אליעזר מחייב ור' עקיבא פוטר ופירש הרב רבינו עובדיה דהיינו טעמא דרבי עקיבא דפטר דכתיב אשר אני מביא אתכם שמה ומשמע ליה מיעוטא שמה אתם חייבין ואין אתם חייבין בחוצה לארץ אף על פי שאתם אוכלים מפירות הארץ וקיימא לן הלכה כרבי עקיבא לגבי דרבי אליעזר וכן פסקו כל הפוסקים וגם לענין תרומות ומעשרות אחר המחילה נעלם ממנו פסק המחבר ביורה דעה סימן של"א סעיף י"ב וז"ל פירות ארץ ישראל שיצאו לחוצה לארץ פטורים מתרומות ומעשרות הרי להדיא דפטורים בין מחלה בין מתרומות ומעשרות ובחנם תמה הרב על הירושלמי שהביא המגן אברהם:

אות ד

אך לכאורה סברא החצונה נעלמת דמה נפשך אם מסברא חצונה בלאו דרשא דקרא הוה אמינא דגידולי ארץ ישראל פטורים בחוצה לארץ אם כן למה לי מיעוטא גבי חלה ואם הסברא חצונה לחיוב למה לי ריבויא גבי חדש:

ונראה ליישב דודאי סברא החצונה לחיוב דמהיכא תיתא למיפטרינהו ולכן שפיר אצטריך קרא גבי חלה לפטור אלא דאזלי רבי אליעזר ורבי עקיבא לטעמייהו דבמסכת מנחות דף ע' ע"ב ילפינן דאסור לקצור חמשת המינים לפני העומר בגזרה שוה ראשית ראשית מחלה וקיימא לן אין גזרה שוה למחצה ולכן הוה אמינא דלענין פירות ארץ ישראל שיצאו לחוצה לארץ נמי נילוף חדש מחלה בגזרה שוה זו לכן צריך מושב דגבי חדש לחייב פירות היוצאין וכל זה אליבא דר' עקיבא דסבירא ליה גבי חלה דפירות

היוצאין פטורין אבל לרבי אליעזר הסובר במשנה שם דפירות היוצאין חייבין בחלה לדידיה אדרבא אם נילוף גזרה שוה מחלה לחדש יהיו פירות היוצאין חייבין כמו מסברא החצונה אם כן לרבי אליעזר אין צריך מושב דגבי חדש לחייב פירות היוצאין דבלאו הכי חייבין כנ"ל ולהכי מוקים ליה רבי אליעזר בקדושין שם לאסור חדש בחוצה לארץ אבל לדידן דקיימא לן כרבי עקיבא גבי חלה דפירות היוצאין פטורין אם כן צריך קרא לפירות היוצאין לחיוב דלא נילוף מגזרה שוה דראשית ראשית לפטור ואתי שפיר דברי המגן אברהם בשם הירושלמי דאפילו לרבי עקיבא דדריש מושב בכל מקום שאתם יושבים אין הכרע דאסר חדש בחוצה לארץ דלר' עקיבא לשיטתו יש להעמיד מושב דקרא לפירות היוצאין ודלא נלמוד בגזרה שוה מחלה כדפרישית:

כעת בא לידי ספר יקר מהגאון האדיר הר"ר זאב וואלף מכונה בשם חידושי הרז"ה עשה פסק ארוך בענין חדש בזמן הזה בחוצה לארץ ומסיק בכחא דהיתירא (ולקמן נעתיק תמצית דבריו בקיצור) ולענייננו ראיתי שהביא ראיה דרבי עקיבא סבירא ליה דחדש בחוצה לארץ לאו דאורייתא ומוקים לקרא דמושב לפירות היוצאים דוקא והמעיין שם ימצא דבריו נכונים ובראיה אחת כוונתי לדעתו הגדולה בעזר השם יתברך:

עוד הביא הרב ז"ל קושיות הלחם משנה בסתירת דברי רמב"ם שהבאתי באות ב' ותירוצו דנתמעט הבאת עומר מחוצה לארץ מכי תבואו וכתב שכתב הלחם משנה תירוץ זה בשם הסמ"ג ותמה על זה דאם כן מהאי טעמא גופא לא יהא חדש נוהג בחוצה לארץ הואיל וכתיב ביה ביאת הארץ והיינו טעמא דר' ישמעאל דכל מקום שנאמר ביאה ומושב אינו נוהג אלא בארץ ומשום הכי לדידיה חדש בחוצה לארץ דרבנן וכן סבירא לר' אליעזר בר' שמעון דחדש בחוצה לארץ דרבנן מדכתיב כי תבאו אל הארץ (בקדושין שם) ואי משום דמושבותיכם מרבה חוצה לארץ אם כן מהאי טעמא גופא יהא עומר בא מחוצה לארץ דבחד קרא כתיבי ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד הביאכם את קרבן אלקיכם חוקת עולם לדורותיכם בכל מושבותיכם נמצא דמושבותיכם אתרווייהו קאי ולמה נפריד בין הדבקים ובמנחות פ"ד ע"א רחמנא אמר לדורתיכם ואת אמרת תבטל הרי דלדורותיכם בכל מושבותיכם קאי גם על עומר וכמו שמדמה התלמוד ותולה איסור חדש בחוצה לארץ להבאת עומר מחוצה לארץ והסמ"ג והלחם משנה יצאו לחלק מסברא בעלמא מה שנזכר בגמרא להיפך ודבריהם צריך עיון גדול עכ"ל ועיין מה שכתב לקמן אות כ' בזה בעה"י:

וכתב דנראה דהרמב"ם ז"ל בפרק ז' מהלכות תמידין שהוא חלק שלישי מס' היד חזר בו ממה שכתב בחלק שני פרק יו"ד מהלכות מאכלות אסורות דחדש בחוצה לארץ

דאורייתא ופסק כסתם מתניתין דמנחות דחדש בחוצה לארץ דרבנן וכי האי גוונא מצינו שהרמב"ם פוסק בפרק א' מהלכות תרומות דתרומה בזמן הזה דאורייתא וחזר בו בפ"ז לפסוק דתרומה בזמן הזה דרבנן והאריך בזה עיין שם (אבל הכסף משנה בפרק א' הלכה כ"ה סבירא ליה דאין כאן חזרה עיין שם רק הראב"ד ז"ל תפס שהרמב"ם חזר בו אך בשו"ת הרב רבינו בצלאל סי' א' הסכים להכסף משנה דאין כאן חזרה עיין שם):

אות ה

ולולא דמיסתפינא הייתי מחזק דברי הרב הנ"ל לאמר דחזרה דגבי חדש בחזרה דגבי תרומה מיתלי תליא אבל יש לי בזה הערה חדשה וזה דחוץ ממה שנתבאר דסוגיות ש"ס בבלי וירושלמי נוטים כמאן דאמר חדש בחוצה לארץ דרבנן ואפילו בזמן הבית יש מקום להסתפק דבזמן הזה אפילו בארץ ישראל ואפילו בימי עזרא החדש אינו אסור רק מדרבנן דביורה דעה סי' של"א סעיף ב' פסק המחבר וז"ל בזמן הזה אפילו במקום שהחזיקו בו עולי בבל אין חיוב תרומות ומעשרות מן התורה אלא מדבריהם ואפילו בימי עזרא מפני שנאמר כי תבאו ומשמע ביאת כולם ולא ביאת מקצתם כמו שהיתה בימי עזרא עכ"ל וכתב הטורי זהב בסעיף קטן א' דאף דהך דרשא דביאת כולכם גבי חלה הוא דדרשינן הכי דכתיב בה בבואכם מכל מקום לפי מה דקיימא לן להלכה דתרומה בזמן הזה דרבנן צריך לומר דאין חילוק בין כי תבאו לבבואכם ותרומה וחלה שוים בזה עכ"ל אם כן גבי חדש דכתיב ביה גם כן כי תבאו משמע נמי ביאת כולם דמאי שנא מתרומה ובפרט דחדש איתקיש נמי לחלה בגזרה שוה דראשית ראשית כדלעיל לפי דברינו אלה יבא על נכון חזרת הרמב"ם גם בדין חדש בזמן הזה דכיון שחזר בו בתרומה בזמן הזה ולמד לשון כי תבאו מלשון בבואכם על פי הכרח הסוגיות שתפסו דתרומה בזמן הזה דרבנן הוכרח הרמב"ם לחזור בו אחר כך גם גבי לשון כי תבאו דגבי חדש וללמוד מבבואכם דגבי חלה דהא חדש איתקש נמי לחלה בגזרה שוה כנ"ל והלא חזרת הרמב"ם ז"ל דלגבי הבאת עומר מחוצה לארץ לבתר חזרה דתרומה נשנית בחבורו ואם כן חזרה זו מוכרחת ודו"ק אבל בחפשי באמתחת ספרי האחרונים שבביתי ולא מצאתי לעת עתה מי שיתעורר בזה אין לצרף קולא זו בחדש בארץ ישראל בשום פנים רק לענין חדש בחוצה לארץ דבלאו הכי רבו מקילים בדבר כפי מה שיתבאר ומצאתי רשום אצלי לעיין במהרי"ט סי' כ"ד אבל כעת אינו תחת ידי לראות מה ידובר שם בזה ועיין שו"ת רב"א ז"ל סי' א' חיזק סברת הרמב"ם בדרשא דכי תבאו דבעינן ביאת כולם יעויין שם:

שוב ראיתי להרב משנה למלך פרק י' מהלכות מאכלות אסורות הלכה י"א הביא דברי התוספות פרק הערל דף פ"א ד"ה מאי דלמאן דאמר דתרומה בזמן הזה דרבנן משום

דקדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבא וסבירא ליה דגם עזרא לא קידש לעתיד לבא כלאי הכרם בזמן הזה אף בארץ ישראל אין איסור כי אם מדרבנן דכמו דבטלה לגבי תרומה הכי נמי בטלה לגבי כלאי הכרם עד כאן וכתב הרב משנה למלך דנראה דהוא הדין לחדש אליבא דמאן דאמר דחדש בחוצה לארץ דרבנן בזמן הזה אפילו בארץ ישראל לא אסור כי אם מדרבנן כו' דבטלה קדושת הארץ עכ"ל ובשו"ת שואל ומשיב תליתאה ח"א סי' קס"ב הביא שהשואל תמה על המשנה למלך דמה ענינו לכלאי הכרם הרי כאן גלתה תורה דאם לא קרב העומר עצם היום מתיר ממילא גם בזמן הזה הוי מן התורה בארץ ישראל והביא שכן כתב הפני יהושע בקונטרס אחרון בקדושין לענין חדש והשואל ומשיב דחה דברי הפני יהושע והביא ראיה להמשנה למלך עיין שם וכל זה לשיטת התוספות אבל להרמב"ם בפרק א' מתרומות הלכה כ"ה שכתב כלשון המחבר ביורה דעה דילפינן מכי תבאו אם כן ודאי דבזמן הזה אפילו בארץ ישראל גם כן הוי רק דרבנן ועתה יש לנו אילן גדול תנא דמסייע הלא הוא רבינו המשנה למלך והשואל ומשיב יעויין שם:

אות ו

ויש אתי תשובה ממורינו חמי זקני אחד המיוחד מאבירי הרועים בדורו של רבינו הגר"א (אשר העיד עליו הגר"א ז"ל בפני תלמידיו כי הוא גאון גדול) הלא הוא הרב הגאון הצדיק רבינו מנשה בן פורת ונקרא בפי כל ר' מנשה מאיליא (בעל המחבר ס' אלפי מנשה בינת מקרא וכו') והתשובה היא כתב ידו שנשארה תחת ידי ממורי חמי נכדו הרב וכו' מוהר"ר אברהם ז"ל גם כתב יד מה שהשיב גאון אחד הרב מדלהינאוו על דברי חמי זקני ז"ל ואעתיקם פה וזה לשון מו"ר חמי ז"ל הנה הגר"א זלה"ה מווילנא השיג על הטורי זהב ביורה דעה סי' רצ"ג על מה שכתב דבשעת הדחק יש לסמוך על המתירין הואיל דלא איפסוק הלכתא בהדיא והביא ראיה מנדה דף ט' ע"ב כדאי הוא רבי אליעזר וכו' והקשה עליו הגאון הנ"ל דהא כאן איפסוק הלכתא בהדיא במנחות ס"ח ע"ב וצריך ביאור לדבריו היכא איפסיקא שם בהדיא אי משום סוגיית הש"ס לפסוק כמאן דאמר הנאמר בסוף אבוך לא הוה אכל וכו' אינו ראיה כלל חדא דדרך הש"ס לכתוב כסדר זמנים ועיין שם ועוד דלא עדיף האי כללא ואף הכלל דמאביי ורבא ואילך הלכה כבתראי מהכלל דאחרי רבים וכו' שהוא כלל דאורייתא ואפילו הכי אי לא איפסק הלכתא בהדיא בזה הדבר ממש נוכל לסמוך על היחיד בשעת הדחק (הג"ה עיין שו"ת ספר פרח שושן סי' א' כלל ה' חלק יורה דעה שהביא מספר גנת ורדים שהקשה קושיא כזו על הרא"ש יעויין שם):

אלא הכי כוונת הגאון דעד כאן לא פליגי אמוראי אלא אי דאורייתא או דרבנן אבל לכולי עלמא על כל פנים אסור בחוצה לארץ מדרבנן מיהת:

אבל העירותי קושיא עצומה על זה דמאן דאמר דחדש בחוצה לארץ דרבנן הוא דלא כמאן עיין קדושין דף ל"ו ע"ב דתנא קמא מתיר לגמרי כיון דלא כיילינהו לערלה וכלאים בהדי חדש דערלה לחד מאן דאמר אינה אלא הלכות מדינה והכלאים מדברי סופרים ואף שיש הרכבת האילן שהוא מדאורייתא אף בחוצה לארץ אבל מוכח שם בגמרא ל"ט ע"א דהמשנה לא איירי אלא בכלאי הכרם גם מהירושלמי דפריך למה לא חשיב חלה דנוהג אף בחוצה לארץ וחלה בחוצה לארץ בודאי מדרבנן ורבי אליעזר דאוסר אוסר מדאורייתא כדיליף התם בגמרא מקראי וכסתם מתניתין סוף ערלה החדש אסור מן התורה בכל מקום ואם כן מאן תנא דסבירא ליה חדש בחוצה לארץ דרבנן:

וכתב וזה אשר השבתי עיין חולין דף ו' ע"ב תוספות ד"ה והתיר רבי וכו' שהקשו על רבי שהתיר בית שאן מפני שהוא חוצה לארץ והביאו מכמה מקומות שהיו נוהגין תרומות ומעשרות בבבל והאריכו שם ותירצו שלא גזרו אלא על מקומות הקרובים לארץ ישראל והנה קשה לי על תירוצם הלא בית שאן היא קרובה לארץ ישראל דחשיב לה בין ערי ארץ ישראל אלא שלא כבשום עולי בבל אבל איך שיהיה אף לפי תירוצם נוכל לומר גבי חדש למאן דסבירא ליה דרבנן לא גזרו גם כן אלא במקומות הקרובים ואינו דומה לערלה וכלאים שאסור בכל מקום ולהכי נמי לא פריך הירושלמי אלא מחלה ולא מתרומות ומעשרות משום דאינו נוהג בכל מקום:

ותמהני על שטרחו להביא ראיות שנהגו תרומות ומעשרות בבבל הלא היא משנה מפורשת ידים פרק ד' דנהוג בבבל עמון ומואב ומצרים עיין רמב"ם פרק א' מהלכות תרומות הלכה א' כתב וז"ל תרומות ומעשרות אינם נוהגים אלא בארץ ומדרבנן גזרו על ג' מקומות בבל עמון מואב ומצרים כמפורש במשנה הנ"ל מצרים מעשה חדש ומעשה זקנים וכן עמון ומואב ובבל מעשה ישן ומעשה נביאים:

הרי שלא גזרו כלל על חוצה לארץ בהחלט אלא על ג' מקומית ואף זה לא בפעם אחת רק מקום בפני עצמו כשנתקבצו שם קיבוץ רב מישראל וראו שמצוי שם פירות ארץ ישראל או מטעם אחר שהיה נראה בעיניהם וגזרו שם תרומות ומעשרות ואם כן אף שמצינו בבכורות כ"ז ע"א שאמרו סתם תרומות חוצה לארץ אין כונתם על חוצה לארץ בכללה אלא כונתם על מקומות הידועים דנהיגי בהם תרומות ומעשרות והכי נמי כאן באיסור חדש דמאן דאמר חדש מותר בחוצה לארץ לא היה יכול לתרץ מנהג מקומו ומקומות הסמוכים להם שהיו נוהגים בהם איסור חדש ואמר שהוא מדרבנן שגזרו באותן מקומות

ואם כן למאן דסבירא ליה חדש בחוצה לארץ דרבנן אינו נוהג אצלנו כלל (שמדינתנו רחוקה ביותר ולא נתגלתה רק ערך אלף שנה) וזה לא אפסוק בהדיא דחדש בחוצה לארץ דאורייתא ואם כן הדר דינא עם בעל הטורי זהב שנוכל לסמוך עליהם בשעת הדחק ואפשר אף שלא בשעת הדחק דהא כאן לא הוי יחיד נגד רבים עכ"ל:

אות ז

והרב הגאון מו"ה שמואל אב"ד דעיר דלהינאוו אחר שהתנצל לפני מו"ר חמי ז"ל ברוב ענות חן וכתב שדרכו בקודש כאחד מן הראשונים (ומהר"ש זה הוא מחבר ספר ברכת שמואל על מס' ברכות) השיג על פסק מו"ר חמי ז"ל ולא מצאתי בכתבי מורי חמי מה שחזר והשיב מו"ר חמי ז"ל על השגותיו אבל שמעתי מחמי ז"ל שזקנו הגאון חזר וסילק כל השגותיו וחבל על דאבדן ולכן אעתיק השגות מהר"ש ז"ל פסקי פסקי ומה שנראה לפי עניות דעתי בזה:

כתב הרב מוהר"ש ז"ל דמה שכתב מו"ר חמי ז"ל אלא הכי כוונת הגאון כו' אין כן כוונתו רק כוונת הגאון דרבינא ורבנן דבי ר"א שהיו סוף הוראה הוה כאפסוק הלכתא בהדיא כי אין לנו אחר חתימת התלמוד כלום עכ"ל:

ולא ראה הרב המשיג דברי רבינו האור זרוע הגדול הלכות חדש סי' שכ"ח (שהיה עוד חמדה גנוזה בימיו ולא ראה אור הדפוס עד שנת התרכ"ב) וז"ל ותימה כיון דחדש נוהג בחוצה לארץ ונוהג נמי בשל עכו"ם האיך אנו קונים תבואה מן העכו"ם כו' הא הוה ליה ספיקא דאורייתא ונראה לי אני המחבר לפסוק הלכה דחדש בחוצה לארץ דרבנן וספיקא דרבנן לקולא דתנן במנחות פ"ג ע"ב כל הקרבנות הציבור והיחיד כו' חוץ מן העומר ושתי הלחם וכו' סתם לן תנא דחדש בחוצה לארץ דרבנן דאי דאורייתא היה בא מחוצה לארץ דהא בהא תליא כדאמר בגמרא מתניתין דלא כהאי תנא דתניא עומר הבא מן הישן כשר ר' נתן וכו' ור' יעקב (לפנינו הגירסא רב נחמן ור' עקיבא והשיטה מקובצת הגיה ור' יעקב ובספר חידושי הרז"ה הנ"ל לא ראה זאת ולכן הביא ראיה מכאן להמ"א עיין שם) אמרו שתי הלחם הבאות מן הישן כשרות כו' עד כאן לא פליגי אלא בחדש אבל בארץ לא פליגי וכו' מתניתין דלא כהאי תנא דתניא ריב"י אומר וכו' וכיון דאורייתא הוא אקרובי נמי מקריבין הא למדת דהא בהא תליא הלכך סתם לן תנא דחדש חוצה לארץ דרבנן ורב נחמן ור' יעקב ותנא קמא דידהו סברי נמי הכי דרבנן והאי סתמא עדיף טפי דתני לה גבי קרבנות ושתי הלחם כההיא דפרק אחד דיני ממונות (ל"ד) דההוא סמיא וכו' ר' יוחנן סתמא אחרינא אשכח כו' ומאי אולמא כו' משום דתני לה גבי הלכתא דדינא הלכך הכא נמי האי סתמא עדיף דהא עומר מנחת צבור הוא ותני לה גבי הלכות

מנחות אבל הכא כו' תני לה אגב ערלה וכלאים וכו' ואמרינן פרק ר' ישמעאל ס"ח רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע אכלי חדש באורתא די"ו נגהי י"ז קא סברי חדש בחוצה לארץ דרבנן ולספיקא לא חיישינן:

ואי משום רבנן רב אשי דאכלי בצפרא בשיבסר קסברי חדש בחוצה לארץ דאורייתא כו' ההיא לאו ראיה היא דאשכחן דלא בעי תלמודא לסמוך על רבנן דבי ר"א בפרק האשה שנתארמלה (כ"ב) ודלמא בית דין חצוף הוא כו' דכתיב ביה בי דינא דרבנא אשי ודילמא רבנן דבי רב אשי כדשמואל סבירא ליה וכו' דכתיב ביה ואמר לנא רבנא אשי הא למדת דלא בעו רבנן לסמוך על רבנן דבי רב אשי מפני שפעמים היו טועים (האחרונים כתבו כן מדנפשייהו וכיוונו לדברי גאון קדמון האור זרוע ז"ל):

והא דאמר רבינא אמרה לי אם אבוך לא הוה אכול אלא בי"ז נגהי י"ח סבר לה כר' יהודה וחייש לספיקא ופירש רבינו שלמה זצ"ל דקסבר חדש בחוצה לארץ דאורייתא ההיא לאו ראיה היא דמצינו לפרש שפיר דסבר דרבנן ומחמיר משום דחייש לספיקא דר' יהודה בארץ ותו דאפילו לפירוש רבינו שלמה אבוה דרבינא הכי הוי סבר אבל רבינא גופא שפיר אפשר דסבר דרבנן ותו הואיל והמשניות והאמוראים חלוקים בדבר וחזינן נמי אמוראים דאיכא דעבדי הכי כו' ולא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר (זה כדברי מו"ר חמי זקני ז"ל ולא כדברי הרב המשיג) ואיכא שעת הדחק כו' אית לן לסמוך על סתם משנה והתנאים והאמוראים דסבירא להו חדש בחוצה לארץ דרבנן ולא חיישינן לספיקא כההיא דפרק קמא דנדה (ו) מעשה ועשה ר' כרבי אליעזר לאחר שנזכר אמר כדאי הוא רבי אליעזר לסמוך עליו בשעת הדחק (הטורי זהב זכה לכוין בראיית האור זרוע) והוינן בה כו' ולאחר שנזכר דלאו יחיד פליג עליה אלא רבים כו' אמר כדאי הוא רבי אליעזר כו' הא למדת שסומכין על דברי יחיד במקום רבים בשעת הדחק כל שכן הכא דרבים ורבים נינהו שיש לסמוך עליהם בשעת הדחק ותנן נמי פרק קמא דעדיות (מ"ה) ולמה מזכירין דברי היחיד כו' שאם יראה בית דין את דברי היחיד ויסמוך עליו פירוש בשעת הדחק דר"י דאמר התם למה מזכירין כו' שאם יאמר אדם כך מקובלני אומרים לו כדברי איש פלוני שמעת לא פליג אתנא קמא אלא ר' יהודה איירי שלא בשעת הדחק שמבטלין דברי היחיד ועושין כדברי המרובין אבל בשעת הדחק מודה ר"י וכו' הלכך כל שכן הא דאתינא עלה דרבים ורבים נינהו וכו' ומסיק להקל בספק חדש ולהחמיר בודאו עכ"ל בקיצור עיין שם לפי זה צדקו דברי מו"ר חמי ז"ל ואין סתירה מהאור זרוע במה שמחמיר בודאו על כל פנים דיש לומר דלא איירי האור זרוע במקומות הרחוקים כמו מדינתנו כי

ראיה של מו"ר חמי זקני דלא גזרו ברחוקים הוא ראיה מוכרחת והוא כדברי רבינו ברוך שהובא במגן אברהם סי' תפ"ט יעו"ש:

אות ח

ועל מה שכתב מו"ר חמי ז"ל ותו לא עדיף כו' ואפילו הכי אי לא איפסוק הלכתא בהדיא וכו' כתב הרב המשיג זה לשונו מה שהסכים לראיית הטורי זהב מנדה לא נהירא דדוקא שם במעת לעת דרבנן אמר ר' כדאי וכו' דהא אף לרבנן דרבי שם מותר בדחק והפסד מרובה כמו שהשיג השפתי כהן בנקודות הכסף בסימן רצ"ג עכ"ל ואני אומר דלענין פלוגתת הטורי זהב והנקודות הכסף הדין עם הטורי זהב בזה שהרי כדברי הטורי זהב מפורש יוצא מדברי האור זרוע הנ"ל והאור זרוע הלא הביא ראיה נכונה ממתניתין פרק קמא דעדיות הנ"ל וגירסת הראב"ד ז"ל במשנה זו ולמה נזכרו דברי היחיד בין המרובים כו' שאם יראה בית דין דברי היחיד יסמוך עליו ופירוש הראב"ד בפי' הא' יסמוך עליו בשעת הדחק כדתניא בתוספתא פרק א' דעדיות אלא שאם תצטרך עליהם שעה ויסמכו עליהם לפירוש זה הרי אין אנו מחלקין בין איסור תורה לשל דבריהם דאם לא כן עדיין קשה למה נזכרו דברי היחיד במקום שהוא איסור דאורייתא ואף דלפירוש השני דהראב"ד שם לא כיונה המשנה לטעם התוספתא אלא דרוצה לומר שאם יראה לבית דין שהלכה כדברי היחיד (נראה דרוצה לומר דמסתבר טעמי' עיין שבת ס' ע"ב ביצה י"א ע"ב יומא ל"ו ע"ב יבמות מ"ו ע"א נדה ל' ע"ב מ"ט ע"א הרי"ף פרק גט פשוט סי' תתקנ"ז נמוקי יוסף פרק קמא דבבא בתרא סי' תרי"ח) יוכל לקבוע הלכה כמותו דלפי זה לא מיירי מתניתין בדין התוספתא מכל מקום יוכל היות הלכה גם כדברי התוספתא ועיין פירוש הרמב"ם במשנה שם שפירש באופן אחר וכתב שם לפעמים נוכל לסמוך אדברי יחיד והוזכרו כדי שנסמוך עליהם וכו' ולפעמים לא נוכל לסמוך על דברי יחיד ולא הוזכרו אלא כדי לבטלן ועמלו רבים להבין באיזה יחיד דבר הרמב"ם שלא נוכל לסמוך עליו ולכאורה היינו כשחולק באיסור דאורייתא וכהנקודות הכסף:

אבל יותר נראה דהרמב"ם ז"ל כונתו למה שאמרו בתוספתא שם לבתר דמייתי הך דלמה נשנו דברי היחיד וכו' שאם תצטרך להם שעה ויסמכו עליהם וחכמים אומרים לא הוזכרו כו' כדברי רבי אליעזר יאמרו לו כדברי רבי אליעזר שמעת עיין שם ושם נשנו דברי תנא קמא בסתם ואחר כך וחכמים אומרים ולכן סובר הרמב"ם ז"ל דשניהם אמת (והוכיח מלשון המשנה כן דפוסק כשניהם) ודברי יחיד שאין סומכין עליו הכונה על רבי אליעזר דשמותי הוא וכדאיתא בתוספתא ומדוייק לשון הרמב"ם שכתב למה הוזכרו דברי יחיד הנדחין כלומר שאין עושין בית דין לעולם כדבריו עכ"ל וראיתי בחדושי הרז"ה שם

סי' ג' כתב שאין הלכה כרבי אליעזר הגדול דקדושין דסבירא ליה חדש בחוצה לארץ דאורייתא דבנדה דף ח' ע"א אמר ר' אלעזר בן פדת דאין הלכה כרבי אליעזר הגדול אלא בד' דברים דקחשיב שם (שם ז' ע"ב אמרינן דזהו משום דשמותי הוא) ואין חדש בכללם משמע דלית הלכתא כוותיה בחדש ואף על גב דפרכינן עליה דר' אלעזר בן פדת דאשכחן עוד דהלכה כרבי אליעזר חוץ מד' דברים ומפרש בגמרא דהיכא דאיכא עוד תנא דסבירא ליה כר' אליעזר פוסק לפעמים כרבי אליעזר הגדול והכא נמי איכא תנאי דסבירא להו חדש בחוצה לארץ דאורייתא אם כן יש לומר דהלכה כוותיה היינו היכא דאתמר בפירוש דהלכה כרבי אליעזר אבל מסתמא לא פסקינן כוותיה משום דרבי אליעזר שמותי הוא עכ"ל ולפי עניות דעתי מבואר הוא בדברי הרמב"ם ועל פי התוספתא הנ"ל ולא עוד דממה שהזכירו במשנה דקדושין דברי רבי אליעזר ולא דברי רשב"י או ר' יוסי בר' יהודה דסבירא ליה נמי חדש בחוצה לארץ דאורייתא משמע דהוזכרו כדי לבטלן כפירוש רמב"ם ז"ל בהמשנה דעדיות הנ"ל:

אות ט

עוד כתב הרב המשיג על מה שכתב מו"ר חמי זקני ותו דלא עדיף וכו' מהכלל דאחרי רבים וכו' וכתב בעיקר דבריו דהכלל דאחרי רבים דאורייתא הוא אף בנדון זה לפי עניות דעתי עיקר קרא איירי בסנהדרין ובדיני ממונות בשלשה היכא דעיקר התחלת הדין על פי רבים דוקא ובדין שהן יושבין ביחד עיין תוספות סנהדרין ג' ע"ב ד"ה דיני ולפי עניות דעתי כמו שכתבתי ועיין בבא קמא כ"ז בתוספות שם ואולי בכלל דבריהם דברי שהרי כמה פעמים מצינו דפסקו כיחיד ואף באמוראים עיין ביצה י"א היכא דמסתבר טעמיה ובעכו"ם ז' ע"א ואף שאמורא אינו יכול לחלוק על התנאים מכל מקום אי איכא חב דמסייע ליה יוכל לפסוק אפילו כבית שמאי נגד בית הלל כבפרק אלו דברים בכולא פרקין כו' עכ"ל:

ונראה שאין זה קושיא דאפילו תימא דקרא דאחרי רבים עיקרו בסנהדרין דוקא נאמר מכל מקום יחיד ורבים הלכה כרבים כלל אלים הוא שעיקרו דאורייתא כמו שכתב היד מלאכי בשם הכנסת הגדולה ביו"ד סימן כ"א הביאו מני"ר ציס"ע בספרו הבהיר שדי חמד כללים מערכת יו"ד כלל ל"ה וכתב שם דאינו מועיל שום כלל לדחות כלל זה דיחיד ורבים הלכה כרבים אם כן שפיר למד מו"ר חמי ז"ל קל וחומר מכלל הזה לשאר הכללים:

וראיתי מה שכתב מ"ר בכלל ל"ה בשם הגט פשוט והרדב"ז ואני אמרתי עם הספר שיש לחזק דברי רדב"ז בסימן קט"ז דסבירא ליה דהכלל דאורייתא אחרי רבים להטות הוא אפילו במחלוקת הפוסקים שלא דברו זה עם זה פנים בפנים שהרי יש לנו ג' למודים

דאזלינן בתר רובא א' ברובא דאיתא קמן כגון ט' חנויות וסנהדרין דילפינן לה בפרק קמא דחולין מאחרי רבים וכן ביטול האיסורין ברוב פירש רש"י ז"ל (בבא מציעא נ"ג ובביצה ג' ובזבחים ע"ב ובחולין צ"ט) דנלמד מאחרי רבים ואף שסוג זה אינו דומה לסוג הא' שבסוג הא' ספק לנו אם הוא מהרוב או מהמיעוט או אם הלכה כדעת הרוב או המיעוט אבל בסוג הב' ליכא ספיקא כלל מכל מקום למדו חז"ל מזה דהמיעוט המעורב ואינו ניכר נעשה טפל לגבי הרוב וכמאן דליתיה דמי ורובא דליתא קמן נפקא מהנך קראי דפרק קמא דחולין או מהלכה כדפירש רש"י ז"ל שם הסוג הג' בכל התורה כולה רובו ככולו ונפקא לן זה בפרק ו' דנזיר מיתורא דיגלחנו כולו וכו' מכלל דבכל התורה כולה רובו בכולו והכא נמי מדין טפל לגבי עיקר קאתינן עלה דהמיעוט נעשה טפל ובטל לגבי הרוב ולכאורה היינו הך דסנהדרין לפי מה שכתבו התוספות בבבא קמא שם כ"ז ע"ב אבל אם נימא דמקרא דאחרי רבים ידעינן אפילו בפלוגתא דשלא בפניהם כהרדב"ז אתי שפיר דאיצטרכו תרי קראי אך הלא רוב האחרונים חולקים על רדב"ז לכן אין להאריך בזה:

אות י

וכתב עוד הרב המשיג על מה שכתב מו"ר חמי זקני ואפשר אף שלא בשעת הדחק דהא כאן לא הוי יחיד נגד רבים ואני תמה שהרי הוא ספיקא דאורייתא ותלמוד ערוך הוא במסכת עבודה זרה ז' ע"א דבשל תורה הלך אחר המחמיר עכ"ל:

ויש ליישב דבפרק קמא דעירובין דף ז' ע"א אמרינן כל היכא דפליגא תרי תנאי או תרי אמוראי ולא אתמר הלכתא כחד מנייהו רצה לעשות כדברי זה כקולו וכחומרו עושה וכו' והרשב"א בחדושיו פרק אלו טרפות דף מ"ד הקשה איך תולה הדבר ברצונו הא בפרק קמא דעבודה זרה אמרינן הלך אחר המחמיר ותירץ דהכא אי אפשר לומר הלך אחר המחמיר כיון דלכל חד וחד איכא קולא וחומרא עיין שם ולפי מה שכתבתי למעלה מהש"ס דמנחות פ"ד ע"א דלמאן דסבירא ליה חדש בחוצה לארץ דאורייתא יוצא לנו קולא דיכול להקריב עומר מחוצה לארץ ולמאן דאמר דרבנן אינו בא מחוצה לארץ וכמו שמבואר גם כן בירושלמי אתי שפיר קושיית החכם המשיג דנדון דידן דמי להך דמסכת עירובין שאם רצה לעשות כדברי הראשון עושה כיון דלכל חד יש קולא וחומרא (ואף דבזמן הזה דליכא עומר ליכא הקולא הנ"ל יש לומר כיון דבתחלת המחלוקת הזאת ניתן רשות לעשות כאחד מהתנאים כקולו וחומרו הרי זה כאיפסוק הלכתא בזה דעביד כמר עביד כו' אך זה צריך ראיה ועיון לעת הפנאי) שוב מצאתי בצמח צדק החדש חלק יורה דעה סי' קצ"ז אות ח' שכתב דמהך דעירובין ודברי רשב"א הנ"ל מוכח דספק פלוגתא

לא הוה ספיקא דאורייתא (וכתב דלכן אם טעה בשיקול הדעת ועביד כחד אפילו בדאורייתא מה שעשה עשוי דאי סלקא דעתך דהוי ספיקא דאורייתא הוה לן למיעבד כחומרי דתרווייהון כהך דרבי עקיבא דגמרא אסתפק ליה וכו' במסכת עירובין כו' אלא על כרחין לומר דמשום דקיימא לן אלו ואלו דברי אלהים חיים לכן לא דמי לשאר ספיקא דאורייתא ועיין שם עוד באות ו' ובאות ז' שהאריך) ועיין שבת ק"ל והיו מתים בזמנם וכו' וכתב הרש"ל שם ואף על פי שאין הלכה כרבי אליעזר משום דרבים פליגי עליה מכל מקום אלו ואלו דברי אלקים חיים עכ"ל הרש"ל:

אות יא

ומני"ר במערכה זו אות א' הביא דברי מים רבים חלק ארח חיים שכתב כדברי הטורי זהב גבי חדש דכדאי לסמוך על הסוברים דחדש בזמן הזה בחוצה לארץ דרבנן בשעת הדחק והקשה מר על זה דלא אמרינן כן רק במידי דרבנן וצוה לעיין בכללים בנדפס מערכת הכ"ף אות ק"ט וראיתי שמני"ר שם תמך בנינו על הש"ס בעירובין מ"ו ע"א שהביאה גם כן השפתי כהן בסי' רמ"ב והשיג מזה על הבית חדש שתפס בדברי רשב"א דאמרינן הכי אף בדאורייתא וכתב השפתי כהן איך אפשר לומר דהרשב"א יסבור כן והלא ממקום שבא ללמוד הכי מפרק קמא דנדה וכו' שם גזרת מעת לעת אינו אלא מדרבנן וכמו בעירובין מ"ו ובדרבנן לא שני לן בין יחיד לרבים וכו' עד כאן ולפי עניות דעתי דכל זה גרם לרבותינו האחרונים ז"ל שלא נתגלה עדיין בימיהם האור זרוע לצדיק רבינו יצחק מווינא וסברי רבנן דעיקר הלימוד הוא רק מהש"ס דנדה ולכן שפיר השיגו דשם רק גזרת מעת לעת דרבנן ומנא לן ללמוד משם למה שהוא מן התורה הא קיימא לן דאורייתא מדרבנן לא ילפינן אבל לאחר שזכינו לאורו של האור זרוע וראינו שמלבד הש"ס דנדה שהביא שם תמך יסוד לימוד זה על מתניתין דעדיות כמו שכתבתי לעיל אות ז' ופירושו בהמשנה מבואר להדיא בתוספתא וכמו שכתבתי לעיל אות ח' אם כן לא קשיא קושיית השפתי כהן איך למדו מגזירת מעת לעת דרבנן לדאורייתא דלאו מדהתם ילפינן לה אלא ממשנה ותוספתא הנ"ל על פי זה מובן דאין שום ראיה מהש"ס עירובין דף מ"ו דכלפי מאי דאמר ליה רבא לאביי לעיל מינה דהך מכדי עירובין דרבנן מה לי יחיד במקום יחיד מה לי יחיד במקום רבים כלומר דבדרבנן הלכה כדברי המקיל אפילו יחיד במקום רבים על זה אחר ליה רב פפא לרבא ובדרבנן לא שני לן בין יחיד במקום יחיד ליחיד במקום רבים והתנן וכו' לאחר שנזכר דלאו יחיד פליג עליה אלא רבים פליגי עליה אמר כדאי הוא רבי אליעזר לסמוך עליו בשעת הדחק כלומר ומוכח דשלא בשעת הדחק אפילו בדרבנן אין סומכין על יחיד במקום רבים אבל זה אין זכר

בש"ס שם דבדאורייתא אין סומכין על היחיד אפילו בשעת הדחק והשפתי כהן לא הביא הש"ס דעירובין רק מפני ששם מפורש דרבי בדרבנן מיירי וגם זה תמוה אטו בלאו הכי לא ידעינן דגזירת מעת לעת דרבנן הוא ולכן מטיבותיה דמני"ר ימחול על כבודו אם אומר שבחנם תמה באות ק"ט שם על הרבנים שלא הזכירו סוגיא זו להוכיח מינה דלא אמרינן כן בדאורייתא דאדרבא על הרב דברי אמת (שהביא מני"ר שם שתמה על הרא"ם והת"י ומהר"ם אלשקר שהשמיטו ראיה זאת) יש לתמוה על תמיהתן כמובן וכבר כתבתי דמהמשנה ותוספתא מוכח דאפילו בדאורייתא הדין כך שאם לא כן תיקשה למה הוזכרו דברי היחיד בין המרובים בדאורייתא גם מהש"ס שבת ק"ל ודברי הרש"ל הנ"ל מוכח דאף מאן דעביד כרבי אליעזר דשמותי הוא ולפירוש הרמב"ם שהבאתי באות ח' הוזכרו דבריו כדי לבטלן ולומר להשומע כדברי רבי אליעזר שמעת כמו בתוספתא הנ"ל אפילו הכי מאן דעביד כרבי אליעזר לח מיענש דדבריו גם כן דברי אלקים חיים הן אם כן שפיר יש לסמוך דבשעת הדחק סמכינן אדברי יחיד מהתנאים אפילו במידי דאורייתא וכסברת האור זרוע ועיין מה שכתב השפתי כהן סי' רמ"ב בהנהגת איסור והיתר אות ח' דאם נמצא לפעמים תשובת גאון קדמון ולא עלה זכרונו על ספר ונמצא חולקים עליו אין צריך לפסוק כאחרונים שאפשר לא ידעו דברי הגאון ואי הוו שמעי הוו הדרי בהו וכו' וכן כתוב בספר פמ"א ח"א סי' קט"ז בשם הרדב"ז ח"א סי' רצ"ז והראנ"ח ח"ב סי' כ"ה ומהרי"ט ח"א סי' כ"ב דאפילו אם באו בספר ידוע אלא שהפוסק כותב בראיות ולא הביא דברי הקדמון בראיותיו ודאי אי שמיע ליה לא הוה שתיק מניה עיין שם וכן הוא דברי הרמ"א בח"מ סי' כ"ה ובשו"ת הגאון רבינו עקיבא איגר סוף קכ"ב הובא תשובה מהרב חתם סופר שכתב שכן הוא בירושלמי דמגילה יעויין שם סוף דבר דאפילו אם תמצא לומר דהלכה כהרב שפתי כהן דלא אמרינן כדאי הוא וכו' במידי דאורייתא ביחיד נגד רבים היינו ביחיד ממש אבל נדון דידן רבים ורבים הוה ובעירובין ו' ע"ב אמרינן הרוצה לעשות כבית שמאי קודם בת קול או למאן דאמר אין משגיחין בבת קול עושה אף דבית הלל הוו רובא וכן כתוב בחידושי רז"ה עיין שם:

אות יב

ועל מה שכתב מו"ר חמי זקני ז"ל להוכיח דלא גזרו רק במקומות הקרובים לארץ ישראל דאם לא כן תקשה דמאן דאמר חדש בחוצה לארץ דרבנן הוא דלא כמאן כתב הרב המשיג דאף שזה באמת קושיא עצומה מכל מקום יש ליישב בדרך אפשר דשם בקדושין איבעיא להו רבי אליעזר לחומרא פליג או לקולא פליג נראה לפי זה דהכי פירושו רבי אליעזר אומר אף החדש כערלה וכלאים שהם מדברי סופרים אך התנא קמא הרי לא הזכיר חדש

זהו כוונת הגמרא ומאי אף אקמייתא דתנא קמא סבר דחדש דאורייתא בחוצה לארץ דהא אינו תלוי בארץ דוקא דהא אי ליכא עומר עצם היום מתיר וכחובת הגוף דמיא וזהו רבי אליעזר אומר אף החדש אינו אלא מדברי סופרים או דלא גרסי כלל אף והכי קאמר חדש הוא דאסור על כל פנים מדרבנן ולא ערלה וכלאים דאף מדרבנן אינו נוהג וכמו דיש גורסין כן עיין שם דף ל"ט דאמרינן תני חדש ולפי זה פליגי רב פפא ורב הונא בריה דרבי יהושע אדאביי שפשוט לו שם דרבי אליעזר לחומרא עכ"ל:

ולפי דעתי דחה קושיא חמורה בגילתא דחיטא דאי אפשר לומר דטעמא דתנא קמא הוא משום דחשיב ליה חדש כחובה הגוף כו' דאם כן הא דאמרינן שם או דילמא לקולא פליג והכי קאמר תנא קמא וכו' וכל שכן חדש דמושב כל מקום שאתם יושבים משמע ולמה לי מושב תיפוק ליה משום דהוי חובת הגוף ועוד דחיבת הגוף הוי דומיא דע"א דאמרינן בגמרא שם מה ע"א חובת הגוף וכו' ודון מינה נמי דבעינן דבר שאינו תלוי כלל בקרקע דומיא דע"א גם מה שכתב דסבירא להו לרב פפא ורב הונא בריה דר' יהושע כמאן דתני חדש אומר אני דאף מאן דאמר דתני חדש אין כונתו דלר' אליעזר חדש מדברי סופרים כו' כמו שפירש הרב המשיג רק הכונה דלדידיה חדש אסור מן התורה דמושב בכל מקום שאתם יושבים כדפירש רש"י ז"ל דאם לא כן קשיא קושיית התוספות שם ד"ה תני חדש עיין שם:

עוד כתב הרב הנ"ל דלפי מה שכתבו התוספות דלכך גזרו בחלה טפי מבתרומות ומעשרות משום דדמיא לחובת הגוף דבא על ידי אדם שמגלגל בעיסה הכא נמי אפילו אם תמצא לומר דחדש בחוצה לארץ דרבנן ודאי דמי לחובת הגוף בזמן דליכא עומר דעיצומו של יום מתיר עכ"ל ולי נראה דלא דמי לחלה דשם על ידי מה שמגלגל בעיסה דומה שאינו תלוי בקרקע כלל דהחיוב בא רק על ידי הגלגול מה שאין כן בחדש דהאיסור אינו תלוי כלל בהאדם רק בקרקע ואף ההיתר בזמן דליכא עומר תליא בעיצומו של יום ולא באדם ועל כל פנים לא דמי דע"א וכמו שכתבתי למעלה לכן נראין כל דברי מו"ר חמי זקני שרירין וקיימין ואף שבעיקר קושיית מו"ר חמי זקני דמאן דאמר חדש בזמן הזה דרבנן הוא דלא כמאן יהיה מתורץ על פי המבואר בשו"ת בית חדש החדשות דהתנא קמא דר' אליעזר יסבור דאין חדש נוהג בשל עכו"ם ומשום הכי לא חשיב חדש כמו דלא חשיב חלה מהאי טעמא כדאיתא בירושלמי מכל מקום כיון דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי ותנא סתים לה אין לנו להרבות בגזירה דרבנן במקום שאין הצבור יכולין לקבלו ואזלינן לקולא:

אות יג

ומפני שאין ספר חדושי הרז"ה מצוי אעתיק בקיצור תוכן דברי וז"ל מה שכתב בחדש בזמן הזה בחוצה לארץ כללים בפסקי השלחן ערוך:

בסימן א [א] מי שקיבל עליו לעשות כדברי המחמיר במקום שהשלחן ערוך פוסק כהמתיר ונולד לו ספק או ראיה מהגמרא שהלכה כהמחמיר אין לו היתר עולמות אפילו בשעת הדחק והפסד מרובה אפילו בדאיכא שניהם והני מילי באיסור תורה אבל בדרבנן יכול להקל בשעת הדחק או בהפסד מרובה אפילו במקום שהשלחן ערוך פוסק כהמחמיר יכול לסמוך איחיד במקום רבים ואתלמיד במקום הרב וכן מבואר בשפתי כהן סי' רמ"ב:

[ב] **מה** שהשלחן ערוך מיקל כמה פעמים בשעת הדחק ובהפסד מרובה באיסור תורה היינו מפני שהוא מכריע כהמתיר אלא שהעולם נוהגין איסור כדברי האוסר ואי אתה רשאי להתירו בפניהם אז מיקל בשעת הדחק כהמתיר ואוקמיה אדיניה ומשום הכי אין להתיר בשעת הדחק והפסד מרובה באיסור תורה אלא אם כן מפורש בפוסקים ולא יוסיף עליהם אלא אם כן יש בידו להכריע כהמיקל:

[ג] **מדברי** השפתי כהן משמע דהיכא שפוסקים הראשונים מתירין ופוסקים אחרונים חולקים עליהם מסברא בלי ראיה מפורשת אפילו בשל תורה יכול להקל בשעת הדחק . והפסד מרובה בדאיכא שניהם:

[ד] **אם** במקום אחד פשט המנהג להתיר בשל תורה וכל המקומות נוהגין לאסור והמתיר הוא יחיד במקום רבים אין מוחין בהם כמו חלב של בני ריינוס ודומיו:

[ה] **וכל** זה בדלא אתמר הלכה בהדיא כהאוסר אף על גב דקיימא לן הלכה כרבים מכל מקום לא מחינן בהו **אבל** היכא דאתמר הלכה בהדיא כהאוסר מחינן בהו וכפינן להו לשנות מנהגם:

[ו] **גם** בדרבנן אי אתמר בהדיא הלכה כהאוסר אסור להתיר בשעת הדחק והפסד מרובה אפילו בדאיכא שניהם:

[ז] **מי** שנוהג באיסור ספק חדש כדעת הרי"ף והרמב"ם וכו' אינו יכול להקל בשעת הדחק אפילו פירש בלי נדר ולזמן אסור אפילו אחר הזמן מפני שהוא ספק של תורה כנ"ל ואם כן אחריות גדול לקבל עליו ספק חדש שמא לא יצליח בידו לעולם וגם יאסר עליו פת חטים מן השוק מפני השמרים כמו שכתב הטורי זהב ומצאתי כתוב שהגאון מוהר"ר העשיל צוה לבנו שלא יקבל עליו איסור ספק חוש ובודאי כיוון למה שכתבנו ואנו נוהגים כחכמים דרבי אליעזר דחדש בחוצה לארץ דרבנן וספיקו מותר:

סימן ב' כללי תרי חומרי דסתרי השמטתי:

סימן ג' דיני חדש וכללי סתם משניות ודבר שיש לו מתירין.

[א] **בכל** מקום שאמרו בש"ס זו דברי ר' פלוני אין הלכה כאותו סתם אלא אם כן מפורש דזו וסבירא ליה כוותיה כן כתב הרא"ש (בביאורו בארוך מביא דהך סתמא דערלה איתא בירושלמי הא מני ר' אליעזר היא וכן מצאתי בבאר הגולה בהלכות חדש שכתב בפשיטות שהירושלמי הנ"ל אינו פוסק כסתמא דערלה מהטעם שכתבנו אלא שסיים וכתב שהתלמוד שלנו פוסק כר' אליעזר וחולק על הירושלמי וקיימא לן כתלמוד שלנו עד כאן דבריו ובעניותינו נבאר שגם התלמוד שלנו פוסק כתנא קמא ולא כר' אליעזר והאריך שם בחריפות ובקיאות יעויין שם):

[ב] **בכל** מקום שאמר ר' יוחנן אל תקניטני שבלשון יחיד אני שונה אותו התוספות מפרשים שבמשנה עצמה היה גורס דברי ר' פלוני ורש"י מפרש דאתיא כיחידאה ולית הלכתא כסתם יחידאה והוכחנו שפירוש רש"י עיקר ולעולם לא מצינו כהאי לישנא אלא כשרבים חולקים על היחיד בין במשנה בין בברייתא אבל כשיחיד חולק עם יחיד הדרינן לכללין דסתם במשנה ומחלוקת בברייתא הלכה כסתם וכן מחלוקת ואחר כך סתם אבל איפכא אין הלכה כסתם וכל הנך כללי לא אתאמרו אלא כשחולק יחיד עם יחיד אבל כשרבים חולקים על אותו סתם לעולם הלכה כרבים וכה"ד הרמב"ם (ומתרץ בזה בביאור הארוך קושיות חבילות רבות שהקשו הכסף משנה והתוספת יום טוב על הרמב"ם וכתב וכן משמע מפורש בירושלמי דתענית פרק ב' הלכה י"ד כו') תנא קמא מקרי חכמים אף על גב דאתיא כיחיד הלכה כתנא קמא:

[ג] **בתרי** מסכתא אין סדר למשנה והוה ספק אם מחלוקת ואחר כך סתם הוא או איפכא ואזלינן לחומרא בשל תורה:

[ד] **סעיף** זה נשמט מפני שאינו נוגע לענייננו:

[ה] **התוספות** יום טוב כתב דרבנן דבי ר' אשי הוו בתראי נגד רב פפא ורב הונא בריה דר' יהושע וגם מארי דגמרא טפי ואנו הוכחנו שהיו בדור אחד וגם רב פפא ורב הונא בריה דר' יהושע היו גדולים בחכמה ובמנין יותר מרבנן דרב אשי והלכה כמותם דחדש בחוצה לארץ דרבנן וספיקו מותר:

[ו] **סתמא** דערלה סבירא ליה דחדש בחוצה לארץ דאורייתא וסתמא דקדושין ודמנחות סבירא ליה דרבנן ודחינן חד סתמא מקמי תרי סתמי (הג"ה בכאן נעלם מהרב המחבר ז"ל דגם סתמא דשביעית ודפרה ודכלים הוו נגד סתמא דערלה ואית לן למימר דדחינן חד סתמא מקמי חמשה סתמי):

[ז] **גם** סתמא דערלה יחידאה היא ולית הלכתא כוותה כנ"ל (הג"ה לכאורה לפי מה שכתבתי לעיל אות א' מהירושלמי דשקלים דכולהו חמשה סתמי אזלי כוותיה דר' ישמעאל דאין חדש נוהג בחוצה לארץ מן התורה אם כן למה ליה להירושלמי במס' ערלה לומר דהך דערלה רבי אליעזר היא כלומר ולית הלכתא הכי פשיטא דדחינן חד סתמא מקמי ה' ויש לומר משום דסתמא דמסכת שביעית מקמי דהך דערלה נישנית בחד סדרא והוה אמינא סתמא בתראה דערלה עדיפא משום הכי איצטריך לן לאוקמי בהדיא דסתמא דערלה סתמא יחידאה הוי ולית הלכתא כוותה כדכתב הרב המחבר ז"ל לעיל ע"כ הג"ה):

גם היחיד הוא ר"א הגדול שאין הל' כמותו אלא בד' מקומות ואין זה בכלל גם ר"ע ס"ל דחדש בחוצה לארץ מדרבנן (הוכיח כן בארוך ברחבה) והלכה כר"ע מחבירו גם ר"פ ור"ה בדר"י עבדי עובדא להתירא בספק חדש ומעשה רב גם הם קמאי ובתראי (בארוך הוכיח שהיו קודם והאריכו ימים וחיו גם בדורו של רב אשי) וגדולים בחכמה ובמנין נגד רבנו דבי ר"א (כיון בזה לראי' דרבינו האו"ז מהך דכתובות):

גם (הבעל הלכות גדולות) וריב"א ורבינו אביגדור כ"ץ וליקוטי מהרי"ל ותרומת הדשן בשם האור זרוע והרש"ל והגאון מהר"ר שכנא פוסקים דחדש בחוצה לארץ דרבנן והכי נקטינן:

גם הרמב"ם נראה שחזר בו לפסוק דחדש בחוצה לארץ דרבנן גם הרוב נמכר מן הישן משל אשתקד כמו שכתבו תוספות מהרא"י וכל המשנה ידו על התחתונה וגם עובר בלא תתגודדו כאשר נבאר בסיעתא דשמיא בסימן ד':

[ח] **דבר** שיש לו מתירין באיסור דרבנן אפילו באלף לא בטיל ואפילו תערובות השני אסור אבל ספק דבר שיש לו מתירין בדרבנן מותר הלכך חדש בחוצה לארץ ספקו מותר ובארץ ישראל אפילו ספק ספקא אסור ומהאי טעמא אמרינן בגמרא דחדש בחוצה לארץ מותר באורתא דשיתסר נגהי שיבסר למאן דאמר דרבנן עכ"ל יותר לא מצאתי נחוץ להעתיק וכל מקום שכתב בפנים עשה לו זר זהב מסגרת סביב להוכיח אמיתת דבריו בפלפול רחב בחריפות ובקיאות כיד ה' הטובה עליו (מה שכתב הבעל הלכות נראה שזה טעות דבעל הלכות גדולות מבואר דס"ל דהוי מה"ת):

אות יד

והנה מה שכתב הרז"ה בסי' ג' אות ח' דספק דבר שיש לו מתירין בדרבנן מותר הוא נגד דברי השפתי כהן ביורה דעה סימן ק"י ס"ק נ"ט שהוכיח מהש"ס ביצה דף ד' ע"א דאסור והביא כן מהרשב"א עיין שם אבל הרב הנ"ל שם בארוך הוכיח כן מהש"ס דמנחות

ס"ח ע"ב רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע אכלי חדש באורתא דשיתסר נגהי שיבסר דקסברי חדש בחוצה לארץ דרבנן ולספיקא לא חיישינן ואמאי לא חיישינן הרי חדש הוה ליה דבר שיש לו מתירין ובביצה שם רב אשי אמר לעולם ספק יום טוב כו' הוה דבר שיש לו מתירין וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל ופירש רש"י ז"ל לעולם וספיקא אסורה ספק יום טוב ספק חול קאמר ודקא קשיא לך כו' ספק דרבנן הוא ולקולא הכא אזלינן לחומרא הואיל ויש לו מתירין למחר ואפילו מדרבנן כגון ביצה וכו' לא בטלו בתערובתה וכי היכי דבביטולה מחמירין בספיקא נמי מחמירי מהאי טעמא עכ"ל אם כן אמאי מקילים בספק חדש עוד הקשה מנא ליה להש"ס מנחות דרבנן דרב אשי סבירא להו דחדש בחוצה לארץ דאורייתא עיין שם דילמא סבירא ליה גם כן שהוא מדרבנן ואפילו הכי חיישי לספיקא משום דהוי דבר שיש לו מתירין וסבירא להו כרב אשי רבם דאמר במסכת ביצה דדבר שיש לו מתירין אפילו בדרבנן ספיקו אסור וזה תמיה גדולה לכן כתב דרב אשי לא תירץ זה אלא לרב יוסף ולר' יצחק דסבירא להו ביצה אסורה מדרבנן אבל אנן לא קיימא לן הכי אלא כרבה דביצה אסורה מן התורה משום הכנה כמו שפסקו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והשלחן ערוך סימן תקי"ג ולדידיה אתי שפיר דספיקא אסורה כמו שאמר המקשה בשלמא לרבה כו' ומשום דהוה ספיקא דאורייתא ואף ביום טוב דעלמא ספיקא אסורה משום גזרה דיום טוב אחר השבת דאז אסור מן התורה ולאו משום טעמא דדבר שיש לו מתירין דדבר שיש לו מתירין לא מהני להחמיר אלא בתערובות דאפילו באלף לא בטיל ואפילו תערובות השני אבל ספק יום טוב ספק חול דאפשר דאין כאן איסור כלל אינו אסור משום דבר שיש לו מתירין אלא משום ספיקא דאורייתא לחומרא וחילוק זה מבואר בשפתי כהן סי' ק"י ס"ק נ"ו עיין שם היטב אבל ספק דבר שיש לו מתירין בדרבנן מותר ולא מחמרינן בה רק לענין ביטול דאפילו באלף לא בטיל בא וראה שניכרין דברי אמת דרב אשי אמר לעולם ספק יום טוב ספק חול הוה דבר שיש לו מתירין וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל וכאן העיקר חסר מן הספר שהיה לו לומר כל דבר שיש לו מתירין אפילו בדרבנן ספיקו אסור דאותה הוא מבקש אלא ודאי דרב אשי לא סבירא ליה הכי בספיקא דרבנן אלא הא סבירא ליה דדבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל אלא שר' יצחק ור' יוסף מדמין ספק לביטול כדפירש רש"י כנזכר לעיל אבל לרב אשי באמת לא דמי וכנ"ל אלא דסבירא ליה כרבה דהוה ספיקא דאורייתא כי כן הלכה ומהאי טעמא נמי בספק חדש בחוצה לארץ דהוה מדרבנן ספיקו מותר אף על גב דהוה דבר שיש לו מתירין כן נראה לפי עניות דעתי ברור עכ"ל:

והנה אף כי דבר חכמה אמר מכל מקום דבריו הם נגד דברי כל האחרונים ז"ל דאסרי ספק דרבנן בדבר שיש לו מתירין וכן הוא סתימת דברי השפתי כהן כמו שכתבתי למעלה גם נעלם מהרב ז"ל מה שפירש רש"י ז"ל בערובין דף ל"ט ע"ב ד"ה פסק ואי דמספקא לן בקדושה אחת אמאי מישתרי בהו ביצה ואי משום דביצה איסורא דרבנן היא הא לא אישתרי בשני ימים טובים של ראש השנה ועוד קיימא לן בביצה דף ד' דספיקא דרבנן בדבר שיש לו מתירין אסור עכ"ל הרי שלא כדברי הרב דכתב דרב אשי גופיה לא סבר כן:

והנה קושיא הראשונה על רב פפא ורב הונא בריה דר' יהושע למה לא חיישי לספק חדש דרבנן הא הוה ליה דבר שיש לו מתירין יש ליישב בנקל ותירוץ זה מתורה דמני"ר למדתיו שכתב בכללים מערכת הד' אות ל"ח דרב פפא בביצה שם דדחיק לאוקמי סיפא דברייתא דקתני ספיקא אסורה לספק טרפה מוכח דסבירא ליה דספק בדבר שיש לו מתירין אזלינן לקולא אם כן לרב פפא לשיטתו לא קשיא מידי ואם כן לא רחוק הדבר לומר דגם רב הונא בריה דר' יהושע כרב פפא סבירא ליה כהא אמנם קושיא השניה על הש"ס דקאמר דרבנן דבי רב אשי דחיישי לספיקא סבירא ליה דחדש בחוצה לארץ דאורייתא דמנא ליה הא דילמא כרבם רב אשי סבירא ליה וחיישי לספיקא משום דדבר שיש לו מתירין אפילו בדרבנן ספיקו אסור זה ודאי קושיא אלימתא הוי:

וראיתי בהגהות יד אברהם ביורה דעה סימן ק"י בשפתי כהן ס"ק נ"ט שתירץ קושיא זו וכתב דלהכי לא חיישינן לספיקא דחדש דרבנן אף על גב דהוי דבר שיש לו מתירין משום דבספק פלוגתא דרבוותא וספיקא דדינא אזלינן לקולא בדרבנן אף בדבר שיש לו מתירין שכן הוא דעת הרשב"א והר"ן בנדרים דף מ"ז ע"ב יעויין שם עכ"ד ואני לא הבנתי דבריו דהמעיין במנחות שם יראה דהתם בספק במציאות קיימינן כדפירש רש"י ז"ל ולספיקא שמא למחר יהיה ששה עשר לא חיישינן עכ"ל והכונה פשוטה דרוצה לומר דלמא עברו בית דין לאדר שעשו אותו מלא והוי יום י"ז שיתסר וכן פירש רגמ"ה וידיד נפשי הכהן הגדול והגאון מוהר"ש יצ"ו מווילנא בהגהותיו בחשק שלמה במנחות שם הביא שזהו קושיית המרדכי בפרק קמא דביצה שם ותירץ המרדכי דבספק קביע דירחא קיל טפי משום דאנן בקיאין בקביעא דירחא ועוד תירצו שם בשם הרב יום טוב דחדש לא מקרי דבר שיש לו מתירין משום דחוזר לאיסורו לשנה הבאה ותמהו כולם הלא אותו חדש לא יחזור לאיסורו לעולם ותירץ הגר"ש דספיקו של זה היום אם הוא יום י"ז או י"ו לא יהיה לו היתר דלשנה הבאה חוזר ספק זה לאיתנו והספק יהיה קבוע עד שיבא המשיח ויקדשו על פי הראיה וכו' וכתב שכן כתוב באבני מילואים בתשובה

סי' ה' הנה מה שהוסיף ידיד נפשי שיחיה עד שיבא משיח ויקדשו על פי הראיה אין זה מדויק (ובאבני מילואים ליתא) דאפילו כשיקדשו על פי הראיה יהיו בני חוצה לארץ הרחוקים מבית דין מסופקים אם הוא י"ו או י"ז:

ולפי מה שכתבתי למעלה באות ה' דלפי פסק השלחן ערוך ביורה דעה סימן של"א סעיף ב' דכי תבאו משמע ביאת כולכם גבי חדש נמי למאן דאמר דחדש בחוצה לארץ דרבנן בעינן ביאת כולם ולהכי בזמן הזה ואפילו בימי עזרא הוי רק מדרבנן כחו תרומה וחלה וכמו שכתבתי שם כן בשם המשנה למלך והשואל ומשיב ובשם מו"ר חמי זקני ז"ל כתבתי למעלה באות ו' להוכיח כשיטת רבינו ברוך דגבי חדש לא גזרו רק במקומות הקרובים לארץ ישראל לפי זה מיושב על נכון קושית המרדכי דהא קימא לן תרומת חוצה לארץ מבטלה ברוב בבכורות דף כ"ז ע"א וכן פסק בשלחן ערוך יורה דעה סי' שכ"ג סעיף א' גבי חלת חוצה לארץ ואין בה לא משום דבר שיש לו מתירין ולא משום אין מבטלין איסור לכתחלה והיינו משום דקילא טפי דאפילו בארץ ישראל אינו נוהג מן התורה בזמן הזה אם כן הוא הדין נמי דאמרינן הכי לגבי חדש:

אות טו

עתה אשים לחקר לבבי אם הבבלי חלוק עם הירושלמי במה דמוקים ליה לדרשא דבחריש ובקציר תשבות לומר דקצירת העומר דוחה שביעית כמו שכתבתי לעיל אות ב' או דנוכל להשוות שני התלמודים ולכאורה נראה דהבבלי חולק דבמנחות פרק ר' ישמעאל דף ע"ב ע"א מייתי הש"ס דר' אליעזר בר' שמעון סבירא ליה דעומר הנקצר שלא כמצותו (כלומר ביום שמצותו לקצור בלילה) פסול ואמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן רבי אליעזר בר' שמעון בשיטת רבי עקיבא רבו של אביו אמרה דתנן כלל אמר ר' עקיבא כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת אינה דוחה את השבת וסבר לה כר' ישמעאל דאמר מה חריש רשות אף קציר רשות יצא קציר העומר שהוא מצוה ועל כרחך דנקצר שלא כמצותו פסול דאי סלקא דעתך כשר אמאי דחי שבת נקצריה מערב שבת עד כאן לשון הגמרא מוכח להדיא דאדחיית שבת קאי ועוד סוגיא אחת במסכת שבת דף קל"א ע"א אמר ר' יוחנן לא לכל אמר ר' אליעזר מכשירי מצוה דוחין את השבת שהרי שתי הלחם חובת היום הן ולא למדן רבי אליעזר אלא מגזרה שוה וכו' נאמרה הבאה בעומר ונאמרה הבאה בשתי הלחם מה הבאה האמורה בעומר מכשירין דוחין את השבת כו' פירש רש"י ז"ל מה מכשירין דהיינו קצירה וכו' דוחין את השבת כדאמרינן במנחות בחריש ובקציר תשבות מה חריש רשות כו' עכ"ל הרי מכאן סתירה מפורשת להירושלמי דשקלים הנ"ל דמוקים להך דרשא לומר דר' ישמעאל כדעתיה דסבירא ליה אין העומר

בא מסוריא וכדפרישנא דהיינו משום דסבירא ליה חדש בחוצה לארץ דרבנן דמושב לאחר ירושה וישיבה משמע וקרא דבחריש ובקציר אדחיית קצירת העומר בשביעית קאי והש"ס דילן מוקים לדר' אליעזר הגדול דסבירא ליה להאי דרשה דבחריש ובקציר אדחיית שבת והא ר' אליעזר איהו סבירא ליה דחדש בחוצה לארץ דאורייתא ואפילו הכי סבירא ליה דרשא זו ואין לומר דהיא הנותנת משום דר' אליעזר סבירא ליה דחדש דאורייתא בחוצה לארץ לכן מעמיד רבי אליעזר הפסוק בשבת ולא בשביעית זה ליתא דהא גם לדר' ישמעאל סובר הש"ס במנחות דאדחיית שבת קאי כדלעיל:

עוד קשה הלא פסוק הראשון בשבת הוא מדבר כמו שכתב וביום השביעי תשבות וסמיך ליה בחריש ובקציר תשבות ואיך מעמידו הירושלמי אליבא דר' ישמעאל בשביעית הלא הוא דבר הלמד מענינו דתלי ליה רבי ישמעאל בברייתא די"ג מדות:

עוד תימה דבמסכת מועד קטן דף ג' ע"ב מייתי הש"ס ר' עקיבא אומר אין צריך כו' ר' ישמעאל אומר מה חריש רשות וכו' וכתבו התוספות ד"ה שהרי דלכך מוקים לה ר' עקיבא באם אינו ענין לשבת תנהו ענין לשביעית משום דמשמעות הכתוב דבחריש ובקציר משמע שבא להחמיר ולא להקל דהא כתיב תשבות אבל ר' ישמעאל עדיפא ליה לאוקמי בשבת משום דפשטיה דקרא איירי ביה אף על פי שהוא להקל מלאוקמי בשביעית דלא מיירי ביה ולהחמיר עכ"ל ואם כן קשיא טובא על סוגיית הירושלמי דמוקים לדר' ישמעאל לדחיית שביעית דהשתא אתי קרא להקל נגד המשמעות דתשבות וגם עקר ליה לקרא מפשטיה דמיירי לענין שבת:

ויש להעיר עוד לפי מה שהוכחנו במשור בספרינו בית יש"י חלק ארח חיים סימן ט' סעיף ב' סק"ב בדעת התוספות והרמב"ן והר"ן דהיכא דמפורש ההיתר בתורה מיקרי הותרה ואפילו אפשר לקיים את שניהם דחינן האיסור והובא בדברינו ראיה ברורה לזה מהש"ס בנזיר דף מ"א ע"א מדלא כתיב תער וכו' דמוכח משם למעיין דאי הוה כתיב להדיא תער גבי מצורע היינו אומרים שאף דבעלמא לא דחי עשה לא תעשה באפשר לו לקיים את שניהם וכאן הוי אפשר לקיים את שניהם לפום הסברא דאי עביד במלקט ורהיטנא נמי מצוה קא עביד אפילו הכי הוי שרינן למיעבד בתער אבל מדלא כתיב תער בהדיא רק באם אינו ענין הוא דקאתי כו' מוכחינן שפיר דבמלקט ורהיטנא לא קא מקיים מצוה דאם לא כן לא הוה שריא ליה למיעבד בתער כדר' שמעון בן לקיש כו' רוצה לומר כיון שבא באם אינו ענין הוי דחויה ובאפשר לו לקיים את שניהם לא דחינן הלא תעשה יעויין שם:

מעתה יש לדקדק על הירושלמי הנ"ל דאמר ר"י כדעתיה דאמר אין העומר בא מסוריא איזו לשיטתו הוא וה הא כיון דמוקים ליה לקרא לענין שביעית אם כן הוי הותרה ואפילו תימא עומר בא מסוריא למה לא יוכל להביאו מארץ ישראל דאף שהשביעית נוהגת שם והוא יכול להביאו מחוצה לארץ הא בהותרה אף על גב דאפשר לקא"ש דוחה כנ"ל מה תאמר דעיקר קרא בשבת איירי ובאם אינו ענין לשבת [דכבר נאמר לא תעשה כל מלאכה וחריש וקציר בכלל] מוקמינן ליה לשביעית ומה דאתי באם אינו ענין הוי דחויה כנ"ל לכן באפשר לקיים אח שניהם אינו דוחה אם כן הרי הודית דגם לר' ישמעאל פשטא דקרא בשבת איירי רק באם אינו ענין מוקים לי' לשביעית וזה תימה דאם כן היכי אתי באם אינו ענין הא ודאי דכמו כן הוי ענין גם לשבת שהרי תוכל לומר יצא קציר העומר שהוא מצוה ודוחה את השבת וממילא אי אפשר לומר אם אינו ענין לשבת וכו' ואיך נתנו הירושלמי ענין לשביעית ונראה לי שמפני כל הקושיות הסוערת בזעף הללו לא נתיישב בלב רבינו הגר"א פירושו של המלכי צדק לפרש הירושלמי דקאי אשביעית ובחר יותר למחוק כל זה מהספרים:

אות טז

אבל יש לפי עניות דעתי ליישב קושיות הנ"ל וגם להשוות שני התלמודים וזה דעל סוגיית הבבלי במנחות דף ע"ב הנ"ל דקאמר ואי סלקא דעתך נקצר שלא כמצותו כשר אמאי דחי שבת כו' יש להקשות גם כן כיון דגלי קרא בהדיא דקצירת העומר מותר בשבת ופשטא דקרא בשבת מיירי כמו שכתבתי לעיל בשם התוספות במס' מועד קטן אם כן מקרי הותרה ואף דאפשר לקיים את שניהם ולקוצרו שלא כמצותו מערב שבת מכל מקום לידחי שבת וראיתי להתוספות במנחות שם ד"ה אמאי דחי שבת שכתבו ואף על גב דלכתחלה מצותו בלילה מכל מקום כיון דדיעבד כשר לא הוי דומיא דתמיד דכתיב ביה במועדו לומר דדחי שבת ומסתברא דדומיא דתמיד בעינן עכ"ל ואין תירוץ זה מובן וכי קצירת העומר בשבת מתמיד גמרינן ליה דנימא דדומיא דתמיד בעינן הא קרא בהדיא כתיב ביה בחריש ובקציר תשבות כעת מצאתי שהרגיש בקושיא זו בס' נחלת יעקב במנחות שם ונדחק מאוד בזה:

אך מקודם ניישב הקושיא שהקשה סוף אות ט"ו על הירושלמי כיון דפשטא דקרא אשבת קאי איך מוקים לה אליבא דר' ישמעאל באם אינו ענין אשביעית ונראה דהירושלמי סבירא ליה דלא בעי ר' ישמעאל לאוקומי לקרא לומר דקצירת העומר דוחה שבת משום דבקרא כתיב תשבות דמשמע עשה (כדפירש רש"י דף ע' ע"א ד"ה ועל כולם) ואי נוקים ליה לקרא אשבת צריכים אנו לומר מה חריש שהזהרתי לך בו במצות

עשה דתשבות הוא חרישה דרשות אף קציר לא הזהרתי אותך במצות עשה דתשבות אם כן אכתי לא ידעינן שהותר בקצירת העומר רק העשה דתשבות אבל הלא תעשה דלא תעשה כל מלאכה עוד לא שמענו שיהיה מותר לגבי קצירת העומר וכי תימא כיון שהותרה העשה ממילא ידעינן דגם הלא תעשה הותרה בו ומשום דאתי עשה ודחי לא תעשה (דקצירת העומר הוי מצות עשה דכתיב וקצרתם והבאתם כדפירש רש"י בשבת קל"א ע"א ד"ה שכן דוקצרתם אעומר קאי) זה ליתא דהא קיימא לן אין עשה דוחה לא תעשה שיש בה כרת וזה ודאי אין לומר דמאחר דגלי קרא דהעשה דתשבות הותרה בקצירת העומר אם כן על כרחך דהלא תעשה גם כן הותר בו דאם לא כן מאי נפקא לן מינה בההיתר דהעשה הא עדיין אין עשה דוחה לא תעשה שיש בה כרת ועל כרחך דכוונת הפסוק להתיר גם הלא תעשה זה אינו דאם כן תשבות יתירא דכתב קרא למה לי הלא כבר נאמר וביום השביעי תשבות אם כן תשבות דכתב קרא אצל בחריש ובקציר למה לי הכי הוה ליה למכתב וביום השביעי תשבות בחריש ובקציר ולשתוק מתשבות דסיפא דקרא אלא ודאי מדכתב קרא תשבות תשבות תרי זימני בא לומר דדוקא העשה הותרה בו ולא הלא תעשה ואם כן ליכא למימר דאשבת קאי אבל כי שדי ליה הירושלמי אשביעית אתי שפיר דאף על גב דגבי שביעית גם כן יש עשה ולא תעשה דכתיב את ספיח קצירך לא תקצור הרי לא תעשה וכתיב והשביעית תשמטנה וכו' הרי זה מצות עשה מכל מקום כיון דגלי קרא דהעשה דשביעית לא נאמרה אצל קצירת העומר דמצוה ממילא ידעינן דאתי עשה דוקצרתם ודחי ללא תעשה גרידא דשביעית דהא שביעית לא תעשה שאין בה כרת הוה:

ונתבאר דמכח אם אינו ענין לשבת (דאם כן תשבות יתירא למה לי) תנהו ענין לשביעית קאתינן עלה אם כן הוי דחויה ושפיר הוכיח מזה הירושלמי דלר' ישמעאל לשיטתו אין העומר בא מסוריא דאילולי כן אי אפשר להביאו מארץ ישראל כיון דהוי דחויה כדפרישית ועוד דבלאו הכי כיון דלא גלי קרא רק דהעשה דתשבות הותרה בו והלא תעשה דחינן על ידי הכלל דעשה דוחה לא תעשה וכל עשה דוחה לא תעשה מקרי דחויה ובאפשר לקיים את שניהם לא מידחי הלאו ודבר זה מבואר בספרי בית ישי שם בארוכה אם כן מדשריא קצירת העומר על ידי דחייה שמעת מינה דאין העומר בא מסוריא ואתי שפיר בסיעתא דשמיא:

מעתה יש בידינו להשוות התלמודים ונאמר דהש"ס במנחות מודה דעיקר מימרא דר' ישמעאל בשביעית מיירי וזה מהכרח הנ"ל דאם אשבת לחודיה קשיא יתורא דתשבות מכל מקום מדלא הזכיר ר' ישמעאל בדבריו לא שבת ולא שביעית ואמר סתם יצא

קציר העומר שהוא מצוה סובר הש"ס דר' ישמעאל אתרוייהו קאי דכיון דהשמיענו רבי ישמעאל מהיקשא דבחריש ובקציר דקצירת העומר מצוה ושאם מצא קצור קוצר (כמו במכות דף ח' ע"ב) ידעינן מזה גם כן דדחי שבת דהא הוה ליה קרבן שזמנו קבוע דתנן במס' תמורה דף י"ד ע"א שדוחה את השבת דאף תנא קמא לא פליג עליה דר' מאיר התם אלא בקרבן יחיד אבל בקרבן צבור מודה וכדאמרינן נמי במסכת יומא דף נו"ן ע"א נקוט האי כללא בידך כל שזמנו קבוע דוחה את השבת וכן פסק הרמב"ם פרק ד' מהלכות ביאת מקדש הלכה ט' וילפינן זאת מבמועדו דכתיב גבי תמיד וזהו כוונת הש"ס דאמרינן וסבר לה כר' ישמעאל דאמר מה חריש רשות וכו' רוצה לומר וידעינן מזה דקצירת העומר מצוה ושאם מצא קצור קוצר ואם כן דחי שבת מבמועדו וכיון דמבמועדו ילפינן לה לעיקר מילתא שפיר כתבו התוספות במנחות דבעינן דומיא דתמיד דכתיב ביה במועדו והא דאמרינן במנחות ע"ב ע"ב מנין לרבות עומר והקרב עמו כו' תלמוד לומר וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל הכתוב קבע מועד אחד לכולן הרי דרביה קרא להדיא ולאו מתמיד הוא דגמר הא לאו קושיא דאי לאו דהוה מרבה שם תמיד ופסח מבמועדו לא הוה ולפינן מוידבר משה וכו' יעויין שם רק השתא דכתיב בתמיד ופסח בהדיא שייך לומר הכתוב קבע מועד אחד לכולן ואתי שפיר דברי התוספות שכתבו דבעינן דומיא דתמיד ופסח ואם תאמר והא בפרק ר' אליעזר דמילה דף קל"ב ע"א אמרינן דר' אליעזר מצריך תרי קראי למילה ומכשיריה דדחי שבת אם כן נהי דאיכא לרבויי מוידבר משה וגו' הקרבת העומר שהוא עצם המצוה מכל מקום לקצירת העומר דהוי רק מכשירי מצוה (כדפירש רש"י בשבת דף קל"א ע"א ד"ה מה הבאה) צריך קרא אחרינא אם כן אכתי מנא ליה דקצירת העומר דחי שבת אין זו קושיא דטעמא מאי מצריך ר' אליעזר תרי קראי לעצם המצוה ומכשיריה כתבו התוספות בפסחים דף ס"ח ע"ב ד"ה ומה דזהו משום דמכשירין גרעי שהרי אפשר לעשותן מערב שבת כו' עיין שם אם כן הכא דאי אפשר לעשותן מערב שבת דהא אמרינן דסבירא ליה נקצר שלא כמצותו פסול ואם כן לדידיה אתי עומר ומכשיריו מחד קרא והיינו דמוכחינן מזה דסבירא ליה נקצר שלא כמצותו פסול דאי סלקא דעתך כשר אם כן שוב לא הוה קבוע לו זמן ולא אתי מבמועדו דמה להנך שכן קבוע להם זמן כמו שכתבו התוספות:

אות יז

אמנם עדיין לא יצאנו ידי חובת הביאור דהא אפילו אם תמצא לומר דעיקר הלימוד דעומר דוחה שבת מתמיד ופסח הוא דאתי מכל מקום כיון דכתיב בהדיא וידבר משה וגו' לרבות עומר והקרב עמו שידחה שבת ההיתר מפורש בתורה והוי הותרה אם כן אף

על גב דאפשר לעשות מערב שבת לידחי שבת כיון דעל כל פנים לכתחלה מצותו בלילה כדילפינן לה במנחות דף ס"ו ע"א ממה שכתוב מהחל חרמש בקמה תחל לספור וכתיב תמימות כו' קצירה וספירה בלילה גם על עיקר מימרא דר' עקיבא דאמר כל מלאכה שאפשר לעשות מערב שבת אינו דוחה שבת קשיא הכי דהא כולהו הנך דדחו שבת קראי כתיב בהו בהדיא והוי הותרה אם כן אף על גב דאפשר מערב שבת ידחו את השבת ועוד דביומא דף מ"ו ע"ב אמרינן דאפילו למאן דאמר טומאה דחוייה מכל מקום שבת הוי הותרה וקשה כנ"ל דאף על גב דאפשר לעשות מערב שבת לידחי שבת:

ונראה ליישב בהקדם לשון המשנה בפסחים ריש פרק אלו דברים אמר לו ר' אליעזר עקיבא עקרת מה שכתוב בתורה במועדו בין בחול בין בשבת אמר לו רבי הבא לי מועד לאלו כמועד לשחיטה ויש להבין דברי חכמים וחדותם שאמר לו עקרת מה שכתוב בתורה ולא אמר הרי הוא אומר וכו' וכבר עמד בזה בספר אור חדש שם גם מה שהשיב ר' עקיבא הבא לי מועד לאלו כו' אינו מובן כלל איזה תשובה היא זו על מה שאמר לו רבי אליעזר עקרת מה שכתוב בתורה אך עיין תוספות שם דף ס"ו ע"א ד"ה מה מועדו שהקשו דבפרק כיצד צולין נפקא ליה דחיית שבת ממשמעות דמועדו כו' ובסוגיין בגמרא ילפינן ממה שכתוב על עולת התמיד כו' ופסח ילפינן מתמיד בגזרה שוה דמועדו מועדו וכתבו דעל כרחך תנאי היא מר יליף ממשמעות ומר יליף מגזרה שוה ונדחקו המפרשים לימנא מחלוקת התנאים בזה אבל זה תימה כיון שנוכל ללמוד ממשמעות אם כן קראי לגזרה שוה למה לי ונראה ליישב על פי מה שכתבתי לעיל דדבר המפורש ביה ההיתר בתורה מיקרי הותרה והנה רבי עקיבא עיקר טעמיה מפורש במשנה דמלאכה שאפשר לעשות מערב שבת אינו דוחה [שבת] לא שנא מלאכה דאורייתא או אפילו הזאה דשבות דרבנן בעלמא הוי (משום כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון) ור' אליעזר הבין כונת ר' עקבא בזה ואמר ליה עקיבא עקרת מה שכתוב בתורה במועדו וכו' כונתו כיון שכתוב בפירוש בתורה שכן הוא משמעות מועדו אם כן הוי הותרה ואף מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת דוחה את השבת ולא שייך לומר דהזאה שהיא משום שבות לא תדחה שבת מפני שאפשר לו לעשותה מערב שבת דהרי זה קל וחומר ממלאכה דאורייתא שדוחה אפילו בדאפשר כל שכן שבות דרבנן והשיב לו ר' עקיבא רבי הבא לי מועד לאלו כו' פירוש דר' עקיבא הכריח מכח יתורא דקראי לגזרה שוה הנ"ל דהא איכא למילף ממשמעות דכוונת התורה במה שכתבה הגזרה שוה זו בלישנא דבמועדו דליהוי משמע משום דבמועדו דוקא הוא כלומר בזמנו לכך דחי (והוא על דרך אין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט וממעטינן מלאכה שאפשר לעשות מערב שבת דאינו דוחה שבת משום דמלאכה

זו אין קבוע לה זמן ולאו מועדו הוא) והכי קאמר ליה ר' עקיבא לר' אליעזר אתה באת עלי מכח מה שכתוב בפירוש בתורה במועדו לומר דהוי הותרה ודחי אף בכי האי גוונא ואני אומר לך אדרבא מהאי לישנא דמועדו גופיה דמייתר כדפרישית אני אומר דמשום דמועדו דוקא הוא דוחה אבל באפשר לעשות מערב שבת אינו דוחה אם כן הבא לי מועד לאלו שהם מדרבנן שיהא קבוע להם זמן כמועד לשחיטה שקבוע לה זמן (רמז באומרו מועד לאלו כמועד וכו' ולא אמר כמו לשחיטה אגזרה שוה דמועדו מועדו) ולכך מסיים כלל אמר ר' עקיבא כל מלאכה שאפשר כו' כלומר בין כמלאכה דאורייתא בין בדרבנן אמר כן ר' עקיבא דכלל הוא בכל דבר:

ובזה יתיישב כיון דלר' עקיבא מלאכה שאפשר לעשות מערב שבת אינו דוחה שבת דלכאורה הוא משום דאפשר לקיים בלא דחיה אם כן לדידיה תיקשי אם כן יהיו כל הקדשים נשחטין על ידי שנים בשבת דשנים שעשאוה פטורים והוי אפשר לקיים את שניהם בלא דחיה וכבר עמדו בזה כמה מהאחרונים ז"ל אך לפי מה שכתבתי אתי שפיר דטעמא דר' עקיבא בדאפשר לעשות מערב שבת שאינו דוחה שבת לאו משום דאפשר לקיים את שניהם הוא דהא על כל פנים השתא דלא עשאה מערב שבת הוי לא אפשר בקיום שניהם וגם בכי האי גוונא מיקרי לא אפשר (כדהוכיחו האחרונים ז"ל מהש"ס בשבת קל"ג ע"א ואי איכא אחר ליעבד אחר כו' ומשני בדליכא אחר) רק הכא ממשמעות דבמועדו בצירוף יתורא דקראי קאמר לה אבל מודה דהיכא דאי אפשר לעשות מערב שבת שזמנה בשבת גופה דהוי הותרה ואפילו באפשר לקיים את שניהם הותרה ולכן קצירת העומר אף על גב דעיקר הלימוד ממועדו הוא כמו שכתבתי לעיל מכל מקום אילו היה אפשר לקוצרו מערב שבת לא היה דוחה שבת כנ"ל ומכל מקום בשבת גופא אף על גב דיכול הוא לקוצרו בשנים או על ידי שינוי שלא כדרך קצירה דבכי האי גוונא לא מחייב משום קוצר כמו שכתבו התוספות בראש השנה דף ט' ע"א ד"ה וקציר מכל מקום בזה מודה ר' עקיבא דהוי הותרה ומותר אף על גב דאפשר לקיים את שניהם כיון דמפורש בקרא:

ואם תאמר אכתי הא תינח קצירת העומר בשבת דהוי הותרה וכמו שכתבתי לעיל מהש"ס ביומא דף מ"ו דשבת הוי הותרה אתי שפיר דאין צריך שינוי אבל קצירה דשביעית דהוי דחויה כדמוכח מהירושלמי הנ"ל וכפי מה שפירשתי בו אם מטעם דאתי באם אינו ענין או מטעם דהלימוד הוא מכח דאתי עשה ודחי לא תעשה אם כן אמאי שריא קצירה כדרכה בשביעית הא אפשר למיעבד על ידי שנוי דלית בה משום איסור קצירה כמו שכתבו התוספות בראש השנה הנ"ל (דזהו קושית התוספות מנחות פ"ד

המובא לעיל אות ב') וכי תימא קצירה כדרכה בשביעית אתיא לן בקל וחומר משבת דמה שבת דאיסור סקילה מותר שביעית דאיסור לאו לא כל שכן זה ליתא דהא איכא למיפרך מה לקצירה דשבת שכבר נתנה שבת לדחות אצל הקרבת העומר תאמר בשביעית כו' כדפרכינן הכי בפסחים דף ע"ב ע"א עיין שם תדע דאם לא כן תשבות יתירא דכתב רחמנא גבי עומר לגלות דקאי אשביעית למה לי לא לכתוב תשבות ואז הוה אמרינן דקאי אשבת כנ"ל והוה אתיא לן שביעית משבת בהאי קל וחומר גופא אלא על כרחך משום דאיכא למיפרך כדאמרן:

ויש לתרץ הקושיא מעיקרא דמה שאפשר על ידי שנוי לא מיקרי יכול לקיים את שניהם משום דבלא שנוי שביח מילתא מפי כדמוכח פרק ר' ישמעאל (דף ס"ג) דלר' ישמעאל גופיה אית ליה האי סברא לענין דחיית שבת דתנן התם ר' ישמעאל אומר עומר היה בא בשבת מג' סאין ובחול מחמש ואמרינן בגמרא קסבר ר' ישמעאל עשרון מובחר בלא טרחא אתי מחמשה בטרחא אתי משלשה בחול מייתינן מחמש דהכי שביח מילתא טפי בשבת מוטב שירבה במלאכה אחת בהרקדה ואל ירבה במלאכות הרבה נמצא עד כאן לא קאמר ר' ישמעאל התם אלא משום דאם ירבה במלאכה אחת מיתעבד ליה צורך גבוה כהלכתו עיין שם הא לאו הכי היה מודה דמייתינן מחמש אפילו בשבת משום דשביח מילתא טפי כדאמרינן שם בגמרא וגם אמרינן שם דר' ישמעאל יכול לסבור כרבנן דסבירא להו דאפילו בשבת היה נקצר בג' מגלות ומשום דאיכא פרסומי מילתא (והאי טעמא חשבינן ליה כשביחא מילתא) ולהכי מיקרי בכי האי גוונא אי אפשר לקיים את שניהם כל זה כתבנו לשיטת התוספות דמנחות הנ"ל דעיקר הלימוד מבמועדו הוא:

אות יח

ובדרך אחר קרוב לדרך הראשון אבל קצר יותר נראה לי להשוות סוגיא דמנחות הנ"ל עם הירושלמי דשקלים ונאמר דבאמת הך דר' ישמעאל בדרשא דמה חריש רשות וכו' גם להש"ס דילן לענין שביעית קא מיתוקמא וכדפרישית למעלה אך מכל מקום ידעינן גם כן מזה דדחי שבת ומשום דרישא דהאי קרא הוא וביום השביעי תשבות וסמיך ליה בחריש ובקציר תשבות וילפינן מסמוכין דכמו דקצירת העומר דחי שביעית דחי נמי שכת ולפירוש זה אין אנו צריכין כאן לדרשא דבמועדו דהא הני סמוכין מוכחי ומופני (עיין פרק קמא דיבמות דף ד' ע"ב אי בעית אימא משום דמוכחי כו') מוכחי דאם לא כן למאי נפקא מינה כתבה תורה לדרשא דבחריש ובקציר כו' כאן הוה ליה למיכתביה בפרשת שביעית (כדאמרינן כן ביבמות שם דכלאים בציצית הוי מוכח משום דאם לא כן לכתביה רחמנא בפרשת ציצית כו') והויין גם כן מופני דהא כבר כתיב ביום השביעי

תשבות בפרשת משפטים (כ"ג פסוק י"ב) ולמה חזר וכתבו כאן שמע מינה לאפנויי (ולעבור עליו בעשה איכא עוד קרא אחרינא דשבתון משמע עשה כדפירש רש"י בשבת קי"ד ע"ב ועיין תוספות בשבת ס"ט ע"א ד"ה דידע) והרי ר' ישמעאל גופיה אית ליה סמוכין כי האי גוונא ביבמות שם (וזה דלא כמו שכתב הר"ש מקינון ז"ל הביאו הק"א בגז"ש פ"ג ח"ח דר' ישמעאל לית ליה סמוכין מדלא מנאה בי"ג מדות וכבר השיגו הק"א שם ובאמת לא הוצרך לחושבו מפני שזה נכלל בכלל דבר הלמד מענינו כמו שכתבו בעלי הכללים ועיין מלא הרועים ערך סמוכין אות ט"ו ואתי שפיר מה שאמר סתם יצא קציר העומר שהוא מצוה מפני שמוסב בין אשבת בין אשביעית ואתי שפיר גם כן מה שהביא הש"ס במנחות שם זה בסתמא לענין דחיית שבת אבל לפי מה שכתבו התוספות שם דסמיך אמועדו העיקר חסר מן הספר והא דמוכחינן שם ואי סלקא דעתך נקצר שלא כמצותו פסול אמאי דחי שבת נקצריה מערב שבת ולפי זה הפירוש עיקר הדרשא מסמוכין קא אתי וסמוכין הוי' כמאן דכתיב בהדיא בקרא (כמבואר בספרי בית ישי שם) אם כן הוי הותרה אף על גב דאפשר לעשות מערב שבת לידחי הא לאו קושיא דמהיכא ילפינן לה לדחיית שבת מסמיכות דשביעית אם כן דיו כשביעית מה שביעית הוי דחויה כדפרישית לעיל דמדין עשה דוחה לא תעשה הוא (כדהוכחנו זה לעיל מחשבות יתירא) אף שבת כן:

עתה נבא ליישב הסוגיא דשבת דף קל"א ע"א שהבאתי למעלה אות ט"ו דאמרינן לר' אליעזר דמכשירי עומר דוחין את השבת מדרשא דבחריש ובקציר תשבות אלמא דאשבת קאי הנה לפי הדרך השני שכתבנו דדחיית שבת ילפינן מסמוכין אתי שפיר דאפשר לומר דהכא נמי אהנך סמוכין סמכינן אבל לדרך הראשון שכתבנו דעיקר הלימוד הוא רק דקצירת העומר מצוה ודחיית שבת אתיא לן מבמועדו לפירוש זה קשה מאי פריך לקמן (שם ע"ב) וניכתוב רחמנא בלולב (דמכשירין דוחין) וניתו הנך ונילפו מיניה (פירש רש"י ז"ל וניתו עומר ושתי הלחם) וזה תימה דהא תינח דדחיית שבת שפיר נוכל ללמוד מלולב אבל דחיית שביעית מנלן דהא אי לאו קרא דבחריש ובקציר לא הוה ידעינן גם כן דדחי שביעית וכמבואר בירושלמי וכי תימא שביעית נמי תיתא בקל וחומר דמה שבת חמורה דוחה שביעית הקלה לא כל שכן ליתא דהא איכא למיפרך מה למכשירי לולב שדוחין את השבת מפני שאי אפשר לקיים את שניהם בלא דחייה (דהא ודאי אם יש לו לולב תלוש אסור לקוצצו מן המחובר אף לר' אליעזר) תאמר בעומר שיכול להביאו מחוצה לארץ בלא דחייה דאין שביעית נוהגת שם דהא שמענא ליה לר' אליעזר דסבירא ליה חדש בחוצה לארץ דאורייתא דמושב בכל מקום שאתם יושבים משמע ואם

כן לדידיה עומר בא מחוצה לארץ כמו שכתבתי לעיל בשם הירושלמי וכבר כתבנו דאין לומר דאדרבא משום הא גופא דסבירא ליה לר' אליעזר חדש בחוצה לארץ דאורייתא אם כן אי אפשר ליה לאוקומי קרא דבחריש וגו' לענין דחיית שביעית כמו שכתבתי לעיל בפירוש הירושלמי דר' ישמעאל כדעתיה כו' דלמאן דסבירא ליה דחדש בחוצה לארץ דאורייתא אי אפשר לומר דקרא אתי למישרי קצירה דשביעית דהא הוי רק דחויה ומשום הכי מוקים ליה ר' אליעזר לשיטתו בשבת דוקא אי אפשר לומר כן דאם כן תשבות יתירא דכתב קרא למה לי וכמו שפירשתי למעלה:

אות יט

אבל העירותי קושיא עצומה על מה שפירש רש"י ז"ל דהא דמכשירי עומר דוחין את השבת לר' אליעזר היינו מקרא דבחריש וכו' דבמס' מכות דף ח' ע"ב אמר ליה ההוא מרבנן לרבא ממאי דחרישה דרשות דילמא חרישת עומר דמצוה ואפילו הכי אמר רחמנא תשבות אמר ליה כיון דאם מצא חרוש אינו חורש לאו מצוה פירש רש"י אבל קציר אפילו אם מצא קצור מצוה לקצור לשמה דכתיב וקצרתם והבאתם את עומר עכ"ל והשתא לר' אליעזר דסבירא ליה דאפילו מכשירין שאפשר לו לעשותן מערב שבת דוחה את השבת והא דדוחה היינו על כרחך בשלא עשאן מערב שבת אבל הא פשיטא שאם יש לו ברזל עשוי דאסור לו לכרות עצים לעשות פחמין לעשות ברזל אלא אם כן צריכין לו כגון ששכח לעשות מערב שבת כדתנן בריש פרק ר' אליעזר אומר אם לא הביא כלי מערב שבת מביאו בשבת הא אם הביא פשיטא דאסור ואפילו הכי אם לא הביא או שלא עשה הברזל דוחה את השבת ואמאי נימא אלו היה מוצא הברזל או הכלי אינו מביא כו' השתא נמי לאו מצוה הוא אלא על כרחך דר' אליעזר לית ליה האי סברא וסובר דעל כל פנים השתא דלא הביא ולא מצא הברזל מצוה הוי ודוחה את השבת אם כן ר' אליעזר אי אפשר לו לדרוש כר' ישמעאל בדרשא דמה חריש רשות כו' דהא לדידיה הדרא קושיית האי מרבנן לדוכתה דילמא בחרישת עומר דמצוה ואפילו הכי אמר רחמנא תשבות ועל כרחין דר' אליעזר סבירא ליה כר' עקיבא בדרשא דבחריש וגו' ומוקים לה אתוספת שביעית וקשיא למה שפירש רש"י דר' אליעזר כר' ישמעאל סבירא ליה וכן קשיא לי על פירוש התוספות בשבת קל"א ע"א ד"ה תאמר שכתבו גם כן כפירוש רש"י ז"ל יעויין שם בדבריהם ז"ל (ויש לדחות דמכל מקום חרישה הויא רשות ואינה עצם המצוה כקצירה דכתיב וקצרתם):

ויש להכריח זה דר' אליעזר כר' עקיבא סבירא ליה בהך דבחריש וכו' דאי סלקא דעתך כר' ישמעאל סבירא ליה תיקשי דר' יוחנן אדר' יוחנן דהכא אמר ר' יוחנן דר' אליעזר

למד מכשירי שתי הלחם בגזרה שוה הבאה מעומר ובמסכת זבחים דף מ"ט ע"ב אמר ר' יוחנן בכל התורה כולה למידין למד מלמד חוץ מקדשים כו' דאם לא כן לא יאמר צפונה באשם ותיתי בגזרה שוה כו' לאו למימרא דדבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בגזרה שוה ואי סלקא דעתך דר' אליעזר כר' ישמעאל סבירא ליה ללמוד דחיית שבת דבחריש מה חריש רשות וכו' אם כן הא ודאי היקשא הוי דמקשינן קצירה לחרישה מדסמיכי אהדדי ואם כן אי אפשר ללמוד הימנו שתי הלחם בגזרה שוה דדבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בגזרה שוה בקדשים אלא ודאי ר' אליעזר כר' עקיבא סבירא ליה ואין לומר דקצירה דעומר ושל שתי הלחם לא חשיב קדשים לענין שלא ללמוד בהם למד מן הלמד רק מזמן הקרבה ואילך אז דינם כקדשים זה אינו דהא במסכת שבת שם דף קל"א ע"ב פריך הש"ס אי מעומר ושתי הלחם שכן צורך גבוה כלומר ולכך לא אתי מכשירי לולב מנייהו משום דחולין מקדשים לא ילפינן משמע דמכשירי קרבן כקרבן דמיין ומיקרי קדשים ואם כן אין למידין בהם למד מן הלמד (ועיין שאגת אריה סי' נ"ב) ואין לתרץ על פי דברי התוספות בשבועות דף יו"ד ע"א ד"ה ואיתקיש שכתבו דציץ לאו עבודה הוא אלא תכשיט ולהכי חוזר ומלמד דאף על גב דלמד אינו חוזר ומלמד היינו בעבודה עצמה עכ"ל והכי נמי נאמר בקצירה דלאו עבודה עצמה הוי למידין בזה למד מן הלמד ליתא דדוקא בציץ דתכשיט הוא ואין בו שום עבודה כתבו התוספות כן אבל עומר ושתי הלחם שיש בהן עבודה בהקרבתן ודאי אף הקצירה שהוא מכשירי קרבן אין למידין בה למד מן הלמד וכן מוכחת הסוגיא דזבחים דף נו"ן ע"א דמבעיא לן הלמד בגזרה שוה מהו שילמד בהיקש דאמרינן דמלמד מהא דילפינן לתודה שבאה מן המעשר בהיקשא דשלמים ושלמים גופייהו מגזרה שוה דשם שם [ילפינן] ופרכינן מעשר דגן חולין בעלמא הוא פירש רש"י ואנן בקדשים הוא דמבעיא לן ומתרץ למד קדש ומלמד קדש עיין שם הפירוש הרי אף דההבאה מן המעשר לאו מעבודת הקרבן הוי מכל מקום כיון דהלמד קדש למאן דאמר בתר למד אזלינן אין למידין בהם למד מן הלמד והוא הדין עומר שקצירתו דוחה שבת נלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בגזרה שוה כיון דעל כל פנים הלמד קדש עיין שם ולולי שראיתי בדברי התוספות שם ד"ה תאמר שהביאו נם כן דרשא זו דבחריש וגו' הייתי אומר דמה שכתוב בפירוש רש"י דשבת הנ"ל כדאמרינן במנחות דף ע"ב אין הכונה אהך דרשא דר' ישמעאל דמה חריש רשות וכו' והסיום דמה חריש וכו' אינו מדברי רש"י רק תוספת איזה תלמיד וכונת רש"י במה שכתב כדאמרינן במנחות ע"ב הוא למה שאמרו שם באותו דף בברייתא אם תקריב כו' מה תלמוד לומר כו' לפי שמצותן לקצור בלילה מנין שאם נקצר ביום כשר ודוחה את השבת תלמוד לומר

תקריב תקריב כל שהוא תקריב מכל מקום תקריב אפילו בשבת עכ"ל הגמרא ופירש רש"י ז"ל תקריב כל שהוא אפילו מן העומרים רוצה לומר דברישא דברייתא קתני שם מצותו לכתחלה להביא מן הקמה כדכתיב מהחל חרמש בקמה וקאמר דאם לא מצא מן הקמה יביא אפילו מן העומרים וכתבו התוספות שם ד"ה מנין דלר' אליעזר דאמר דאפילו אפשר לעשות מערב שבת דוחה את השבת ניחא הא דקתני דאף על גב דנקצר ביום כשר מכל מקום הקצירה דוחה את השבת כו' עכ"ל ויש לומר דעל ברייתא זאת כיון רש"י ז"ל דמהכא יליף ר' אליעזר דקצירת העומר דוחה שבת ודו"ק ואין לתמוה על זה כיון דאוקימנא לברייתא זו כר' אליעזר מהא דקתני נקצר ביום כשר ודוחה את השבת אם כן הא קתני בברייתא זו דאפילו מן העומרים שלא נקצר כלל לשם מצוה אפילו הכי כשר לפי זה מאי קאמרינן בשבת שם אגזרה שוה דהבאה הבאה מופנה דאי לא מופנה איכא למיפרך מה לעומר שכן אפילו אם מצא קצור קוצר ופירש רש"י דהיינו מדכתיב בעומר וקצרתם והבאתם (רוצה לומר שתהא קצירה לשמה כדפירש רש"י במכות שם) והא אוקימנא לברייתא דאפילו מן העומרים כשר כר' אליעזר הרי דלא בעי קצירה לשמה ומנא לן דלר' אליעזר אפילו אם מצא קצור קוצר הא לאו קושיא דודאי מודה ר' אליעזר דמצוה לכתחלה בקצירה לשמה כדקתני בברייתא שם מצותו מן הקמה אלא דאם לא מצא מן הקמה יביא מן העומרים (מרבויא דתקריב או כמו שכתוב בספר נחלת יעקב במנחות שם דבקדשים בעינן שנה עליו הכתוב לעכב עיין שם) ומכל מקום אם מצא קצור קוצר שכן הוא המצוה לכתחלה ודברי התוספות בשבת הנ"ל לפי זה צריכין ישוב:

והעירני ידידי הרב החריף מוהר"ר שמואל שי' מעיר יאנעשאק ראש מתיבתא קדישא דפה ראוונע דיש ליישב זה על פי דברי התוספות במסכת זבחים מ"ח ע"א ד"ה מה להלן כו' שכתבו ויש לומר דלא חשיב דבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בגזרה שוה כיון דאי לאו היקשא הוה מוקמינא ליה בכל דבר ההיקש לא אתא אלא למעט ולמימר דלא איירי אלא בדבר שיש בו כרת עד כאן והכא נמי בנדון דידן ההיקש דבחריש ובקציר בא למעט ולומר דהכלל דלא תעשה כל מלאכה לא איירי בקצירת העומר דמצוה וזה נכון:

אות כ

אך כיון שנתבאר שיש לפרש דהבבלי אינו חולק על הירושלמי בפירוש הדרשא דבחריש ובקציר דעיקר קרא בשביעית מיירי כדפרישית כך חובתנו וכך יפה לנו כמו שכתב מני"ר בספרו הבהיר שדי חמד בכללי הפוסקים סי' ב' אות א' בשם הרא"ש והכסף משנה פרק י"ג מהלכות גירושין דכל מאי דמצינן לפרושי בגמרא דלא ליפלוג על הירושלמי

עדיף טפי אף שהפירוש יהיה דחוק קצת (ובשם הרא"ש העתיק אפילו היה הפירוש רחוק ודחוק כו') כל שכן בנדון דידן שבעזר השם יתברך אין כאן דחק וריחוק אדרבא מחוורא שמעתתא טובא בסיעתא דשמיא:

בפרט שפירוש הלחם משנה לשיטת הרמב"ם המובא באות ב' שכתב דהך דאין עומר בא מחוצה לארץ לא תליא בהך דחדש בחוצה לארץ דאורייתא שזהו נגד דברי הירושלמי דשקלים פירוש זה הוא עייל בדוחקא בפשט סוגיית הש"ס במנחות דף פ"ד ע"א וכמה שדקדקתי על זה באות ב' וכמו שהקשה על זה הרז"ה הובא לעיל אות ד' ד"ה עוד הביא שוב מצאתי שהלחם משנה כיוון למה שכתב הרמב"ם גופיה בפירוש המשנה במנחות שם עיין שם:

כעת דקדקתי יותר בפשט הסוגיא ההיא ולאחר ההעתקה ראיתי שפירוש הלחם משנה אין לו מעמד כלל דהכי גרסינן התם (פ"ג ע"ב) מתניתין דלא כהאי תנא דתניא עומר הבא מן הישן כשר כו' והכתיב ראשית (דמשמע מן החדש ולא מן הישן) ומשני למצוה והכתיב חדשה (וכתבו התוספות אלמא שנה עליו לעכב כו') ומשני מיבעי ליה לכדתניא ר' נתן ור' עקיבא (גירסת האור זרוע ור' יעקב) אמרו שתי הלחם הבאות' מן הישן כשרות ומה אני מקיים חדשה כו' והנה הא דקאמר מתניתין דלא כהאי תנא היינו משום דבמתניתין קתני שאינן באין אלא מן החדש ומן הארץ והאי לישנא משמע לעיכובא בדיעבד כמו שכתבו התוספות והיינו דתנא דמתניתין סבירא ליה דראשית וחדשה הוי שנה עליו הכתוב לעכב ואף על גב דראשית כתיב גבי עומר וחדשה גבי שתי הלחם כתיב מכל מקום כיון דילפי אהדדי בגזרה שוה הבאה הבאה כמבואר בשבת קל"א ע"א כמאן דכתיב בתרווייהו ראשית וחדשה דמי אי נמי בכל חד איכא תרי קראי עיין רש"י ישן ובפירוש המשנה להרמב"ם שם וקאמרינן תו בגמרא עד כאן לא פליגי אלא בחדש אבל בארץ לא פליגי (דמחוצה לארץ אפילו דיעבד פסול) מתניתין דלא כר' יוסי בר' יהודה דתניא ר' יוסי בר' יהודה אומר עומר היה בא מחוצה לארץ כו' וקסבר חדש בחוצה לארץ דאורייתא היא דכתיב מושבותיכם בכל מקום שאתם יושבים משמע וכיון דאורייתא הוא אקרובי נמי מקרבינן עכ"ל הסוגיא לפי זה ברור הדבר דהך דאין עומר בא מחוצה לארץ הוא דוקא אם חדש בחוצה לארץ דרבנן דאם כפירוש הלחם משנה דאפילו אם תמצא לומר חדש בחוצה לארץ דאורייתא אפילו הכי יש לומר דנתמעט הבאת העומר מחוצה לארץ מכי תבאו אם כן אמאי פסיל תנא דמתניתין עומר הבא מחוצה לארץ אפילו דיעבד הא בכל דוכתא קיימא לן דבקדשים בעינן שנה עליו הכתוב לעכב כדאמרינן במנחות דף י"ט ע"ב וכהך דעומר הבא מן הישן לר' נתן ולר' עקיבא

ותנא דמתניתין נמי משום דחשיב ליה שנה עליו הוא דפסיל מן הישן וכדמוכח מדברי התוספות ואם כן נפרש כי תבאו אל הארץ דמשמע דמצותו מן הארץ למצוה אלא ודאי דמשום הכי מחוצה לארץ אפילו דיעבד נמי לא משום דקסבר תנא דמתניתין דחדש בחוצה לארץ דרבנן והויא תבואת חוצה לארץ גידולי פטיר והעומר הבא להתיר חדש צריך שיהיה מגידולי חיוב (ולא דמי למן הישן דעל כל פנים גידולו היה בחיוב) וצריך עיון גדול על הלחם משנה ודעמיה שנכנסו בפרצה דחוקה ועשו פלוגתא על הירושלמי: **בר** מן דין הלא ר' יוחנן הוא דאמר במנחות אליבא דר' אליעזר בן שמעון (דף ע"ב ע"א) ובשבת (דף קל"א ע"א) אליבא דר' אליעזר דדחיית שבת נפקא לן מדרשא דבחריש ובקציר וגו' וסתם ירושלמי הוא גם כן ר' יוחנן שהוא סדרו אם כן אין לנו לפרש דברי ר' יוחנן שבתלמוד שלנו באופן שיחלוק על סתמא דירושלמי ויפה פירשנוהו לעיל באופן דהש"ס דילן עולה בקנה א' עם הירושלמי דכל טצדקי דמצינן למיעבד בכי האי גוונא להשוותן יחד עבדינן כמו שכתב מני"ר בספרו הבהיר מכתב לחזקיאו בחלק התשובות דף מ"ט ע"ב וע"ג בנושא כזה:

ומצאתי לדודי מורי ורבי הגאון הגדול מוהר"ר אריה מרד"א דעיר מינסק ז"ל (הוא היה תלמיד שני גדולי דוריהם מו"ר חמי זקני הרב הגאון האמיתי מהר"ר מנשה בן פורת מאיליא ז"ל ותלמידו הרב הגאון מוהר"ר ר' אריה ליב ז"ל שהיה אבד"ק קלווריא ודק"ק קאוונא) בספרו באר היטיב על תורת כהנים (אמור פרשה כ"ג פסוק י"ד) שכתב וז"ל ונראה לי קצת דאף מאן דאמר חדש בחוצה לארץ מן התורה לא אמר רק בארצות שזמן קצירת התבואה שלהם אינו משונה הרבה מבארץ ישראל שיש אפשרות לעומר שיבא משם למאן דאמר דאם הביאו מחוצה לארץ כשר ולמאן דאמר (חדש בחוצה לארץ) דרבנן נראה לדבר מבורר דלא גזרו בארצות שזמן קצירה שלהם משונה לגמרי משל ארץ ישראל עכ"ל:

הנה מה שכתב דלמאן דאמר חדש בחוצה לארץ דרבנן ברור הדבר דלא גזרו בארצות אלו כו' ודאי מתורת רבו ורביה דרביה מו"ר חמי זקני ז"ל למדו על פי התשובה המובא למעלה אות וא"ו מהכרחיות הקושיא דאם לא כן מאן דאמר חדש בחוצה לארץ דרבנן הוא דלא כמאן ככתוב בדב"ק ומה שכתב דנראה קצת דאפילו למאן דאמר דאורייתא לא הוי רק במקומות שאפשר לעומר שיבא משם למאן דאמר דאם הביאו מחוצה לארץ כשר לא ידענא אם תורה דיליה היא או גם זה תורת רבו על פי השמועה הוי כי מתשובה הנ"ל לא למדנו זה (ויש להביא ראיה לזה אך יאריך הענין ולכן קצרתי):

אות כא

ועיין ספר העמק שאלה להגאון המנוח נציב ז"ל בשאילתא ע"ג אות ד' שהביא דברי הש"ס מנחות ע"ב דאמר ר' שמעון בן לוי דלכך חמשת המינים אסורין בחדש לפני המומר דילפינן לחם לחם ממצה ופירש רש"י לאפוקי אורז ודוחן והתוספות הקשו על זה עיין שם ופירש דאיצטריך גזרה שוה דלא נימא דוקא שעורים דמייתי עומר מנייהו אסור בחדש ותו לא וכתב הרב דפירוש רש"י ותוספות תליא בפלוגתא דתנאי במנחות דף פ"ד ע"א דר' יוסי בר' יהודה דאמר עומר בא מחוצה לארץ מדאסור חדש בחוצה לארץ מן התורה וכיון דמדאורייתא אסור אקרובי נמי מקרבינן הוא יפרש כהתוספות דבעינן גזרה שוה דלחם לחם לאסור שאר מינים דלא נימא דוקא ממין העומר יהיה איסור חדש כדתלי איסור חדש במקום שממנו העומר בא דשינוי המין והמקום שוין כמבואר בדף ע"א לענין קצירה (דאי לאו דאתיא ראשית ראשית מחלה הוה אמינא תרתי ממקום שאי אתה מביא אתה קוצר וממין שאי אתה מביא אתה קוצר) אבל אנן קיימא לן כסתם מתניתין דריש פרק כל קרבנות הצבור דהעומר אינו בא אלא מן הארץ וקיימא לן נמי כסתם מתניתין דסוף ערלה דהחדש אסור מן התורה בכל מקומות הרי לפי זה לא תליא הבאת עומר מחוצה לארץ באיסור חדש בחוצה לארץ לכן לדידן צריכין לפרש כפירוש רש"י עכ"ד:

וליתא דכבר ביארנו דהירושלמי בשקלים מוקים למתניתין דריש פרק כל קרבנות כר' ישמעאל דסבירא ליה חדש בחוצה לארץ לאו דאורייתא ומתניתין דערלה מוקים הירושלמי בערלה שם דזו דברי ר' אליעזר אלמא דהני תרי סמכי פליגי אהדדי אם כן אף לדידן צריך לפרש כפירוש התוספות ודו"ק:

עוד כתב הרב הנ"ל ותו דבכריתות דף ה' עביד הש"ס צריכותא מלחם וקלי וכרמל ואמר אי כתיב כרמל הוה אמינא שכן לא נשתנה מברייתו וקשה נימא מה לכרמל שכן מביא עומר כרמל וכן לקמן איתא עוד מה לקלי וכרמל שכן בעינייהו ולא קאמר שכן הוויין בעומר כו' אלא על כרחך מה שהעומר בא ממנו לא אריא לומר דרק זה המין אסור עד כאן דבריו ז"ל המעיין יראה שהרב ז"ל לא שם עיניו בסוגיא זו בשעה שכתב דבריו אלו על הספר בדיו דהכי איתא התם לחם מקלי לא אתי משום דקלי איתיה בעיניה וכו' כרמל מקלי לא אתי משום דקלי נתרבה אצל מנחות כרמל לא נתרבה אצל מנחות (פירש רש"י שם דף ד' ע"ב קלי נתרבה אצל מנחת העומר דכתיב גביה קלוי באש ואף על גב דבהאי קרא כתיב כרמל לא הוכשר אלא על ידי האור כדאמרינן במנחות דף ס"ו כו') ואם כן ליכא למיפרך אילפותא דלחם וקלי מכרמל מה לכרמל שכן מביא עומר כרמל דכרמל

לא נתרבה לעומר אלא אם כן נעשה קלי מעיקרא ובודאי טעות פלטה קולמוסו וצריך לתקן קושיתו אקלי דכי קאמר לחם מקלי לא אתי משום דקלי איתיה בעיניה קשיא ליה דהוה ליה למימר משום דקלי מביא העומר ממנו אבל פירכא דאיתיה בעיניה עדיפא ליה דהא לחם גם כן מיקרי אתרבי במנחות כדפריך לקמן ופירש רש"י דלחם הפנים איקרי מנחה וכן שתי הלחם של עצרת כו' ומה שכתב אלא על כרחין מה שהעומר בא ממנו לא אריא לומר דרק זה המין אסור אמינא ליה ומטונך אדרבא מדקאמרינן כרמל מקלי לא אתי משום דקלי נתרבה אצל מנחות כלומר אצל מנחת העומר הרי דמה שהעומר בא ממנו גורם איסור חדש ודלא כסברת הרב ז"ל:

עוד כתב הרב להוכיח להלכה דחדש בחוצה לארץ אסור מן התורה מהא דמייתי הש"ס במנחות ס"ח ע"ב דרב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע אכלי באורתא דשיתסר ולא חיישי לספיקא דיומא משום דסבירא להו חדש בחוצה לארץ דרבנן ורבנן דר' אשי לא אכלי ומפרש הש"ס דקסברי חדש בחוצה לארץ דאורייתא וקשה למה הוצרך הש"ס לזה הא יש לומר דכולי עלמא סבירא להו דרבנן אלא דחדש הוא דבר שיש לו מתירין ורב פפא לטעמיה בביצה ג' ע"ב דסבירא ליה דספק דרבנן מותר בדבר שיש לו מתירין ורבנן דבי ר' אשי כרב אשי סבירא להו דדבר שיש לו מתירין אפילו בספיקא דרבנן אסור ועל כרחך דהש"ס מפרש האמת דרבנן דר' אשי סבירא להו חדש בחוצה לארץ מן התורה הרי מכאן ראיה דאסור עכ"ל:

קושיא זו כבר תירצנו אותה יפה באות י"ד עיין שם והוא קושיית המרדכי והרב במחילת כבודו לא ראה זה:

עוד הביא הרב מהתורת כהנים פרשת אמור אילו אמר קלי וכרמל לא תאכלו הייתי אומר יכול אף הקטניות בכלל תלמוד לומר לחם הרי דסלקא דעתין דכל המינים אסורים אי לאו דכתיב לחם וזהו כפירוש רש"י ולא כתוספות הנ"ל עד כאן דברי ז"ל:

לפי עניות דעתי אין מכל זה ראיה לאיסור חדש בחוצה לארץ ואפשר לומר דסבירא ליה לתנא דברייתא דתורת כהנים דכרמל הוי משמע רבוייא כל שהוא רק ונמלל להכי צריך גזרה שוה דדוקא חמשת המינים:

עוד כתב הרב דדעת רש"י בסנהדרין דף י"ב ע"א הוא גם כן דחדש בחוצה לארץ הוא מן התורה דתניא התם אין מעברין את השנה לא בשביעית (לפי שמאריכין עליהן איסור עבודת קרקע) ולא במוצאי שביעית (לפי שכלה הישן ומאריכין עליהן איסור החדש) של בית רבן גמליאל היו מעברין במוצאי שביעית פירש רש"י דקסבר מביאין תבואה

מחוצה לארץ לארץ ישראל מאותה שחרשו וזרעו בשביעית והתירה עומר של שביעית עכ"ל הרי דבעי עומר להתיר תבואת חוצה לארץ עכ"ל:

ולא הבנתי ראייתו דאפילו אם תמצא לימו' חדש בחוצה לארץ דרבנן מכל מקום כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון ובעינן היתר עומר מדרבנן תדע דהלא הש"ס במסכת מועד קטן דף ג' ע"ב אמר דרבן גמליאל ובית דינו נמנו על תוספת שביעית ובטלוהו סברי להו כר' ישמעאל דאמר מה חריש רשות וכו' והירושלמי בשקלים תלי לה לדרשא זו בהך דאין העומר בא מסוריא וכמו שכתבתי לעיל אות ג' אם כן סבירא ליה לרבן גמליאל ובית דינו דחדש בחוצה לארץ לאו דאורייתא ותבואות חוצה לארץ אין צריך היתר עומר מן התורה ואיך יפרש רש"י על בית רבן גמליאל דיסבור חדש אסור מן התורה בחוצה לארץ אלא ודאי היתר עומר מדרבנן קאמר וכדפרישית:

בריך רחמנא דסייען עד כען ללמד זכות על מנהגן של רוב בני הגולה שהוא על פי חמשה סתמי לפי שיטת הירושלמי ותלמודין נמי לא פליג וכדברירנא וכבר עשו לזה הגאונים האחרונים סמוכות מהך דכר' יאשיה בכלאים ולא מחינן בידייהו וכמה שהוסיפו התוספות מדילהו ככתוב בדב"ק דאי לא תימא הכי יכולנא למיפסלינהו לכל גיטי עלמא דבני חוצה לארץ דהא חתימי עלייהו הני דאכלי חדש וצא חיישי אף לודאה ואף דייני דידעי פסק השלחן ערוך ולא זהירי בהכי ויפה כתב הרב רז"ה שכל המחמיר בזה יש לחוש דלא תתגודדו וכמו שכתב הכסף משנה בזה בהמחמירין להפריש הלקוח מן העכו"ם כידוע והנח להם לישראל כי בני נביאים הם ולא יאונה להם כל און להכשל באכילת איסור חס ושלום כל זה כתבתי דרך משא ומתן בהלכה ולא כהלכתא פסיקתא ומני"ר צדיקו של עולם בידו לרחק ולקרב:

כה דברי ידידו באהבה רבה ואהבת איתן הבא על החתום יום א' לסדר ראשי המטות לבני ישראל תרנ"ז לפ"ק בראוונע יע"א הק' **יצחק שלמה יואל** בהרר"ש זללה"ה הרב ואבד"ק הנ"ל.

מפתחות מערכת חדש בזמן הזה

חדש בחוצה לארץ בזמן הזה אם הוא מדאורייתא או מדרבנן (אות א' ב' ג' ד' ה' ו' י"א י"ב י"ג וט"ו (ד"ה ואחר והלאה) וסעיף קטן י"ג וכ"א.

מי שאין לו מצת מצוה אלא מן החדש (א' (ד"ה ואף) ואות ו'.

חדש של נכרים בחוצה לארץ (ב' ג' ד' ו' י"א י"ב י"ג.

אם יש להקל מכח שנהגו כהמיקל (ב' י"ג וט"ו סעיף קטן ג' **משקין** הנעשין מתבואה חדשה (ב' (ד"ה עוד) ואות ג' ד' ו' י"א י"ב י"ג וט"ו ד"ה והנה.

אם נוהג חדש אף במקומות שאין סמוכים לארץ ישראל (ג' (וט"ו ס"ק ו' ז' י"ב כ'.

אם מותר לקצור קודם שהותר לאכילה ולא חיישינן שיאכל (ג' **אם** נוכל לתלות דאולי הוא ישן (ד' י"ב וט"ו ס"ק י"ג קרוב לסופו **נכרים** הזרעים שדות ישראל למחצה או ישראלים הזורעים שדות של נכרים למחצה אם יש ברירה ומחציתו נקרא חדש של נכרי ואם יוכל הישראל להחליף חלקו עם הנכרי או אסור למכור איסור לנכרי וכו' (ה' ו' ט' יו"ד.

אם קודם שהביאה שליש אין בה איסור חדש ויכול למכור לנכרי קודם שהביאה שליש כדי שיהיה חדש של נכרי (ה' ז' ח'.

במ"ש הט"ז דעיסה שנילושה בשמרים של חדש דאינו בטל דלטעמא עביד וגם הוא דבר שיש לו מתירין (י"ד ט"ו וע"ש סוף ס"ק י"ג י"ד ט"ו וכ"א (ד"ה עוד כתב).

הגאון מהר"ר יצחק שלמה יואל יצ"ו מאריך ללמד זכות על המנהג להתיר חדש בחוצה לארץ (ט"ו (ד"ה צריכים והלאה).

הגאון הנז' מעתיק מה שכתב בספר חידושי הרז"ה כללים באיזה דבר יוכל לסמוך על המיקל בשעת הדחק (ועיין בזה בסי' א' וסי' זה ס"ק ו' ז' ח' י"א) ושאם נהג כהמחמיר אין להתיר ושלכן אחריות גדול לנהוג איסור ספק חדש שמא לא יצליח בידו לעולם וגם עובר בלא תתגודדו (שם ס"ק י"ג.